

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Dåp i dag

Foreldres motivasjon og opplevelse av å bringe barn til dåp
– en kvalitativ empirisk undersøkelse.

Solveig Tinderholt

Førsteamanuensis Kjetil Fretheim

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, vår 2013

AVH505: Masteravhandling (30 STP)

Erfaringsbasert master i RLE/ religion og etikk

Innholdsfortegnelse

Søndag formiddag 2012 i Andebu	4
2 Metode	8
2.1 Rekruttering av informanter	8
2.1.1 Hvem er informantene?	9
2.1.2 Konteksten	10
2.1.3 Statistikk	12
2.2. En todelt datainnsamling	13
2.3 Metodisk problem?	15
3 Teorier omkring fenomenet dåp i et sekularisert samfunn	18
3.1 Et sekularisert samfunn	18
3.2 Tre sekulariseringsteorier	20
3.3 Religiøsitet i et postmoderne samfunn	23
3.4. Pluralisme og identitet	25
3.5. Hva påvirker de valgene vi gjør?	28
3.6 Ritualene og <i>Civil religion</i>	32
3.7 Oppsummering	34
4. Analysen av intervjuene	37
4.1 Kategorisering	37
4.4.1 Tilknytning til kirken	38
4.1.2 Tilhørighet til stedet man bor	41
4.1.3 Kontinuitet og tilhørighet	42
4.1.4 Tilhørighet	44
4.1.5 Oppsummering	46
4.2 Dåpssamtalen	48
4.2.2 Det praktiske	49
4.2.3 Bli med og føl dere som hjemme	50
4.2.4 Dåpens betydning	52
4.2.5 Hvorfor velge dåp?	56
4.2.6 Ubehagelige spørsmål	62
4.2.7 Oppsummering	64
4.3 Møtet med kirken og opplevelse av dåpsgudstjenestene	64
4.3.2 Møtet med kirken	64

4.3.3	Kirken som et fellesskap.....	66
4.3.4	Opplevelsen av dåpsgudstjenesten.....	70
4.3.5	Feststemning	71
4.3.6	Noe spesielt høytidelig	72
4.3.7	Hellig handling.....	75
4.4	Dåpsmotivasjon, fenomenologi	76
4.4.2	Hvorfor valgte dere dåp?	76
4.4.3	Fadderne	81
4.4.4	Medlemskap i Den norske kirke	83
5	Konklusjon	87
	Litteraturliste.....	91
	Vedlegg	93
	Vedlegg 1	93
	Vedlegg 2	95

FORORD

Arbeidet med å skrive denne avhandlingen har vært lærerrikt og interessant, og det hadde ikke vært mulig uten den oppmuntringen og støtten jeg har fått underveis, derfor vil jeg takke.

Først en spesiell takk til sognepresten i Andebu som gjorde avhandlingen mulig. Så en stor takk til mine informanter, som stilte villig opp og bidro til å gi meg større innsikt i problemstillingen, ved å dele tanker og opplevelser omkring *Dåp i dag*. En stor takk til veileder Kjetil Fretheim for viktige innspill underveis, konstruktive råd og tillit.

I tillegg vil jeg takke gode kolleger på arbeidsrom 2, på Re videregående skole. Takk for inspirerende og oppmuntrende samtaler allerede før jeg startet, underveis og helt fram til mål. I den sammenhengen vil jeg spesielt takke Petter Aas, som også sa ja til korrekturlesing. Takk til ledelsen ved skolen, for å være imøtekommende og fleksible når jeg skulle kombinere jobb og studier.

Tusen takk til foreldrene mine, og øvrig familie og venner. Spesielt takk til Hilde T. Myrhaug og Wenche Lenes for gode råd og oppmuntring. Til slutt vil jeg takke min tålmodige mann, Sigmund Olsen og barna mine, Simen og Silje Tinderholt, som skal ha æren for at arbeidet var gjennomførbart.

Søndag formiddag 2012 i Andebu

Det er søndag formiddag tidlig i april. Det er gudstjeneste med dåp og nattverd. Jeg er tidligere ungdomsskolelærer i Andebu, og tilfeldigvis kirkevert denne søndagen. Blant dåpsfølget ser jeg elever jeg hadde for mange år siden, nå er de unge voksne. De vante kirkegjengerne skotter over på dåpsfølget som sitter stivpyntet på de første benkeradene til venstre i kirkerommet. Noen konfirmanter kommer lutryggede og plasserer seg bakerst inntil ytterveggen, de lirker fram mobilen og blir lydløse.

Under inngangsprosesjonens orgelbrus skrider presten fram mens han bærer korset høyt, bak han kommer dåpsfølget. Moren bærer barnet. Ingen far går ved siden av, men hun er stolt for to. Etter henne kommer et ungt par, etterfulgt av tre til i følget. Mor er for anledningen kledd for fest i lårkort stroppløs tyllkjole. Det ser kaldt ut i den strenge kirken, men aprilsola er på lag med henne. Stilethælene vakler under kroppen som bare for få måneder siden har født for første gang. Håret er vakkert krøllet og barnet smiler fornøyd mot moren. De setter seg på hedersplassen i midtgangen, orgelmusikken stilner og presten setter i gang søndagens gudstjeneste.

Han ønsker alle hjertelig velkommen, instruerer rolig med armene at vi skal reise oss opp og sitte ned på anvist signal. "Dette skal gå bra, redningsvesten finner dere under setet, men ikke bruk fløyta i utide," avrunder han med et smil.

Orgelet spiller opp "Gjør døren høy, gjør porten vid". Vi står oppreist under sangen, de få som kjenner den synger med. Mor og barn står i midtgangen og svinger seg, jeg glemmer sangen og følger med på dansetrinnene. Barnet gliser med bare gummer, hun gynges og svinges etter tonene. Jeg føler meg hensatt til en kirke full av fargede i delstaten Georgia der hele salen ikke bare synger gospel men gynger og danser, og jeg liker det. Men så blir jeg oppgitt over meg selv aller mest og egne fordommer, og over denne jenta som så freidig slår opp dørene til kirkerommet, med den største selvfølgelighet og velger dåp.

Når selve dåpshandlingen starter kommer mor med barnet opp sammen med seks andre i ulik alder. Da trer han fram, som til nå har holdt armen rundt ei lys ungjente. Han presenteres som barnets far og skal ta av lua. Jeg studerer forsamlingen, reflekterer over relasjonene og blir svimmel, men aller mest fascinert. Gamle og nye relasjoner samles til dåp.

Foran meg står en ny storfamilie - dåpsbarnet er omgitt av voksne som alle har en relasjon til henne, om enn litt komplisert. Eller tar jeg feil? De framstår som en samlet familie denne formiddagen, de hjelper hverandre rundt dagens midtpunkt og etterpå er det fest.

Dette mangfoldet i kirkerommet, tradisjonene mot det utradisjonelle. Kontrastene mellom stillethæler og feststemt tyll, og lusekoftene som kneler til nattverd ved alterringen like etterpå. Det dype alvorret og festen som fyller kirkerommet, alt i Petter Dass' og Vårherres ånd? Mine tanker om kirken midt oppi en tid der dens ritualer kanskje ikke på noen områder kommuniserer med samtida? Eller er det nettopp det de gjør?

Jeg står og ser på den nye tida, "den nye vinen"? Skiftende relasjoner, nye familiemønstre, brudd på konvensjoner, en prest som rolig og fokusert gjør den gledelige handlingen; å ønske et nytt medlem velkommen inn i menigheten. Men jeg er full av spørsmål: Hvorfor, under så kompliserte omstendigheter, og med så tilsynelatende liten tilknytning til kirken, velger de å holde en tradisjonell barnedåp, når alt annet virker så utradisjonelt?

Denne dåpsgudstjenesten gjorde meg interessert i dåpen som fenomen. Jeg fikk lyst til å undersøke hvordan foreldre opplever dåpen i dag. Norge er et sekularisert samfunn, allikevel er dåp et valg mange tar, uavhengig av tilknytning til kirken. Jeg ville undersøke hvorfor et gammelt religiøst overgangsritual overlever i et postmoderne og sekularisert samfunn, derfor er problemstillingen min:

- **Dåp i dag. Foreldres motivasjon, forståelse og opplevelser av å bringe barn til dåp.**

Er dåpen utelukkende en tradisjon, noe man gjør i lojalitet til familien, slekta, bygda eller fordi man er norsk? Er dåpshandlingen dypest sett en kjærlighetshandling, et uttrykk for omsorg, eller et ritual som først og fremst symboliserer feiringen av at et nytt barn er født? Disse spørsmålene er utgangspunktet for å undersøke dåp i dag. Jeg vil forsøke å plassere dåpen som fenomen i forholdet mellom religion og samfunn.

Denne masteravhandlingen er delt inn i fem kapitler. Etter innledningen kommer metodekapittelet, deretter teorikapittelet hvor jeg redegjør for forskning i tilknytning til sekularisering og ritualer. Analysen i neste kapittel skjer på bakgrunn av disse teoriene. Avslutningsvis oppsummerer og drøfter jeg funn i denne avhandlingen.

Metoden jeg har valgt er å gjennomføre en empirisk undersøkelse. Jeg har laget en intervjuguide som tar sikte på avklaring av intervjupersonenes opplevelse av dåpen. Et

forskningsintervju er en konstruktiv øvelse. Informantene kjenner temaet, men ikke spørsmålene jeg skal stille. Svarene blir til, de blir konstruert som et resultat av spørsmålet, settingen og den som stiller dem. Svaret er ikke ferdig på forhånd, det blir til fordi spørsmålet blir stilt, fordi situasjonen krever det. Jeg håpet denne situasjonen ville åpne for den undringen jeg var ute etter, samtidig forsto jeg at metoden ville føre til ulike svar i ulike situasjoner, særlig fordi ulike situasjoner preges av ulike forventninger.

Jeg velger å se på dåpen som et fenomen, og vil studere hvordan mennesker i dag velger å forholde seg til dette fenomenet. Kvale og Brinkmann kommenterer denne typen intervju slik i *Det Kvalitative forskningsintervju* (2010).

- Når det er snakk om kvalitativ forskning, er fenomenologi mer bestemt et begrep som peker på en interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver og beskrive verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelse at den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter.¹

Videre skriver de at denne metoden er “en undersøkelse av essenser”². Derfor vil fokuset være på hvordan man beskriver dåpen i dag, ikke på kirkens formidling av dåp, men på tradisjonen, slik dåpen forstås i dag.

Denne kvalitative undersøkelsen var planlagt som en tredelt datainnsamling, ved at jeg skulle være passiv deltaker i dåpssamtaler, med opptaksutstyr, for å dokumentere foreldrenes møte med kirken, være passiv observatør i dåpsgudstjenestene med de foreldrene som sa seg villige til å bli informanter, og til slutt intervjuet dåpsforeldrene i uka etter dåpsgudstjenesten. I metodekapittelet redegjør jeg for designet på datainnsamlingen, hvordan jeg kom i kontakt med informantene og praktiske utfordringer.

De religionsosilogiske teoriene omkring tradisjoner og da spesielt dåp, er det teoretiske utgangspunktet for denne masteroppgaven. Jeg har benyttet Pål Kjetil Botvars sekulariserings-teorier i drøftingene av religiøsitet i Norge i dag. Disse sammen med Grace Davies teorier om religiøsitet i Europa, *believing without belonging*, *belonging without believing* og *vicarious religion*, benyttes for å forsøke å forklare sammenhengen mellom høye dåpstall og lav deltakelse blant medlemmene i Den norske kirke. I drøftingen av hvorfor vi handler slik vi gjør, har jeg benyttet professor Max Webers teorier om handlingsmotivasjon. For å finne svar

¹ Brinkmann og Kvale 2010, s.45

² Brinkmann og Kvale 2010, s.46

på om dåp motiveres av tro eller tradisjon, har jeg studert professorene Anthony Giddens og professor Emile Durkheims sosiologiske teorier om relasjonene mellom mennesket, samfunn og religiøsitet. Forskerne Ida Marie Høeg og Eva Reimers har forsket på dåp i henholdsvis Norge og Sverige. Deres arbeider har vært viktig referanseramme i denne masteroppgaven.

I analysen drøfter jeg svarene fra intervjuundersøkelsen og lydopptak fra dåpssamtalene, med bakgrunn i ulike teorier og tidligere forskning omkring tradisjoner i sekulære samfunn.

Analysekapittelet har samme tematiske inndeling som intervjuguiden, og starter derfor med et kapittel om informantenes bakgrunn, foreldrenes opplevelse av dåpssamtalen, deres møte med kirken, opplevelse av dåpsgudstjenesten og forståelsen av dåp. Dette kapittelet tar sikte på å prøve ut teoriene i forhold til de funnene jeg har gjort, med tanke på å forstå det paradoksale i at dåpsprosenten fremdeles er høy og kirkebenkene nærmest tomme. I kapittel fem oppsummerer jeg funnene i masteravhandlingen, og vurderer om teoriene jeg har benyttet er anvendelige.

2 Metode

Undersøkelsen sikter mot å få en forståelse av intervjupersonenes opplevelse av dåpsgudstjenesten, og av dåpen som fenomen. Jeg har gjennomført en empirisk undersøkelse som er todelt, den var i utgangspunktet tredelt, men på grunn av problemer med å gjennomføre observasjoner i kirken, valgte jeg å konsentrere datainnsamlingen om to deler, nemlig observasjon av dåpssamtaler før dåp og intervju med dåpsforeldre i uka etter dåpen. I første del av metodekapittelet redegjøres det for rekruttering av informantene, hvem de er, konteksten og statistikk omkring dåp i dag. I andre del av metodekapittelet forklares gjennomføringen av undersøkelsen og i siste del gjør jeg rede for metodiske problemer i forbindelse med datainnsamlingen.

2.1 Rekruttering av informanter

Det var foreldrene til dåpsbarna i Andebu kommune som var informantene i denne empiriske undersøkelsen. I løpet av sensommeren fikk jeg kontakt med fem familier som ønsket dåp i Andebu og Høyjord kirke, og som ville bidra som informanter.

For å komme i kontakt med dem måtte jeg gjøre avtale med sognepresten. Han er ukentlig i kontakt med dåpsfamilier og er slik sett en viktig døråpner. Når foreldrene tok kontakt med ham fordi de ønsket dåp, hjalp han meg ved at han spurte om de kunne tenke seg å bidra som informanter i en masteroppgave. Hvis de svarte ja på henvendelsen, ville de få tilsendt et informasjonsbrev³ slik at de var forberedt på hva dette innebar. Her redegjøres det for tema i undersøkelsen og gjennomføringen av datainnsamlingen. Prestens spørsmål dreide seg først og fremst om det var greit for dem at jeg deltok som passiv observatør på dåpssamtalen. De trengte ikke å ta stilling til det der og da om jeg skulle få komme hjem til dem og intervju dem om dåp, dette avtalte vi i etterkant av dåpssamtalen.

En svakhet ved denne måten å gjøre det på, er at det er vanskelig for potensielle informanter å si nei til presten. Når de ringte han og ba om dåp, og han stilte dem et direkte spørsmål om å delta i en intervjuundersøkelse, kunne nok dette oppleves som å bli spurt om en gjenytelse, og da er det ikke så lett å svare nei. Alle spurte svarte ja til at jeg kunne delta i dåpssamtalen. Jeg gjorde det klart for dem i etterkant av dåpssamtalen at de ikke trengte å være med på neste del av undersøkelsen, nemlig intervjuet. Jeg kunne ringe dem og spørre, eller de ringte meg, dette avtalte vi. Jeg presiserte at de selvsagt sto fritt til å svare ja eller nei. Men igjen ser jeg at det

³ Vedlegg 2

ikke er lett å svare nei, selv om det er på telefonen, for da hadde vi jo allerede etablert en relasjon. Samtlige spurte så ja til å delta i intervjuet. Dette var jeg glad for, og jeg mener det er en styrke ved denne undersøkelsen at det er de samme informantene hele veien som jeg traff i ulike settinger over det samme temaet. På den måten kunne jeg se om det var sammenfall mellom det de svarte presten og det de svarte meg på spørsmålene omkring dåp, og jeg kunne ta opp igjen noe av det som kom fram i dåpssamtalen for å få det nærmere belyst.

Utvelgelsen av informantene foregikk altså ved at de først sa ja til at jeg deltok på dåpssamtalen og tok opp denne på bånd, dernest at de sa ja til at jeg kunne få intervju dem i uka etter dåpsdagen.

2.1.1 Hvem er informantene?

I datamaterialet mitt er det fem familier, det vil si totalt ni informantene, hvorav fire menn og fem kvinner. De fem familiene har ulik tilknytning til bygda. For å ivareta informantenes anonymitet, har jeg endret deres navn og personlige opplysninger. Eva og Truls flyttet til Andebu i 2007, de er begge tidlig i tretti-årene, har bodd sammen i 7 år. Hun jobber i helsevesenet og han er håndverker. Maria og Kristian er et par først i tretti-årene. Hun er fra Estland og har bodd to år sammen med han i Norge. Kristian er fra Vestfold, men har vokst opp i Nordland. De flyttet til Andebu for ett år siden, nå er de på flyttefot igjen. Han er selvstendig næringsdrivende og hun er for tiden uten arbeid. Trine er også i helsevesenet og mannen hennes er håndverker. De er begge midt i 20-åra og har bodd sammen i fem år. Hun er født og oppvokst i kommunen. Denne dåpen foregikk ikke i Andebu kirke, men i nabosognet Høyjord, i ei stavkirke fra 1100-tallet. Birte og Per er innflyttere og på alder med Trine. Han er ingeniør og hun er for tiden hjemmeværende. De har bodd i Andebu siden 2009. Mina og Arne har bodd sammen i tre år. Han er fra nabokommunen, mens hun er født og oppvokst i bygda. Hun er i helsevesenet og han er håndverker. Informantenes bakgrunn og yrker er representativt for kommunens befolkning.

De to første dåpsfamiliene, Eva og Truls og Maria og Kristian, døde på samme søndag, i slutten av august. Trine døde barnet sitt i Høyjord tidlig i september, og de to siste familiene, Birte og Per og Mina og Arne, hadde barnedåp i Andebu kirke midt i september. Felles for alle informantene er at jeg intervjuet dem to til fire dager etter barnedåpen, og alle intervjuene foregikk hjemme hos informantene på kveldstid, med unntak av et ettermiddagsintervju med Trine i Høyjord.

2.1.2 Konteksten

Andebu kommune er et relativt homogent samfunn, med dype røtter i bondekulturen. Her er det ingen andre tilbud når det gjelder feiring av rituelle overganger enn de som Den norske kirke tilbyr i form av dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelser. Hvis man ønsker alternativer til dette må man organisere det selv eller reise til byen.⁴ Unntaket er ved konfirmasjon, de siste åra har man hatt tilbud om borgerlig konfirmasjon i Kodal, tilbudet gjelder alle i Andebu kommune og seremonien holdes i Sandefjord eller Tønsberg. Noen ungdommer velger å konfirmere seg borgerlig, men fremdeles er det svært vanlig å konfirmere seg i kirken,⁵ selv om Vestfold er det fylket på landsbasis der flest konfirmerer seg borgerlig. Samtidig er det veldig vanlig med dåp av nyfødte, dette er som sagt det eneste alternativet lokalt⁶.

Andre steder praktiseres barnevelsignelser og voksendåp i regi av andre trossamfunn, men her i bygda er det ingen slike lokale tilbud utover Den norske kirke. Medlemmer av pinsemenigheten eller f.eks. Smiths venner må reise til menigheter i Tønsberg eller Sandefjord. Ut fra de lokale dåpstallene kan man si at Andebu er et homogent samfunn, allikevel er dette ikke hele sannheten. Bygda opplever i likhet med andre småsteder store endringer, og er på mange måter i ferd med å bli et pluralistisk samfunn. Dette skyldes blant annet påvirkning fra media, at mange reiser mer nå enn før, og at mennesker med ulik etnisk bakgrunn bosetter seg her.

Alle informantene bor i Andebu kommune. Bygda Andebu er en del av en kommune med tre sogn, nemlig Høyjord, Kodal og Andebu, der Andebu utgjør kommunesenteret og har flest innbyggere. I kommunen bodde det totalt 5448 innbyggere i 2011⁷. Det er fremdeles store familier av bondeslekt her, med stolte tradisjoner. Mange unge reiser ut og får seg utdanning, for så å vende tilbake til hjembygda for å etablere seg med familie. Mange velger også å ta en yrkesutdanning slik at de slipper å flytte vekk. Bygda er slik sett preget av håndverkere og bønder, gjerne i kombinasjon, slik bygdas ordfører er. En del familier med lavstatusyrker kommer flyttende hit, kanskje fordi boligprisene er lave og barnehagedekningen god. Utdanningsnivået i kommunen er relativt lavt, kun 15,9 % av bygdas innbyggere har utdanning på høyskole- og universitetsnivå. På landsbasis er tallet 29,1 %⁸.

⁴ Tabell s. 12

⁵ Tabell s. 12

⁶ Tabell s.12

⁷ Tabell s.12

⁸ Tabell s.11

Tabell 1: Personer 16 år og over, etter utdanningsnivå og bostedskommune. 2011⁹

	Personer				Prosent		
	I alt	Grunnskole-nivå	Vgs nivå	Universitet og høøgskole	Grunnskole-nivå	Vgs nivå	Universitet og høøgskole
Landet	3 999 434	1 108 171	1 638 641	1 124 952	28,6	42,3	29,1
Andebu	4 316	1 442	2 073	666	34,5	49,6	15,9

En viktig fordel for dem som velger å bo i Andebu er at dette er en kommune med nærhet til byer som Horten, Tønsberg, Sandefjord og Larvik. Tettstedet har butikker som dekker folks daglige behov, samt nærhet til gode friluftsområder året rundt. Bygda har et aktivt ungdomslag, idrettslag og kulturskole. Det har vært en vekst i boligutbyggingen de siste 5 årene med hovedvekt på leiligheter og tomannsboliger. Slik sett er Andebu kommune et attraktivt sted å bosette seg, særlig for folk i etableringsfasen.¹⁰

I Andebu er kirken plassert på bygdas fineste tomt, vil nok mange si. Den ligger rett over sentrum, altså svært sentralt, men er allikevel skjermet for støy og travelhet av en vakker bøkeskog. Det går stier inn mot kirken, disse har vært oppråkket i mange hundre år. De er vernet av riksantikvaren og kalles hulstier. Det er selvsagt også en bilvei opp til kirken, med en parkeringsplass. Området rundt kirken og kirkegården er parkmessig opparbeidet, og her samles hele bygda til 17.maifeiring med tale og fellessang av nasjonalsangen hvert år, før toget går via eldresenteret og til skolene i sentrum der hovedarrangementet holdes.

Arrangementet på kirkebakken følger rett etter at gudstjenesten er ferdig. Slik sett er kirkebakken stedet der alle sambygdingene i Andebu møtes i pentøyet en gang i året og feirer nasjonaldagen. Arrangementet kan tolkes i retning av å ha et religiøst preg, nasjonalfeiringen er sett fra et religionsosialogisk perspektiv ritualisert. Det har startet på kirkebakken i mange år, feiringen her følger et fastlagt mønster og minner oss om forholdet mellom nasjonen, kirken og folket.

For folk flest tror jeg denne dagen er en feiring av bygdefellesskapet, men også en feiring av det å være norsk. Vi som lever i dag feirer nasjonaldagen sammen, mens generasjoner av sambygdinger som har levd før oss ligger gravlagt på kirkegården omkring oss, noe som gjør

⁹ Statistisk sentralbyrå, statsbank.ssb.no, 31.07.12

¹⁰ www.andebu.kommune.no

dagen og stedet spesielt høytidelig for mange av de fremmøtte. Ei tid der religionen har fungert som en himmelhvelving over landet og folket, og har hatt en samlende funksjon, er noe mange minnes denne dagen. Teorien *Civil Religion* blir tydelig i denne sammenhengen,¹¹ men også Durkheims forståelse av religionen som samfunnsbevarende. Det å delta i arrangementet her, kan tolkes som en tilbedelse av det vi tror på, at Andebu er og for generasjoner framover skal være, et godt sted å bo. Og siden vi feirer nasjonaldagen vår, kan markeringen her også forstås som en feiring av det norske samfunnet, av landet vårt.¹² Dette vil jeg komme tilbake til i teorikapittelet.

2.1.3 Statistikk

Hva vet man om dåp og antall døpte i Norge? I 2001 ble 79% av alle norske barn døpt i Den norske kirke.¹³ I tillegg ble 1,5% av alle fødte i 2001 døpt katolsk, samt at mange udøpte ungdommer ønsker å døpe seg ved konfirmasjonsalder, 1311 personer over 12 år i 2001.¹⁴ På grunn av ønsker om ungdomsdåp: “har dåpsprosenten ligget på et jevnt nivå gjennom hele 1990-tallet. I gjennomsnitt har oppslutningen vært på 81-82 prosent.”¹⁵ Og tendensen på landsbasis ser ut til å holde seg stabilt på dette nivået. I Andebu var dåpstallene for 2011 53 døpte av 61 født, dvs. 86% av alle født dette året ble døpt. 74% av alle femtenåringene konfirmerte seg i kirken i Andebu samme år.¹⁶

0719 Andebu	2009	2010	2011
Folkemengde i alt	5294	5372	5448
Antall fødte	65	61	61
Døpte i året	41	49	53
Antall 15-åringer	70	81	78
Antall konfirmerte	44	58	58

Tabell 2: L. Kirke - nivå 3 (K) etter region, statistikkvariabel og tid¹⁷ viser sammenhengen mellom folketallet, antall fødte, døpte, 15-åringer og konfirmerte i Andebu i årene 2009-2011.

¹¹ Furseth og Repstad 2003, s. 76

¹² Furseth og Repstad 2003, s. 48

¹³ Høeg 2003, s.109

¹⁴ Høeg 2003, s.111

¹⁵ Høeg 2003, s.111

¹⁶ Tabell s. 12

¹⁷ Statistisk sentralbyrå, statsbank.ssb.no, 31.07.12

Forsker Ida Marie Høeg har særlig sett på forskjellen i dåpstallene mellom bispedømmene og byene, og hva som kan være årsaken til at dåpstallene ser ut til å ha stabilisert seg. Hun peker: ”på to forhold som kan ha vært utslagsgivende: Norge har blitt mer pluralistisk og forholdet til kirke og religion er mer individualisert. Dette får størst utslag i byene.”¹⁸ Dette forklarer hvorfor byer som Oslo og Drammen har lavest dåpsprosent sammenlignet med andre norske byer. Disse to byene har også høyest andel innvandrere, men byene er pluralistiske på flere områder. Der det bor flere mennesker, altså i byene, er det flere som tilhører frikirker, samt at her er tilbudet fra Human-Etisk forbund, andre livssynsorganisasjoner og ulike religioner størst.

Byene representerer altså større pluralitet når det gjelder befolknings sammensetning, men også religiøst og livssynsmessig mangfold.¹⁹ Høegs forskning viser at nedgangen i antall døpte er størst i byene. Innvandrere bosetter seg oftest i byene, enten de kommer fra Sverige, Iran eller andre steder, og de konverterer i svært liten grad til Den norske kirke eller døper barna sine der. Dette forklarer noe av nedgangen i dåpsstatistikken de siste tretti årene.

Men hva med alternativer til dåp? Kun i liten grad har alternativer til dåp, slik som navnefest i regi av Humanetisk forbund påvirket denne statistikken.²⁰ 2,65% av alle fødte på landsbasis benytter seg av et alternativt tilbud.²¹ Med dette bakteppet er det tydelig at dåpen står sterkt i dag, selv om vi ser at økt urbanisering fører til nedgang i antall døpte.

2.2. En todelt datainnsamling

Jeg møtte informantene tre ganger i forbindelse med datainnsamlingen, til dåpssamtalen, på selve dåpsgudstjenesten og til intervjuet. Jeg vil allikevel bare basere datamaterialet på dåpssamtalen og intervjuet i etterkant av dåpen, og forklarer hvorfor i kapittel 2.3. Jeg intervjuet i alt ni personer fordelt på fem intervjuer av fire foreldrepar og ei mor.

Datainnsamlingen foregikk fra 22.august til 20.september 2012.

Del 1: Dåpssamtalen - jeg var passiv observatør til samtalene mellom presten og foreldrene. Jeg hadde med opptaksutstyr og noterte observasjoner i samtalen, tok feltnotater av kroppsspråk, hvem tok ordet, tonen osv. Som observatør til denne samtalen ville jeg få vite hvordan dåpen omtales i møtet mellom foreldrene og presten.

¹⁸ Høeg 2003, s.114

¹⁹ Høeg 2003, s.115

²⁰ Høeg 2003

²¹ Høeg 2003, s.115

Dåpssamtalen 22.august 2012 foregikk i menighetshusets kjellerlokale. Dette er et stort, ganske mørkt og kaldt rom med smale vinduer og interiør som vitner om at tida har stått stille her siden 70-tallet. Selve rommet var altså ikke inviterende, men presten tok vennlig i mot de to familiene som hadde med seg hvert sitt dåpsbarn. Før samtalen startet introduserte han meg slik at jeg fikk håndhilst på de to parene Kristian og Maria, Truls og Eva, og så forklarte jeg min rolle. Barnet til Kristian og Maria sov gjennom hele samtalen, mens sønnen til Truls og Eva var våken og blid. Det var første gang disse to familiene døpte barna sine i Andebu.

Den neste dåpssamtalen var 5.september 2012, og den ble holdt på prestens kontor, dette også i kjelleren i menighetshuset, men rommet er mindre, lysere og bedre egnet. Moren, Trine, kom sammen med barnet, men uten barnets far som var på jobb. Jeg ble introdusert og hilste på mor før samtalen startet. Vi kjenner hverandre, og hun har vært elev på ungdomsskolen mens jeg jobbet der. Dåpssamtalen bar preg av at barnet var urolig og gråt en del, hun hadde akkurat fått vaksine. Av den grunnen gikk presten ikke like grundig gjennom alle momentene som i den første samtalen jeg deltok i. Dette var greit for begge, siden hun hadde døpt ei datter tre år tidligere og kjente godt til gangen i dåpsgudstjenesten. Barnet skulle ikke døpes i Andebu kirke, men i Høyjord stavkirke i nabosognet.

Den siste dåpssamtalen jeg deltok i var 13. september 2012, denne samtalen var også på prestens kontor. Her deltok to familier, Birte og Per sammen med barnet sitt og Mina sammen med sitt barn. Ektemannen til Mina, Arne, var på jobb, men han deltok på intervjuet, og omtales derfor senere. Dåpsbarna var rolige gjennom mesteparten av samtalen. Begge familiene hadde døpt et barn i Andebu kirke tidligere, dette var andre gang de var til dåpssamtale.

Del 2: Dette er det kvalitative intervjuet. Det ble avtalt på dåpssamtalen, eller pr. telefon i uka etter barsedåpen. Jeg reiste hjem til hver familie på kveldstid på et avtalt tidspunkt. Det første intervjuet var i et nybygd hus i Andebu. Begge foreldrene, Eva og Truls, deltok aktivt i denne samtalen. Barna sov og atmosfæren var rolig og avslappet i stua deres.

Det andre intervjuet var i et eldre hus som Kristian og Maria leide. Her var TV på, barna våkne og trengte trøst, og atmosfæren mer urolig og ufokusert. Far konsentrerte seg om å svare, mens mor fulgte delvis med og svarte av og til eller på direkte henvendelser til henne. Hun snakket lite norsk, derfor foregikk samtalen både på engelsk og norsk. Jeg har valgt å oversette svarene hennes til norsk.

Hjem til Trine i Høyjord dro jeg i 15.00-tida da dette passet best for henne, hun var alene med begge barna. Dette tredje intervjuet hadde mange avbrudd og en del fokus på barna, men jeg følte at mor fikk svart slik hun ønsket allikevel.

Det fjerde intervjuet som var med Birte og Per, foregikk hjemme hos dem mens begge barna var våkne. Her var også barne-tv på i bakgrunnen, og samtalen var noe preget av avbrudd, ikke slik at det var sjenerende for meg, men kanskje det gjorde det vanskeligere for foreldrene å konsentrerer seg om å svare slik de tenkte.

Det siste intervjuet var hjemme på gården til Mina og Arne etter at begge barna hadde lagt seg. Det var rolig kveldsatmosfære i stua med te og stearinlys. Vi ble avbrutt ved noen anledninger fordi ett av barna var urolig i etasjen over. Far gikk opp og hjalp dem, men mor var hele tiden engasjert i samtalen.

Jeg brukte intervjuguiden i alle intervjuene, men fulgte den ikke slavisk, bare som utgangspunkt for den samtalen jeg ønsket omkring dåp. Spørsmålene jeg stilte måtte være slik at de åpnet for fri assosiasjon. Jeg ønsket ikke å få informantene til å føle at de måtte svare det de trodde jeg var ute etter, ikke gi dem en forståelse av at noen svar er riktige eller feil ut fra et bestemt ståsted, siden de valgte en kirkelig handling, for det er ikke det jeg var ute etter. Jeg var ute etter en beskrivelse av deres egne tanker om tro og tilhørighet, enten den eksisterte eller ikke. "Innenfor fenomenologisk filosofi er objektivitet et uttrykk for troskap mot de undersøkte fenomenene."²² Det ble viktig å legge opp til noe som lignet en samtale, mer enn et intervju. Slik sett kan man kalle det et semistrukturert intervju.

- Det er verken en åpen samtale eller en lukket spørreskjemasamtale. Det utføres i overensstemmelse med en intervjuguide som sirkler inn bestemte temaer og som kan inneholde forslag til spørsmål.²³

Jeg måtte fristille meg mentalt fra egen forståelse av dåpen og lytte aktivt etter hva de sa og hvordan de omtalte dåpen, enten tankene deres ville være tradisjonelle eller nytolkende.

2.3 Metodisk problem?

Jeg har bodd i Andebu kommunen i 17 år, og har vært lærer på Andebu ungdomsskole fram til 2009, derfor kjenner jeg bygda og befolkningen relativt godt, og derfor var jeg også

²² Brinkmann og Kvale 2010, s. 46

²³ Brinkmann og Kvale 2010, s. 47

nysgjerrig på hvorfor så mange velger å døpe barna sine.²⁴ De tre siste årene har jeg undervist på en videregående skole i nabokommunen. Utover arbeidet som lærer i bygda har jeg vært aktiv i ungdomslagets barneteater, sittet en periode som politiker i kommunestyret og i menighetsrådet.

Med denne bakgrunnen var jeg usikker på om noen ville si ja til å la seg intervju, derfor hadde jeg en plan B. Jeg kunne kontakte en prest i nabokommunen og gjennomføre denne spørreundersøkelsen der, men jeg så allikevel mange fordeler ved å ta utgangspunkt i noe jeg mente jeg kjente godt. Dessuten hadde jeg drøftet dette dilemmaet med Ida Marie Høeg.²⁵ Hun mente at det kunne være grunn til å tro at Andebu skiller seg fra nabokommunene, ved at denne kommunen fremdeles har et tydelig bygdepreg. “Det bygdemessige”, det tradisjonssterke preget som denne bygda har, er i ferd med å forsvinne i flere av nabokommunene, fordi de vokser raskere og er i ferd med å bli forsteder til byene.

Og så viste det seg altså at jeg ikke kjente “alle” i bygda, og alle visste ikke hvem jeg var, selv om vi kanskje hadde strøket forbi hverandre på butikken. Dåpsforeldrene i den aktuelle perioden for datainnsamling viste seg å være innflyttere, med unntak av Trine og Mina. Trine har vært elev ved ungdomsskolen mens jeg jobbet der, men jeg har ikke undervist henne. Hun valgte å delta på begge delene av datainnsamlingen. Mannen hennes deltok ikke. Jeg mente allikevel at det var en fordel at jeg kjente til kun en av informantene fra før, med tanke på at bekjentskap kan farge svarene.

En av informantene, Maria som er fra Estland, snakket lite norsk. I dåpssamtalen merket jeg at hun var lite involvert i samtalen, derfor ble det naturlig at deler av intervjuet med henne og Kristian foregikk på engelsk. Det var et problem at jeg ikke visste om hun forsto spørsmålene. På grunn av at det yngste barnet var våkent under intervjuet, var hun mye opptatt med dette og i mindre grad engasjert i samtalen om dåp, derfor består intervjuet med denne familien i hovedsak av hans svar.

Da jeg startet å planlegge denne datainnsamlingen hadde jeg lagt inn en del 2. Jeg ville delta på informantenes dåpsgudstjenestene som observatør, for å utfylle det materialet jeg samlet inn. Tanken var å observere det som skjedde, ta notater underveis for så i etterkant høre hvordan foreldrene opplevde det samme. Her hadde jeg ikke tenkt å bruke opptaksutstyr, bare øyne, ører og notatblokk hvis det var noe jeg ville merke meg spesielt. Da jeg kom til den

²⁴ Tabell s. 12

²⁵ Forsker i KIFO, telefonisk kontakt mai 2012

første dåpsgudstjenesten i forbindelse med datainnsamlingen, forsto jeg hvor vanskelig det ble å være forsker i ei kirke der folk kjente meg.

En bekjent satt seg ved siden av meg mens kirkeklokkene ringte. Jeg vurderte å fortelle henne at jeg skrev på en masteroppgave om dåp, og at jeg var her i dag for å samle data til oppgaven, men lot det være og gjemte blokka i lomma. Jeg så for meg at det måtte forklares til ulike mennesker hver gang, og at det kunne gjøre noen av gudstjenestedeltakerne usikre, derfor deltok jeg som vanlig kirkegjenger i gudstjenestene i stedet. Det viste seg allikevel å være lurt at jeg kom, fordi det var interessant å høre om foreldrenes subjektive opplevelser og hva de satte mest pris på i gudstjenesten, og samtidig kunne sammenligne med egen observasjon.

Jeg har valgt å definere begrepene tilhørighet og tilknytning, fordi disse er nyttige i analysen. Tilknytning forstår jeg som en svakere relasjon enn tilhørighet, derfor vil jeg benytte denne nyanseforskjellen i analysen, og jeg mener den har relevans når man drøfter spørsmål om tro og sekularisering. Med tilhørighet mener jeg fellesskapsfølelse, noe som skaper trygghet, forstått som tros- eller meningsfellesskap i religiøs sammenheng, eller tilhørighet som fellesskapsfølelsen i et lokalsamfunn. Tilknytning kan være relatert til noe nasjonalt, noe kulturelt, til et sted. Tilhørighet til felles forståelse, til slekta, en vennekrets eller til sambygdinger.

I intervjuguiden stiller jeg spørsmål om informantenes tilknytning til stedet generelt og kirken spesielt. Jeg spør også om betydningen av medlemskapet i Den norske kirke. Jeg ønsker at informantene skal skille på hva de mener med tilhørighet og tilknytning. Er kirken noe lokalt man har tilknytning til, fordi man har gode minner derfra, eventuelt et sted som rommer sorg fordi nære og kjære er begravet der? Føler de tilhørighet til kirken fordi de er deltakere i kirkelige aktiviteter, eller fordi de er troende? Dette kommer jeg tilbake til i de neste kapitlene.

På forhånd følte jeg meg trygg på at jeg ville kunne bidra til en åpen dialog. Jeg ville innlede samtalene med en klargjøring av hva jeg var ute etter, uten å bruke for akademisk terminologi og kanskje skape avstand. Å intervju noen om spørsmål som angår tro, er å invitere til en intellektuell samtale om tro, og hvem har sagt at tro er intellektuelt? Forståelsen for at dette er et vanskelig tema å samtale om, må ligge til grunn når jeg analyserer datamaterialet.

3 Teorier omkring fenomenet dåp i et sekularisert samfunn

For å finne svar på hvorfor mange fremdeles velger et ritual som dåp, vil jeg forsøke å sette dåpen inn i en forståelsesramme som reflekterer vår tid. De fleste mennesker er i dag nokså langt unna en kirkelig kontekst, nokså sjelden er de del av livet i menigheten, og så allikevel velger mange når de får barn å døpe dem. De velger å delta i en hellig handling, et eldgammelt ritual som på mange måter står i sterk kontrast til de livene vi lever i dag.

Dette kan virke nokså paradoksalt. For å få innsyn i hvorfor mange fremdeles velger barnedåp, vil jeg benytte ulike religionssosiologiske perspektiver på dåp, ved å drøfte sekulariseringsteorier, religiøsitet i et postmoderne samfunn, spenningsforholdet mellom identitet og pluralisme, *civil religion* og hva som påvirker valgene våre.

3.1 Et sekularisert samfunn

Vi lever i et sekularisert samfunn. Hva legger man i dette begrepet? Da må vi gå til religionssosiologien, det fagområdet som belyser sammenhengene mellom religion og samfunn. Religionssosiologene forklarer begrepet sekularisering med en svekkelse av religionens betydning i samfunnet – og enkelte har benyttet begrepet “- nærmest som om det skulle være en ubønnhørlig naturkraft.”²⁶ I dag er begrepet mye mer nyansert, at samfunnet sekulariseres er noe som skjer gradvis, noe som har ulikt omfang avhengig av miljø og hvor man bor og i tillegg forklares sekularisering på flere måter.

Når man arbeider med sekulariseringsbegrepet stiller man seg noen spørsmål: Hvordan står det egentlig til med tro og folkereligiøsitet i Norge? Hvilke endringer har skjedd? Hvis man reiser rundt på bygdene i Norge, kan man observere store endringer. Bedehusene som var breddfulle av folk fram til 60-70-tallet, står nå tomme og forfaller, eller de er bygd om til leiligheter eller næringsbygg. På få år har deltakelsen i menighetsliv endret seg mye. Hva har skjedd?

For å finne svar på dette må vi tilbake til de politiske omveltningene som skjedde i Europa som følge av opplysningstiden på 1600-tallet. I Europa har båndene mellom kirken og staten vært sterke, og folk har betraktet kirken nærmest som et offentlig organ, men da europeerne vraket de autoritære regimene, forkastet de også den religiøse legitimiteten som fulgte med

²⁶ Furseth og Repstad 2003, s. 13

disse.²⁷ Opprøret som ble rettet mot staten under den franske revolusjonen, rammet også kirken. I etterkant av revolusjonen ble disse båndene svakere²⁸. Spliden hadde startet i opplysningstiden mellom konservative menn, blant dem mange av kirkens representanter og radikale politikere på venstresiden. De radikale så særlig kirkens makt og koblingen mellom kirken og staten som problematisk. Man kan se denne diskusjonen som starten på sekulariseringen. I folks bevissthet er fremdeles kirken oppfattet som et slags offentlig gode, en serviceinstitusjon, men man har fridd seg fra den makten kirken hadde over middelaldermennesket.

Med industrialiseringen fulgte urbanisering. Det at store mengder mennesker flyttet fra landsbygda til byene, innebar et brudd med tradisjoner og forstyrret de religiøse mønstrene som hadde vært etablert gjennom mange hundre år i hele Europa.²⁹ Den engelske religionsosiologen Davie viser til denne sammenhengen som en forklaring på at arbeiderklassen som gruppe ikke ble ivrige kirkegjengere. Kanskje forstås kirken ennå som en del av maktapparatet, som noe som ønsker makt og kontroll over oss og gjør oss ufrie? Studier som har forsøkt å tegne mønstre av arbeiderklassens religiøsitet i nyere tid, viser relativ høy grad av tro uten forpliktende deltakelse eller tilhørighet. Dette er et mønster som ikke har avtatt, men snarere økt, viser forskning.³⁰ Davie kaller dette fenomenet *believing without belonging*.

“Europeere flest er tilfredse med å la kirkene holde i gang det religiøse liv på vegne av folk flest og nøyer seg med å knytte seg til den religiøse minnekjeden bare i svært kritiske eller svært høytidelige situasjoner.”³¹ Dette skriver Furseth og Repstad, og mener situasjonen langt på vei er den samme i Norge, at nordmenn ikke engasjerer seg i religiøst liv slik de gjorde før, men de har et minne om hvordan det har vært og ønsker å bevare dette. Av den grunnen er den regelmessige deltakelsen i religiøst liv svært lav.

Davie mener det kan være mange grunner til en slik holdning. Mange tenker nok at de på et tidspunkt i livet vil få behov for kirken, at kirken kan være en viktig moralsk veileder for barna deres og at den er vokter av samfunnets moral. Man trenger altså ikke være personlig involvert i kirken selv om man ønsker at kirken skal være der for andre, eller for en selv om man skulle trenge den en gang. Denne holdningen kaller Davie *vicarious religion*, eller

²⁷ Berger, Davie og Fokas 2010, s.135

²⁸ Berger, Davie og Fokas 2010, s.27

²⁹ Davie 1999, s. 193

³⁰ Davie 1999, s. 194

³¹ Furseth og Repstad 2003, s. 156

stedfortreder-religion.³² Dette forklarer høye medlemstall i land som har hatt statskirker. Man slutter seg til kirken ved at barn døpes, og at man selv ikke aktivt melder seg ut, men deltakelsen er lav og avstanden stor. Davie kaller dette fenomenet *belonging without believing*.³³ Religiøsiteten i sekulære land utøves av et mindretall på vegne av et flertall, derfor brukes begrepet stedfortreder-religion. Dette mindretallet, disse stedfortrederne, som utøver det religiøse livet på vegne av majoriteten, består i hovedsak av kvinner, mest sannsynlig er de eldre og mest sannsynlig fra middelklassen, og de blir respekter for det de gjør. Blant annet sier Davie, kan en stedfortreder religion fungere slik at kirkeledere og noen få kirkegjengere “legemliggjør moralsk levevis på vegne af andre, selv når denne levevis er blevet oppgivet at store dele af befolkningen, som de tjener.”³⁴

3.2 Tre sekulariseringsteorier

Hvordan forklares sekulariseringen? Botvar skisserer tre sekulariseringsteorier som handler om *differensiering*, *privatisering* og *nedgang* i religiøs aktivitet. En mulig forklaring på sekulariseringen er den *differensieringen* som skjer i samfunnet. Før var religion knyttet tett sammen med økonomi og politikk. I dag ser man at “hver enkelt sektor blir mer spesialisert og mister berøringspunkter med de øvrige. På den måten får religion mindre anledning til å øve innflytelse på andre deler av samfunnet.”³⁵ Sitatet ble aktualisert da Kristelig Folkeparti våren 2013 vedtok å fjerne bekjennelsesparagrafen, fordi det er problematisk å skulle bli et større politisk parti når religion og politikk er så tett knyttet sammen.

Skolen er et eksempel her. For få tiår siden het religionsfaget i norsk skole kristendomskunnskap og symboliserte en religiøs ensretting som lenge var akseptert. Kirken hadde stor innflytelse over skolen og faget var en del av dåpsopplæringsprogrammet. I dag er fagets navn RLE – Religion, Livssyn og Etikk, og det nye navnet gjenspeiler et pluralistisk og sekularisert samfunn. I faget presenteres og sidestilles ulike religioner, og fellesskapsetikken vektlegges.

En annen sekulariseringsteori er at religion privatiseres.³⁶ Eller som en av informantene mine sa: “For meg er ikke troen å gå til kirken og søke den der. Jeg kan jo tro hvor som helst, eller jeg må ikke vise for andre at jeg tror i kirken, men jeg kan jo dra dit for å hente inspirasjon

³² Berger, Davie og Fokas 2010, s.57-58

³³ Berger, Davie og Fokas 2010, s.25

³⁴ Berger, Davie og Fokas 2010, s.58

³⁵ Botvar og Schmidt 2010, s.12

³⁶ Botvar og Schmidt 2010, s. 12

eller få ting der. Men jeg kan likeså godt snakke med Gud et annet sted.”³⁷ Her uttrykker hun det jeg tror mange mennesker tenker, at man kan tro selv om man ikke viser det ved å delta aktivt i en menighet. Tro har blitt noe privat, noe så personlig at man føler man krenker noen når man stiller dem konkrete spørsmål om dette, slik jeg har gjort i denne undersøkelsen. I tillegg føles religiøst liv for mange som noe uforpliktende, noe man søker etter behov, jamfør Davies bruk av begrepet *vicarius religionis*.³⁸ Kirken fungerer for mange som et kommunalt tjenestetilbud.

Religiøs privatisering gjør at meningsmangfoldet er stort og at kirkens religiøse autoritet er svekket. Individet kan etter subjektiv preferanse sette sammen ulike tros-elementer, kanskje også fra ulike religioner, slik at man får en individuell religion eller trosoppfatning, også kalt synkretisme. Dette er et vanlig fenomen, livstolkning handler om å sette sin lit til de elementene man kjenner til fra ulike tradisjoner, uten tanke for tilstivnet dogmatikk.³⁹ Slik mister kirken også innflytelse over folk, og prestens forkynnelse har få tilhørere og liten autoritet. Den svekkes som følge av at man ikke har jevnlig kontakt, eller ikke lenger føler seg moralsk forpliktet til å være kirkegjenger eller tilsluttet et meningsfellesskap.

Kirken taper i konkurransen med andre sterkere aktører på fritidsmarkedet. Den sammen nedgangen spores i politikk og annet frivillig arbeid også.⁴⁰ ”Noen sterk renessanse for *organisert* religiøst liv er det vanskelig å se for seg i et postmoderne samfunn. Til det blir engasjementet for estetiserende, for individualistisk og for selektivt,”⁴¹ sier den britiske sosiologen Anthony Giddens i følge Furseth og Repstad. Men dette betyr ikke nødvendigvis en religiøs tilbakegang, kanskje snarere er det et uttrykk for individualisering og en religions evne til å tilpasse seg moderniseringen.

En tredje sekulariseringsteori er at tro og religiøst liv stadig blir mindre viktig blant folk, altså en *nedgang*. Moderniseringen av samfunnet gis som forklaring på at færre søker til religion, og slik går rekrutteringen til kirken og menighetene gradvis tilbake.⁴² Nedgangsteorien i forhold til religiøsitet forklares med moderniseringen av samfunnet, velstandsøkning og et økt utdanningsnivå. Når samfunnet sekulariseres, vil religionens innflytelse i samfunnet svekkes,

³⁷ Intervju nr. 5

³⁸ Furseth og Repstad 2003, s. 156

³⁹ Furseth og Repstad 2003

⁴⁰ Berger, Davie og Fokas 2010, s.113

⁴¹ Furseth og Repstad 2003, s. 99

⁴² Botvar og Schmidt 2010

dette vil føre til en sekularisering av individet også, og i neste omgang en nedgang i religiøs deltakelse.⁴³

Som det framgår her opererer Botvar med tre ulike teorier som forklaring på sekulariseringen, nemlig *differensieringsperspektivet*, *privatiseringsperspektivet* og *nedgangsperspektivet*.⁴⁴ Det første har størst tilslutning blant forskere, tanken om at samfunnet har blitt så spesialisert av de ulike sektorene er blitt autonome. Hvis Gud og kirken ikke lenger står øverst i samfunnhierarkiet, men at religionen fungerer nærmest som et lukket delsystem, vil dens innflytelse være slik vi ser det i dag, tydelig synkende.

Slik samfunnet differensieres opp i sektorer eller delsystemer som er uavhengige av hverandre, slik mener sosiologer at mennesker differensieres også. “Moderne menneskers liv er ofte oppsplittet i ulike livsområder, sosiale roller og livsstiler.”⁴⁵ Denne individualiseringen fører som sagt ikke nødvendigvis til at man tror mindre, men at den autoriteten som institusjonene har hatt overføres til individet selv. Slik blir religiøse uttrykk i dag individualiserte og mangfoldige⁴⁶. Religion utfordres av nye medier og konkurrerende livsstiler. I tillegg har blant annet globalisering, innvandring og økt reising ført til et mangfold av livstolkninger, derfor blir det vanskelig for mange å orientere seg, i alle fall vanskelig å hevde at en livstolkning er riktigere enn en annen. Det finnes ikke noen fasit lenger, man står fritt og er sin egen religiøse autoritet.

Samtidig kan man se at innvandringen har ført til en bevisstgjøring i forhold til kulturell tilhørighet i Europa. Grace Davie sier: “I mange henseender er islam blevet en viktig katalysator, som får europæerne til at overveje religionens rolle i Europa så vel som udenfor.”⁴⁷ Man kan altså ikke se bort fra at innvandring, men særlig medias håndtering av innvandringen og den offentlige debatten om islams plass, også i norsk sammenheng har ført til økt bevisstgjøring i forhold til kristen kultur generelt og dåp spesielt. Effekten av innvandringen kan se ut til å ha ført til større oppslutning om det norske, delvis også forstått som den kristne kulturen. Dette kan være en av årsakene til at dåpstallene er høye, at dåp i dag markerer etnisitet. Vi døpes til å bli kristne, eller til å bli norske. Slik blir kirken en identitetsmarkør. Ved å slutte seg til den, viser man andre hvem man er, hva man er eller ønsker å være.

⁴³ Botvar og Schmidt 2010 s. 12

⁴⁴ Botvar og Schmidt 2010, s. 12

⁴⁵ Botvar og Schmidt 2010, s. 13

⁴⁶ Botvar og Schmidt 2010

⁴⁷ Berger, Davie og Fokas 2010, s. 10

Av dette forstår man at sekularisering ikke er noe entydig begrep, det kan bety at religionens betydning i samfunnet stadig svekkes, men det kan også bety “at den trekker seg tilbake til en “renere” mer åndelig-religiøs sfære.”⁴⁸ Altså at trosspørsmål handler om de eksistensielle spørsmålene knyttet til livstolkning, etikk og moral og ikke lenger befatter seg med politikk og styring av samfunnet.

Sekularisering kan forstås som noe som finner sted på tre nivåer – i samfunnet, i organisasjoner og i individet selv. Jeg har over sagt noe om sekulariseringen i samfunnet og individet selv, men har ikke sett noe på sekularisering på organisasjonsnivå, f.eks. i religionen selv. Kimen til sekularisering hevder den amerikanske religionsoskolog Peter Berger finnes i det gamle testamentet, der Gud og mennesker skilles i to verdener, den hellige og den verdslige. I syndefallet i 1.mosebok kastes Adam og Eva ut av hagen, ut av fellesskapet med Gud. Dette skillet er starten på en sekulariseringsprosess, mener han.⁴⁹ Innføringen av protestantismen fremholdes som en oppfølger av dette. Her renses religionen etter Luthers slagord som “Skriften alene!” Mennesket står alene ansvarlig for å tolke og forstå Guds ord, og autonomikravet øker, resultatet er sekularisering. Man vil altså kunne påstå at kirken som organisasjon selv har bidratt til den sekulariseringen vi ser i dag.

Men om man er så fristilt fra all annen religiøs aktivitet, hvorfor døver man fremdeles barna sine? Høeg hevder at man holder på tradisjonene selv om annen religiøs aktivitet er merkbart svekket. Hun skriver: “Dåp som egen samfunnsinstitusjon og praksisområde har () holdt seg bemerkelsesverdig stabil gjennom endringene.”⁵⁰ Sekulariseringsteoriene fungerer ikke som noen forklaring på hvorfor foreldre fremdeles døver barna sine, snarere tvert imot, det understreker paradokset. Med denne forståelsen av vår tid og vissheten om et samfunn i endring, er det bare mer underlig at man fremdeles holder fast ved overgangsritualer og tradisjoner.

3.3 Religiøsitet i et postmoderne samfunn

Hvordan definerer man egentlig vår tid? Det postmoderne samfunnet karakteriseres med mangfold, preges av det omskiftelige i tilværelsen og at vi lever i ei tid der forståelsen av oss selv og av virkeligheten konstant er i endring.⁵¹

⁴⁸ Furseth og Repstad 2003, s. 102

⁴⁹ Furseth og Repstad 2003, s. 117

⁵⁰ Høeg 2003, s.109

⁵¹ Henriksen og Krogseth 2004

Begrepet postmodernisme forstås i et spenningsforhold til modernismen. Modernismen forbindes med en litterær og kulturell periode i forrige århundre preget av ideologier og troen på felles sannheter: frihet, fornuft og fremgang, også kalt Det moderne prosjektet. Slik sett blir postmodernismen å forstå som en motsats til modernismen. Det postmoderne mennesket anerkjenner ikke noen autoriteter eller underkaster seg ideologier. Giddens taler om et *brudd*, og at “den postmoderne tilstand kjennetegnes ved at “de store fortellinger” forsvinner – den overgripende “historiske linje” som plasserer oss i historien som vesener med en bestemt fortid og forutsigelig fremtid.”⁵²

Det postmoderne mennesket aksepterer at et mangfold av normer, virkelighetsoppfatninger og levesett lever side om side, og ikke engang vitenskapen har noen privilegert plass.⁵³ I det postmoderne samfunnet er alt lov, motstanden mange følte mot religiøse autoriteter og tradisjoner i det moderne samfunnet har også avtatt. Nå velger folk fritt, ut fra egne preferanser.

Giddens reflekterer over religiøsitet i et postmoderne samfunn og mener dette samfunnet preges særlig av en skepsis overfor alle vedtatte sannheter. Konsekvensen er at religion stadig utfordres. Alt blir kritisk veid og vurdert, tradisjonene også.

- Den umiddelbare innlevelsen blir oftere og oftere en partiell innlevelse. Man kan “gi seg over”, men med en spesiell mental distanse, et glimt i øyet. Man kan gå inn i og underordne seg religiøse tradisjoner og ritualer, men mer ut fra et halvbevisst funksjonelt resonnement om at “dette er bra for meg og familien.”⁵⁴

Med en slik mental distanse, en slags ironisk tilnærming til det religiøse, velger man selektivt de elementene i en religion som passer en selv, det andre kan man heve på øyebrynet av og slippe å forholde seg til. Det postmoderne samfunnets selvrefleksjon handler om å se vår tid som ei tid der individet står fritt, er autonomt og selv velger å tolke tilværelsen gjennom de erfaringer det gjør seg. Man godtar ingen doktriner, underkaster seg ingen ideologier eller trosretninger. Folk flest sin tro er individuell og fri for religiøse forpliktelser.

Media har bidratt til at vi er den generasjonen som har sett mange flagg brenne, statsledere bli revet av sokkelen og slått i stykker til smågrus. Informasjonsflommen gjør oss kritiske,

⁵² Giddens 1997, s. 12

⁵³ Giddens 1997

⁵⁴ Giddens s.99, ifølge Furseth og Repstad 2003

samtidig som de sterke inntrykkene gjennom media utrunder oss med en viss distanse og gjør oss respektløse overfor makt og tvangssystemer. Slik fristilles vi til å velge og til å leite oss fram til det som kan passe best for meg og mine, i skraphaugen av ideologier og den store religiøse himmelhvelvingen som har omgitt vår kultur.

3.4. Pluralisme og identitet

Religionsoskologien Peter Berger har beskrevet det postmoderne mennesket med sin pluralistiske identitet som en som alltid er i endring, alltid i bevegelse.⁵⁵ Alt er relativt og avhenger av situasjonen og sammenhengen. Subjektet er overlatt til seg selv, seg selv og sine subjektive valg. Dette er belastende for vår identitet, mener Berger⁵⁶. Slik blir begrepene pluralisme og identitet brukt som motbegreper. Fra en fellesskapsforståelse der enkeltmenneskets verdi sees i forhold til den nytte det kan gjøre for samfunnet, forstått som: Jeg en del av et hele, et fellesskap, med et kollektivt ansvar for min og andres framtid - til en postmoderne satellitt-tilværelse som gjør John Donnes dikt "No man is an island"⁵⁷ til noe å tenke over.

Religionens samfunnsbevarende rolle diskuteres av flere religionsoskologer, blant andre Emile Durkheim. Dens rolle har en samfunnsbevarende evne i kraft av sitt normative fundament som sørger for sosial integrasjon, mener han. Sosialt samhold og betydningen av fellesskapet, avhenger av strukturelle forhold. Jeg vil ikke gå inn i den diskusjonen, men se på deler av Durkheims forskning som har relevans for min problemstilling. "Durkheim vil tolke hvilken mening religiøse trosoppfatninger og riter har. Han mener å finne at når samfunnsmedlemmene deltar i en religiøs rite, er det egentlig samfunnet de tilber."⁵⁸ Dette forklarer han med en forståelse av samfunnet som en betydelig størrelse med styrke og moralsk autoritet som man underkaster seg gjennom religiøs aktivitet og deltakelse i de religiøse ritene. Durkheim ser religionens sosiale dimensjon som en forutsetning for samfunnet.⁵⁹ Dåpen vil kunne forstås som en rite i tilbedelse av samfunnet, et innvielsesritual der en underkaster seg den moralske autoriteten i den religionen man tilber, forstått som det samfunnet man blir integrert i. Ved å døpe barna sine, integrerer man dem i et samfunn som man selv er en integrert del av.

⁵⁵ Henriksen og Krogseth 2004, s.36

⁵⁶ Henriksen og Krogseth 2004

⁵⁷ John Donne: XVII Meditation <http://www.online-literature.com/donne/409/>

⁵⁸ Furseth og Repstad 2003, s. 48

⁵⁹ Furseth og Repstad 2003

Sekulariseringens konsekvens, slik jeg forstår Durkheim, kan være desintegrasjon og normopløsning, og i ytterste konsekvens vil sekularisering true det bestående samfunnet. Men Durkheim er ikke så pessimistisk, han ser for seg utviklingen av en moderne religion på humanistiske premisser som vil fylle behovene til et moderne samfunn preget av individualisme. Slik kan de religiøse tradisjonene bestå, nettopp fordi det i bunn og grunn er samfunnet, fellesskapet man tilber. Det religiøse innholdet er i endring i individualiserende retning, men ritualene består.⁶⁰

Mangfoldet av livssyn blir betraktet av det postmoderne mennesket som tilbud eller muligheter. Samtidig som man åpner seg og interesserer seg for fremmede kulturer og religioner, blir man bevisst sine egne kulturelle og religiøse røtter. At man i møte med andres religiøsitet blir bevisst sin egen kultur, kan virke revitaliserende i forhold til refleksjon om egen religiøs tilhørighet. Men hva skjer hvis den religiøse minnerekka forsvinner? Hva hvis den minoriteten som har ivaretatt det religiøse livet på vegne av majoriteten dør ut? Kan denne minnerekka fra et sosiologisk perspektiv erstattes – og om så av hva? Hva vil være dens sannsynlige mutasjoner i et samfunn som i økende grad preges av konsum? Dette er spørsmål Grace Davie stiller seg i boka “Religion in Modern Europe. A Memory Mutates.”⁶¹ Et mulig svar på dette er Durkheims tidligere omtalte idè om en moderne humanistisk religion.

Begrepet *åndelighet* eller *spiritualitet* har fått en ny betydning i vår tid. Åndelighet kan forstås som åpenhet for det paranormale, og man tenker seg en type New-Age-tro der man søker sammenhengen mellom seg selv og en kosmisk virkelighet.⁶² Dette signaliserer at man er åndelig søkende, men ikke innenfor tradisjonelle livssyn eller kirkesamfunn. Som jeg har vært innom tidligere, betegnes dette av Davie som *believing without belonging*. Denne type åndelighet holder så å si alle dører åpne, og tolker tradisjoner og ritualer subjektivt.

Mangfoldet i det moderne samfunnet, refleksiviteten, det at man setter et kritisk søkelys på det meste, og vissheten om det konstante uvisse i vår eksistens, gjør at Giddens reflekterer over hvordan det moderne mennesket orienterer seg mellom begrepene *fare*, *sikkerhet*, *risiko* og *tillit*. “Den verden vi lever i i dag er full av farer.”⁶³ Med farer refererer han i boka

⁶⁰ Furseth og Repstad 2003

⁶¹ Davie 2002, s.2

⁶² Botvar og Schmidt 2010, s. 13

⁶³ Giddens 1997, s. 16

“Modernitetens konsekvenser”⁶⁴ til risikoen for naturkatastrofer eller atomulykker, men også uforutsette ulykker som følge av vår komplekse tidsalder med teknologi som kun de færreste av oss har innsyn i. Han bruker de fire begrepsmotsetningene for å forklare hvorfor individet føler usikkerhet og angst. “Vi befinner oss i en verden som grunnleggende konstitueres gjennom refleksivt anvendt viten, men hvor vi samtidig aldri kan være sikre på at et bestemt element av denne viten ikke vil bli revidert.”⁶⁵ Det som var sant i går er tilbakevist som løgn og uforstand i dag. Det som var sunt i går er usunt i dag. Denne konstante usikkerheten kan gjøre oss skamfulle, for vi vet at der ute finnes det uttømmende viten om det meste, det har bare ikke nådd *meg* ennå.

Giddens bruker elektrisiteten som eksempel. Vi vet hvordan den brukes, men de færreste kan forklare hva den teknisk sett er.⁶⁶ *Tillit* til en svært kompleks verden blir altså avgjørende, og evnen til å stabilisere uroen ved å si til seg selv at dette får jeg ikke gjort noe med. Slik jeg forstår Giddens, vil dette også kunne gjelde tillit til en organisasjon, en samfunnsinstitusjon som for eksempel Den norske kirke. Selv om man ved å døpe barnet sitt ikke nødvendigvis gir uttrykk for kristen tro, signaliserer man tillit til en organisasjon som formidler en etikk man kan slutte seg til.

Tross kirkens reduserte betydning i samfunnslivet, tilbyr den en type sikkerhet i en usikker verden. Sosiologen Beck skriver om det postmoderne mennesket i risikosamfunnet og belastningene ved individualiseringen. Uten noen gitt sannheter å manøvrere etter, blir alle valgene det autonome mennesket må ta en stor belastning. Beck har beskrevet denne individualiseringsprosessen og kaller den en tredelt individualiseringstese der første elementet handler om løsrivelse fra de tradisjonelle avhengighetene, den andre handler om tap av stabilitet og sikkerhet og det siste elementet handler om å ta ny kontroll og reintegrasjon.⁶⁷ I en slik prosess der vi står mellom mange valg, er det naturlig at vi velger fra det som er kjent, og slik blir det legitimt å videreføre religiøse tradisjoner, samtidig som vi står fritt til å tolke dem slik vi vil.

Religionsosiologen Peter Berger snakker om at det postmoderne samfunnet har havnet i en meningskrise. Felles meninger og enighet om verdier skapte før en trygghet og orden i samfunnet. “I førmoderne samfunn utgjorde religionen et altomfattende univers eller et hellig

⁶⁴ Giddens 1997

⁶⁵ Giddens 1997, s. 35

⁶⁶ Giddens 1997

⁶⁷ Henriksen og Krogseth 2004, s. 58

kosmos. Den var som en *canopy* eller en himmelhvelving som dannet et overordnet perspektiv for hele samfunnet.”⁶⁸ Minnet om ei slik tid er fremdeles det norske samfunnets moralske og verdimeslige fundament, og kalles i religionssosiologien *civil religion*. Etter hvert som samfunnet har blitt modernisert har religionen mistet grepet, og viktige samfunnsinstitusjoner som økonomi, utdanning og politikk kan ikke lenger bli tatt seriøst om de argumenterer ut fra religiøse premisser i vår del av verden.

Differensiering er kanskje det mest sentrale kjennetegnet på det postmoderne samfunnet som består av delsystemer, mer eller mindre lukkede, og uten videre innflytelse på andre delsystemer.⁶⁹ Slik representerer Den norske kirke et religiøst delsystem. Kirken kan ikke regne med å komme tilbake til fordums storhetstid der den øvet innflytelse over både folk, økonomi og politikk, “den må i stedet satse på en mer indirekte innflytelse via sosiale og sosialetiske bevegelser og generaliserte etiske prinsipper.”⁷⁰ Det konkluderes med at religion må nøye seg med å være en kulturell ressurs for andre systemer. Og kanskje er det slik barnedåp i Den norske kirke også kan forstås, som noe man velger av sosiale, etiske, estetiske og kulturelle grunner heller enn religiøse? Målet er kanskje å knytte barnet og familien an til samfunnet, middelet er å følge den tradisjonen som integrerer en i fellesskapet, nemlig dåpen.

3.5. Hva påvirker de valgene vi gjør?

Økt mangfold og større valgfrihet når det gjelder livssyn, verdier og måter å leve på skjerper den enkeltes ansvar. Individualisme er vår tids mantra og høyeste gode. Vi underholdes i beste sendetid av “Idol”, “Norske talenter” og alt som fokuserer på individet og dets kamp for å bli best, vakrest, flinkest eller får flest “likes” på Facebook. *Trykket* eller presset på den enkelte til å lykkes er et sinnbilde på vår tid, og fallhøyden er stor.

Begrepet individualisme er fullt av ambivalens, det gir negative og positive konnotasjoner. På den ene siden forbinder man individualisering positivt med at man frisettes fra autoriteters og tradisjoners tvang, og på den andre siden forbinder man det negativt med å sette seg selv og sin egen fremgang i første rekke fremfor det å velge fellesskapet, være solidarisk. Selve ordet *solidaritet* har fullstendig mistet den appellen det hadde for bare få tiår siden.

Tradisjoner får nytt innhold og blir nytolket i individualiserende retning. Den tradisjonelle forståelsen av dåp, konfirmasjon og bryllup har fått en postmoderne tolkning av individet som

⁶⁸ Furseth og Repstad 2003, s. 76

⁶⁹ Henriksen og Krogseth 2004, s.38

⁷⁰ Henriksen og Krogseth 2004, s.49

noe hellig. Og livet leves som noe omskiftelig, bestående av påbegynte og avsluttede prosjekter. Enkeltindividet, selvet settes i sentrum. Altså et eksempel på en nytolkning i retning av individualisering og sakralisering av selvet, slik forstås nok også dåpen av mange.

I problemstillingen min undersøker jeg foreldrenes motivasjon, forståelse og opplevelser av å bringe barna sine til dåp, et valg som kanskje fremdeles forstås som en religiøs handling? Max Weber skiller i boka “Verdi og Handling”⁷¹ mellom fire typer handlinger som i praksis blir kombinert på ulike måter. I tillegg fokuserer han særlig på meningsfull sosial handling. Med det mener han at individet orienterer seg i omgivelsene, tolker det som skjer og handler slik at ens egne handlinger svarer til det en antar omgivelsenes forventer. “Sosial handling innebærer altså at aktørene søker å foregripe andres forståelse og forventninger.”⁷² Jeg har tidligere slått fast at dåpen er en sosial handling, at man ved å døpe viser lojalitet til det samfunnet man ønsker å være en del av. Dette gjør for mange dåpen til en meningsfull handling.

Weber skisserer i tillegg fire ulike handlingstyper, den ene er *den tradisjonelle handlingen* der den som handler ikke tenker over det som gjøres, men handler automatisk, som f.eks. at vi hilser på hverandre. Disse handlingene er slike som vi regner som skikk og bruk i et samfunn. Den andre typen kalles *følelsesmessig* eller *affektiv handling*, med dette mente Weber impulsive, og ikke nødvendigvis rasjonelle ytringer. Denne har ingen relevans for mitt spørsmål. Dåp er neppe en affektiv handling, i Webers betydning.

De to neste handlingstypene er rasjonelle, altså fornuftsbaserte, og han skiller mellom *formålsrasjonell* og *verdirasjonell*. Med *formålsrasjonelle handlinger* forstås handlinger med klare målsettinger. Aktøren finner og bruker de midlene som trengs for å nå målet, samtidig som man vurderer konsekvensene av valg av midler og hvilke midler som er mest hensiktsmessige for å nå målet, jamfør rasjonelle valg-teorien.

Til slutt snakker han om *verdirasjonelle handlinger*. “Det betegner handlinger som ansees som gode i seg selv, uten at det legges vekt på de umiddelbare virkningene. Handlinger som er begrunnet ut fra bestemte typer religiøse bud, etiske regler eller kunstneriske programmer.”⁷³ I analysen av dåpsintervjuene vil jeg benytte Webers kategorisering av handlinger når jeg drøfter foreldres dåpsmotivasjon.

⁷¹ Weber 1999

⁷² Weber 1999, s. 10

⁷³ Weber 1999, s.11

Furseth og Repstad har sett på fire årsaker til religiøst engasjement.⁷⁴ Jeg har valgt å ta med disse og se dem i sammenheng med Webers handlingsteori. Den første teorien kalles *deprivasjonsteori*. Det går ut på at man motiveres til å handle som følge av en mangel på noe i livet. Omsatt til min problemstilling kan det tenke seg at man velger å døpe fordi man er urolig for barnets framtid og derfor søker den eksistensielle tryggheten som kirken tilbyr. Karl Marx lanserte denne teorien, at mennesker søker religion og religiøs tilhørighet for å dempe et savn eller en følelse av at noe mangler i livet. Den kristne forestillingen om dåp er at den innlemmer barnet i et fellesskap under guds beskyttelse og med et håp for etterlivet. Det løftet, uansett hvor vidløftig det kan virke, kan være en motivasjon for å velge dåp. Ifølge Weber ville valg av dåp ut fra denne argumentasjonen være en *verdirasjonell handling*.

En annen innfallsvinkel i forhold til deprivasjonsteorien er at man ikke er troende, men lever i et samfunn der de aller fleste velger å døpe. Da vil man kjenne seg deprivert om man står utenfor, så det at nesten alle døver barna sine kan også være en motivasjon. En slik motivasjon vil kunne sees som en *formålsrasjonell handling*. Man døver fordi det er det alle andre gjør, og målet er å ikke skille seg ut fra fellesskapet.

Den andre teorien er en *sosialiseringsteori*. Denne teorien fokuserer på at man fødes inn i et samfunn med visse forventninger og roller. Gradvis vokser man selv inn i rollene og sosialiseres kanskje i religiøs retning. I et land der over 80% av befolkningen er døpt og fremdeles døver barna sine, er denne forventningen så sterk at mange tenker slik en av mine informanter sa: "Dåp er naturlig."⁷⁵ Tradisjonen er internalisert, men det betyr ikke at den er uten mening for individet. Sett i sammenheng med Webers handlingsteorier, kan sosialiseringsteorien motivere til den type handlinger han kaller *tradisjonelle*, handlinger som er internaliserte i en kultur og som tas for gitt at man slutter opp om, eller formålsrasjonelle fordi det gir mening å handle i lojalitet til fellesskapet.

Den tredje teorien er teorien om *rasjonelle valg*. Den benyttes til å forklare hvorfor postmoderne mennesker handler slik de gjør. "Den er inspirert av økonomers tenkning om hvordan mennesker handler på et marked, og utvider markedstenkningen til å gjelde alle livets forhold: vennskap, kjærlighet – og altså religiøst liv."⁷⁶ Mennesker handler rasjonelt og søker *størst mulig fordeler for minst mulig innsats*. "What's in it for me?" er et kjent slagord i dag. Religionsosikologen Rodney Stark bruker teorien til å forstå endringer i religiøs aktivitet. Han

⁷⁴ Furseth og Repstad 2003, s. 138

⁷⁵ Intervju nr. 1

⁷⁶ Furseth og Repstad 2003, s. 145

hevder at det er rasjonell adferd å velge å sikre seg, f.eks. i forhold til ønsket om evig liv, uten at det koster så mye. Man handler ut fra et minimums-krav og nøyer seg med en slags “dette er vel godt nok”- holdning.⁷⁷ Sett i sammenheng med at valgmulighetene er mange og konkurransen om vår oppmerksomhet er stor, er det rasjonelt å si ja til noe som krever lite og lover mye. Da kan man samtidig konsentrere oppmerksomheten sin på andre mer løkkende fritidstilbud.

Slik kan dåp forstås som et rasjonelt valg, eller sagt med Webers ord kan dåpen være en *formålsrasjonell handling*. Fordi sekulære samfunn preges av refleksivitet, vil hver enkelt danne seg sin egen personlige og helt private oppfatning av hva dåp innebærer. Det er lett å se ønsket om å døpe barna sine i en slik sammenheng. Det koster lite i tid og penger, det kreves ingenting tilbake – og i en usikker verden er det noe som allikevel er sikkert; alle skal dø. Religionen er den eneste institusjonen vi har som gir et håp om at det kommer noe etterpå. Dåpen er i denne sammenhengen en liten investering. Et annet rasjonelt argument for å velge dåp er at da hjelper du barnet når det når konfirmasjonsalder, da kan barnet velge fritt om det vil konfirmeres i kirken eller humanistisk.

Kritikere av *rasjonelle valg*- teorien tviler på at mennesker alltid er så egosentriske og at de alltid er så bevisste i valgene de gjør. Man kan ikke bruke denne teorien alene som forklaringsmodell for hvorfor mange velger dåp. Mange velger dåp med tanke på at det er det som er vanlig og forventet. Altså er valget i liten grad et rasjonelt og reflektert valg, men et tradisjonelt et. Sammen med andre teorier mener jeg rasjonelle valg-teorien kan være fruktbar.

Den siste teorien i denne sammenhengen er at menneskene blir religiøse fordi de søker etter *mening og tilhørighet*. Overført til min problemstilling vil motivasjonen for å velge dåp være at man søker å innlemme barnet i et meningsfellesskap med andre kristne, man vil at ens eget barn skal bli en del av dette fellesskapet. Eller man ser enda større på det og velger dåp ut fra forståelsen av tilhørighet, man slutter seg til tradisjonen, kulturen, det norske, *slik vi gjør det her*. I motsetning til rasjonelle valg-teorien der menneskets handlinger forstås reduksjonistisk, på jakt etter rask behovstilfredstillelse med minimale kostnader, er dette en teori der mennesket handler målrettet for å finne mening i tilværelsen og for å føle tilhørighet. Ut fra Webers kategoriseringer av ulike handlinger, vil et målrettet valg av dåp i denne sammenhengen kunne kalles en *verdirasjonell handling*.

⁷⁷ Furseth og Repstad 2003

Den overstående kategoriseringen egner seg til å forstå motivasjonen bak å velge dåp. Det kan være nærliggende å tro at det å velge dåp utelukkende er en tradisjonell handling. Men som vi har sett er det mulig å tolke handlingen som et rasjonelt valg. Døper man med den hensikt at barnet blir en del av et kristent fellesskap? (*formålsrasjonelt eller verdirasjonelt*) For at barnet selv skal få velge fritt når det når konfirmasjonsalderen? (*formålsrasjonelt*) Fordi det bare er slik vi gjør det her i Norge? (*tradisjonelt*) Eller fordi man håper på at dåpen sikrer en et liv etter døden? (*verdirasjonelt*) Eller døper man barna for å tilfredsstille forventningene i et lite samfunn? (*formålsrasjonelt*). Disse kategoriene legges til grunn for vurdering av dåpsmotivasjonen i analysekapittelet.

3.6 Ritualene og Civil religion

Dåpen er et livssyklusritual eller også kalt et passasjeritual. Arnold van Gennep, fransk etnolog og folklorist, studerte overgangs- og innvielsesriter, og skrev boka: “ Les Rites de passage ”.⁷⁸ Han forklarte at disse kan kjennetegnes ved at mennesket går fra en tilstand til en annen, og ritene markerer fysisk hendelse; man fødes til verden, man utvikler seg og når puberteten, man forenes med en annen kropp og til slutt: kroppen dør. Gjennom ritualer transformeres disse fysiske endringene til sosial virkelighet.⁷⁹ Den tradisjonelle forståelsen av dåp har vært at barnet gjennom dåpen transformeres fra å være en hedning til å bli en kristen. Dette ga barnet en religiøs status, men det økte også barnets sosiale status, fordi man blant annet måtte være døpt for å ha arverett.⁸⁰

Van Genneps teorier om overgangsriter forklarer hva som skjer i dåpen. Han deler ritualer inn i tre symbolske faser; først adskillelsesfasen. Overført til dåp er dette når foreldre og barn er i sakristiet, ikke sammen med menigheten, deretter terskel- eller gjennomgangsfasen, der dåpsfølget forflyttes fra sakristiet til en prosesjon inn i kirken og til slutt integrasjonsfasen der barnet får en ny status.⁸¹

Dåpens hovedelement er vannet. I religiøse sammenhenger har vannet symbolsk betydning som rensende i forhold til synd, som middel til liv og fornyelse. Vannet bærer skapelse i seg og er forut for enhver form, i tillegg symboliserer det en mulig oppløsning og død.⁸² I

⁷⁸ van Gennep 1999

⁷⁹ Andersen og Akerø 2002, s. 31

⁸⁰ Andersen og Akerø 2002, s. 31

⁸¹ Andersen og Akerø 2002, s.199

⁸² Andersen og Akerø 2002, s.202

misjonsbefalingen omtales dåpen som noe Jesus pålegger alle som tror, og slik sett er dette også en tydelig minneshandling av stor betydning for Den norske kirke.

Den svenske teologen Eva Reimers mener på samme måte som Durkheim at: “dåp først og fremst er en kulturell handling i lojalitet til kollektivet.”⁸³ Dette kan leses som en utvidelse av Durkheimsitatet: “Når samfunnsmedlemmene deltar i en religiøs rite, er det egentlig samfunnet de tilber.”⁸⁴ Ved å døpe viser vi respekt for tradisjonene i det samfunnet vi ønsker å tilhøre.

Hun påpeker samtidig det paradoksale ved at svensker velger dette ritualet når de har så lite med kirken å gjøre og ikke regner seg som kristne. Dette viser oss at dåpens funksjon er av en særlig sosial art, den bekrefter familien, den integrerer familien i slekten og det nye barnet i dette fellesskapet. Hun mener dåpen integrerer barnet: “i det som er felles for alle, og som befester grunnleggende verdier og normer.”⁸⁵ Hun kaller dette det kulturelle aspektet ved dåpen, dette er selve dåpskultusen. Slik settes barnet inn i en større sammenheng og tas opp i dette fellesskapet. I en slik forståelsesramme er det kanskje ikke så unaturlig at man fremdeles velger dåp?

Reimers gjennomførte en undersøkelse i 1990, intervjuet 17 foreldrepar om dåp i Sverige. Denne undersøkelsen er spesielt interessant for min masteravhandling. Her fokuserer hun på hvordan foreldrene forstår dåpen. Hennes funn viser, slik jeg ser det, at dåpen først og fremst er en sosial handling, ritualets sosiale betydning vektlegges. Foreldrene svarer at *i dåpen blir barnet et menneske*.⁸⁶ Det handler for dem ikke lenger om at barnet blir en kristen, Guds barn eller medlem av menigheten, men at det blir *til*, for alvor, får en identitet på en seremoniell måte. Gjennom ritualene dramatiseres religiøse myter. “I riten gestaltes i handling det som myten beretter om i ord.”⁸⁷ Det innebærer at den ikke bare forteller om et forløp, men den virkeliggjør en reell forandring.

Navngivingen og seremonien styrker opplevelsen av den endringen foreldrene mener skjer i dåpen, ifølge Eva Reimers. Gjennom riten blir barnet involvert og integrert i sin egen historie. Barnets livsløp knyttes sammen med slektens, og dette skaper en meningsfull opplevelse av

⁸³ Høeg 2003, s.120

⁸⁴ Furseth og Repstad 2003, s. 48

⁸⁵ Høeg 2003, s.121

⁸⁶ Andersen og Akerø 2002, s. 34

⁸⁷ Andersen og Akerø 2002, s. 34

sammenheng og helhet.⁸⁸ I tillegg markerer dåpen for mange en bekreftelse på at de to familiene som barnet kommer fra nå hører sammen.⁸⁹ Ritualet markerer også en tilhørighet til den svenske kulturen, man innvies rituelt til det svenske samfunnet, og uten å overdrive kan man antyde at barnet døpes til svenskhet.⁹⁰ Dette kan ha betydning i dag, i og med at Sverige ikke lenger er et religiøst og kulturelt homogent samfunn. Dåpen vil da symbolisere nasjonal og etnisk tilhørighet.

Reimers forankrer sin forståelse av ritualer i teorien om *civil religion*. Dåpen blir en del av en kulturs og nasjons felles referanseramme. Sverige og Norge hadde begge folkekirker, derfor har Reimers studier relevans for tolkning av ritualer i Norge også. Gjennom dåpsritualet kan man ane ekkoet av en religions betydning gjennom generasjoner, en religion som har fungert som en himmelhvelving over fellesskapet av folk og land. Den lange tradisjonen gjør dåpen meningsbærende.

Ida Marie Høeg sier det slik: “Vektleggingen av tradisjon tolker jeg også som en fellesskaperklæring til det norske samfunnet, og et uttrykk for å involvere barnet i en felles kultur.”⁹¹ Hun mener å ha funnet at i byene er det familieavhengig om man velger dåp, men på bygda er det tradisjonelle bygdemessige å velge nettopp dåp.⁹² Som et press på foreldre – velge dåp for å vise at man er gode foreldre. Dåp her er fremdeles en del av “skikkeligheten”, og et tegn på respekt. Dåpen forteller hvem vi er, og dette står fremdeles sterkt mange steder på landet. Ved å døpe barna sine viser man at man er ansvarlig og skikkelig, på lik linje med at man møter opp og stemmer ved valget, som en slags borgerplikt eller et uttrykk for *civil religion*? En bekjennelse til samfunnet slik det har vært, og slik vi delvis ønsker å videreføre det?

3.7 Oppsummering

I første del av teorikapittelet har jeg drøftet hvordan vi definerer et postmoderne og sekulært samfunn, hva sekularisering innebærer for religion og hvordan det påvirker religiøse tradisjoner som for eksempel dåp. Sekulariseringen er drøftet på samfunnsnivå, på individnivå og organisasjonsnivå.

⁸⁸ Andersen og Akerø 2002, s. 37

⁸⁹ Andersen og Akerø 2002, s. 40

⁹⁰ Andersen og Akerø 2002, s. 45

⁹¹ Høeg 2003, s.123

⁹² Forsker i KIFO, telefonisk kontakt mai 2012

Differensieringen i samfunnet plasserer kirken i ytterkanten av livene våre, vi vil ha den der, fordi den minner oss om noe som har vært, hvem *vi* har vært og den lover noe på lang sikt som for oss er usikkert, men som ingen andre enn religionen lover. Dette minnet forbinder vi med *civil religion*, og tenker på ei tid da kristendommen preget vår kulturs forestillingsverden.

Fra en nær fortid der religionen har vært en felles referanseramme i samfunnet og religionens tradisjoner har fungert som en rød tråd fra slekt til slekt, til ei tid der tradisjoner kritisk vurderes og nytolkes, ser man at de fremdeles har en verdi og de videreføres. Tradisjonene knytter en ikke nødvendigvis an til religionen lenger, men kanskje til et fellesskap? Norge har siden i fjor ingen statsreligion lenger, men minnet om en annen tid holdes i hevd, særlig av en liten trofast gruppe regelmessige kirkegjengere. Disse "vikarierer" for majoriteten av medlemmene i Den norske kirke, og majoriteten støtter og respekterer at de holder kirkelivet i gang. Davies begreper *believing without belonging* og *belonging without believing* fungerer som forklaring på hvordan man skal kunne forstå at mange velger å stå i statskirken og mange vil døpe barna sine, men svært få mennesker er aktive medlemmer i kirken.

Samfunnet beskrives som et postmoderne samfunn der man ikke lenger tror på de store ideologiene og der individet er grunnleggende skeptisk til autoriteter. Sekulariseringen, det at religionen taper terreng forklares historisk av Davie med bakgrunn i opplysningstiden, og av Botvar med *differensierings-, privatiserings- og nedgangsperspektivene*. Både samfunnet og selvet er differensiert. Hvilke konsekvenser får dette for videreføring av religiøse tradisjoner? Hvordan påvirker sekulariseringstendenser valgene vi tar?

Slik kan dåpen tolkes som en fellesskaps erklæring til en kultur og et samfunn en ønsker å være del av. Religionens etiske fundament og sosiale dimensjon, og Durkheims teori om at religion er samfunnsbevarende, er et hovedfokus i forhold til analysen i neste kapittel. Religionens sosiale funksjon kan være å knytte oss an til minnerekken, noe som skaper tilhørighet og kontinuitet i vår postmoderne tilværelse, og på den måten bringes tradisjonene videre.

Max Webers fire perspektiver på handling vil være verktøy til å forstå hva som fremdeles motiverer mennesker i dag til å døpe barna sine. Disse sammen med teoriene om hva som fremmer religiøst engasjement hos det postmoderne menneske, vil være nyttige i analysen. Området mine informanter er hentet fra må betegnes som et tradisjonelt bygdesamfunn, der kulturen fra det gamle bondesamfunnet fremdeles har en viss betydning. Med utgangspunkt i sekulariseringsteoriene og en analyse av hva som motiverer oss til handling vil jeg kanskje se

at det ikke er paradoksalt, men forståelig ut fra et religionsosialogisk perspektiv at mange fremdeles velger å døpe barna sine.

4. Analysen av intervjuene

I analysen vil jeg bruke samme tematiske oppbygging som i intervjuguiden, men først redegjør jeg for kategorisering av begrepene jeg benytter. I innledning av intervjuet var temaet informantenes bakgrunn, her drøftes spørsmålet om tilhørighet. Deretter analyseres dåpssamtalen med fokus på hvordan foreldrene opplevde møtet med kirken og samtalen i menighetshuset. I neste delkapittel drøftes foreldrenes opplevelse av selve dåpsgudstjenesten. I siste delkapittel stilles spørsmålet: Hvorfor valgte dere dåp? Dette er det samme spørsmålet presten stilte i dåpssamtalen.

4.1 Kategorisering

I intervjuguiden spør jeg informantene om deres bakgrunn. Jeg har valgt å fokusere på hvilken tilknytning de har til stedet og kirken. For å vurdere dette, benytter jeg begrepene tilknytning og tilhørighet. Dette er sentrale begreper fordi de indikerer ulik grad av tilslutning til kirken. Forskjellen på tilknytning og tilhørighet slik jeg kategoriserer begrepene og tolker dem, er at tilknytning indikerer en større distanse til kirken enn det begrepet tilhørighet gjør. Ut fra svarene informantene gir, har jeg valgt å se dåp som en markering av tilknytning eller tilhørighet på ulike nivå til kirken, til slekta, til bygda eller til det typisk norske.

Mange oppfatter kirken som et meningsfellesskap, en organisasjon man sympatiserer delvis eller helhjertet med, eller har et svært distansert forhold til gjennom et medlemskap i Den norske kirke. Tilknytning til kirken kan også forstås som tilknytning til menigheten i Andebu kirke, forstått som lokalet og kirkens funksjon som et sted man feirer viktige merkedager. Dernest kan tilknytning til kirken også handle om trosfellesskapet, i denne sammenhengen bruker jeg begrepet tilhørighet til menigheten.

Det vil fremgå av denne analysen at flere av informantene ikke tillegger kirken så stor betydning. Dåpen ser ut til å være nytolket, og fungerer heller som en sosial handling, man feirer at barnet tilsluttes fellesskapet. Fellesskapet kan kategoriseres på tre ulike nivåer. På det første nivået markerer dåpen tilhørighet til dem som er nærmest barnet, man feirer at barnet er født og blir en del av kjernefamilien og slekten. På det neste (midtre) nivået markeres tilhørighet til bygda eller lokalsamfunnet, og på det øverste nivået markeres tilhørighet til det å være norsk, den kristne kulturen.

Pål Kjetil Botvar uttrykker det slik: “Den nære koblingen det fortsatt er mellom religiøst fellesskap og samfunnsmessig fellesskap, gjør at det i utgangspunktet blir “unormalt” å være

med i det ene og ikke i det andre.”⁹³ Dette er et uttrykk for *civil religion*, at vi lever med et minne om at religionen var vår viktigste fortolkningsramme når det gjaldt spørsmål om moral, mening og tilhørighet. Å bryte med dette krever en stor overbevisning.

Et siste begrep som benyttes i analysen er kontinuitet. Med kontinuitet mener jeg at noe videreføres, gjerne fra en generasjon til neste. En egenskap ved ritualene er at de markerer kontinuitet, noe gjentas, det er gjerne en fysisk handling som gjentas på rituellet vis.

Handlingen kan virke tilstivnet, men det å videreføre den kan se ut til å være meningsfullt for dem som utfører handlingen. I et postmoderne samfunn kan de se ut til at ritualene er viktige nettopp fordi de skaper kontinuitet, forteller oss at noe vil fortsette, noe er som det alltid har vært.

4.4.1 Tilknytning til kirken

På spørsmålet om tilknytning til stedet og kirken, spurte jeg Eva og Truls, om kirkebygningen og kirkebakken hadde noen betydning for dem. Han svarte: “Nei, den har jo ikke det. Vi er tilflyttere, ikke hatt noe med den kirken å gjøre tidligere.”⁹⁴ Jeg tolker svaret som at de tidligere ikke har vært i Andebu kirke, men kanskje har vært oppom kirkebakken på 17. mai, om de ikke feirer dagen andre steder, siden barna er så små.

De har altså bodd i bygda i 5 år, men ikke vært i kirken før, og regner seg ikke som regelmessige kirkegjengere. Allikevel gjør de det som er sedvane på stedet her, velger kirken for å feire et nyfødt barn. Selv om de ikke er del av det religiøse fellesskap i menigheten, velger de å videreføre den religiøse tradisjonen. Dette funnet sammenfaller med Furseth og Repstads kommentar til høye dåpstall:

- Den norske kirke er et eksempel på en folkekirke der det store flertallet av befolkningen (86%) er medlemmer, og der et stort flertall av medlemmene benytter seg av de kirkelige ritualene fra fødsel til død. Regelmessig kirkegang er det imidlertid bare noen ganske få prosent som slutter opp om.⁹⁵

Som tidligere nevnt kaller Davie dette *vicarious religion*, og forklarer hvorfor kirken har fått en så tilbaketrukket rolle i samfunnet. En minoritet holder det regelmessige gudstjenestelivet i gang, mens en majoritet av befolkningen benytter seg av kirken som et tilbud når man skal

⁹³ Henriksen og Krogseth 2004, s. 188

⁹⁴ Intervju nr. 1

⁹⁵ Furseth og Repstad 2003, s.156

markere og ritualisere livets overganger.⁹⁶ Kirkene fungerer som et kollektivt minne over gammel storhet og makt, og vi knytter oss an til denne *minnekjeden* i forbindelse med feiringer og høytid.⁹⁷

Ida Marie Høeg velger å se på tradisjonen dåp: “som sosial hukommelse og lojalitet til kollektivet.”⁹⁸ Både Eva og Truls er selv døpt, deres foreldre valgte dåp for dem, nå viderefører de selv tradisjonen til egne barn. Hvorfor gjør de det når Truls sier at de ikke “har hatt noe med den kirken å gjøre tidligere”⁹⁹? Her må man skille mellom stedet og kirken som en institusjon. Truls og Eva har ikke vært i Andebu kirke, men begge er selv døpt og har gjennom dåpen blitt medlemmer i Den norske kirke, derfor har de en tilknytning til kirken som organisasjon, men ikke noen tilhørighet til kirken på stedet der de bor. Eva forteller:

- Dattera vår, Live, hun er jo døpt i Sem kirke, for da hadde vi nettopp flytta hit, så følte vi ikke noen tilhørighet til Andebu ennå, sånn at vi ville døpe henne her. Vi følte det var mer naturlig å døpe henne på Sem, for jeg har jo bodd der siden vi flytta fra nord-Norge. Men nå mente vi at det var mer naturlig å døpe han her, i og med at vi har bodd oss litt til her, og føler oss mer hjemme enn det vi gjorde da.¹⁰⁰

Dette svaret tolker jeg slik: søker man tilhørighet til stedet, les bygda eller lokalsamfunnet, er det naturlig å døpe barnet sitt der. Hun antyder at for dem er tilknytningen til kirken, forstått som menigheten, ikke av betydning for valg av dåp, men følelsen av å høre til i bygda er avgjørende, og dåpen fungerer som en inngang til dette fellesskapet.

Evas argumentasjon for å døpe barnet i Andebu kirke, kan sees i lys av Durkheims teorier om hvorfor moderne mennesker deltar i religiøse riter. Når det, som i dette tilfellet døper barnet sitt i kirke, er det egentlig samfunnet de tilber.¹⁰¹ Han forklarer at i religionssosiologien betraktes samfunnet som en moralsk størrelse, og gjennom ritualene underkaster man seg den. Høeg har samme utgangspunkt når hun sier at det å følge tradisjonene er et uttrykk for lojalitet til kollektivet, dvs. det lokalsamfunnet denne familien er i ferd med å bli en del av. Denne lojaliteten virker integrerende. Gjennom å døpe barnet signaliserer man til

⁹⁶ Berger, Davie og Fokas 2010, s. 57-58

⁹⁷ Furseth og Repstad 2003, s.156

⁹⁸ Høeg 2003, s.109

⁹⁹ Intervju nr. 1

¹⁰⁰ Intervju nr. 1

¹⁰¹ Furseth og Repstad 2003, s.48

lokalsamfunnet hvem man er, at man respekterer de lokale tradisjonene og på den måten slutter man seg til fellesskapet.

Ved å døpe barnet sitt her, signaliserer Eva og Truls en tilslutning til fellesskapet, det er en sosial, kanskje mer enn en religiøs handling, slik jeg forstår svaret til Eva: “Vi føler jo mer at vi hører til her nå enn vi gjorde da. Ja, for det var sånn da Live ble født at det kjentes feil å døpe henne her, men nå var det mer naturlig, sånn er det.”¹⁰²

Her uttrykker hun at da dette skjedde følte de ingen tilhørighet til stedet. De var fremmede, derfor valgte de å døpe i det fellesskapet, på det stedet mor følte tilhørighet til i oppveksten. Denne første dåpen hadde vært preget av et dødsfall i familien. Eva hadde mistet en nær slektning rett før dåpen. Opplevelsen førte til at den første barnedåpen ble omtalt som kaotisk. Det kan tenkes at de i en slik situasjon valgte det trygge, og derfor valgte de kirken på hennes hjemsted, fremfor Andebu hvor de bodde.

Eva og Truls formidler, slik jeg ser det, to ting, for det første at kirken, forstått som den lokale menigheten, ikke har noen betydning for dem, men at tilhørigheten til stedet er viktig. Og for å utdype dette nærmere forstår jeg stedet som fellesskapet i bygda, altså Andebu, og den kulturen og de tradisjonene som er med på å holde fellesskapet samlet. Kirkens ritualer inngår fremdeles i dette, den fellesskapsetikken som kirken forkynner er også en del av dette, men kirken selv står helt på sida av dette fellesskapet.

De ønsker medlemskap i Den norske kirke, men er ikke å regne som kirkegjengere. Slik sett stemmer Davies teori, *belonging without believing*, men bare delvis, for jeg har ikke noe grunnlag for å si at de ikke tror, *without believing*. Det kan godt tenkes at de er troende ut fra de svarene de gir, men tro og religiøs praksis er en privatsak i sekulære samfunn. Eva og Truls er enige om at barnet deres skal høre til i kirken, gjennom det medlemskapet dåpen gir, men de ønsker ikke å delta i det regelmessige gudstjenestelivet. Ut fra svarene de gir, stemmer teorien om *vicarious religion* bedre, og Botvar forklarer fenomenet: “Gjennom identifikasjon med personer eller grupper som en ikke samhandler med, skapes det et sosialt grunnlag for den ikke-deltakende religiøsiteten.”¹⁰³

Høeg konkluderer i sin artikkel om dåp og tradisjon i Den Norske Kirke, det er: “en fellesskaps erklæring til det norske samfunnet, og et uttrykk for å involvere barnet i en felles

¹⁰² Intervju nr. 1

¹⁰³ Henriksen og Krogseth 2004, s. 190

kultur.”¹⁰⁴ Ved å døpe barnet i den bygda Eva og Truls bor i, slutter de seg an til det kulturelle fellesskapet her, samtidig markerer de en kontinuitet og lojalitet til egen slekt og samfunnet de har blitt en del av. Via ritualene og tradisjonene knytter de sammen identitet og tilhørighet. Max Weber ville kalt det en tradisjonell handling, fordi man ved å døpe barnet svarer på det man antar omgivelsene forventer av en.¹⁰⁵

4.1.2 Tilhørighet til stedet man bor

Ut fra spørsmålet om tilknytning og tilhørighet har jeg nå fått svar som peker i retning av at dåpen er en sosial handling, den markerer tilslutning til stedet, forstått som lokalsamfunnet. Ved å døpe melder man barnet på sett og vis inn i fellesskapet, men tilknytningen til kirken er svak. Birte og Per er også innflyttere til bygda, og svaret deres peker i samme retning. På spørsmålet om tilknytning til Andebu kirke svarte Birte:

- Vi har vel ikke noen tilknytning til Andebu, egentlig. Men venninna mi bodde i Andebu, så da syns jeg det var så fint her. Hun er fra Stokke hun og. Kirkebygget eller stedet hadde ikke noen betydning. Vi vurderte ikke noe annet sted for dåpen, for det er her vi bor.¹⁰⁶

Slik jeg tolker svaret sier hun to ting; kirkebygget har ingen betydning, men det er viktig å døpe barna. Men hun sier mer, og det hun sier handler om å høre til. Hun begrunner det at de valgte å døpe i kirken, med at det er en nødvendig følge av at “det er her vi bor.”¹⁰⁷ Slik knytter hun sammen identitet, tilhørighet og tradisjoner, slik den første familien gjorde. Svaret kan tolkes i retning av at dåp er en forutsetning for å høre til i fellesskapet. Dette understreker betydningen av *civil religion*, de religiøse tradisjonene har blitt sedvane og synonymt med det å være norsk. For Birte og Per er dåpen en måte å integrere barnet på, slik jeg tolker svaret deres. Den svenske teologen Eva Reimers har uttalt at: “dåp først og fremst er en kulturell handling i lojalitet til kollektivet.”¹⁰⁸ Kanskje markerer dåpen også i dette tilfellet mer en tilslutning til bygdesamfunnet enn til det religiøse fellesskapet, siden hun slår fast: “Kirkebygget eller stedet hadde ikke noen betydning.”¹⁰⁹

¹⁰⁴ Høeg 2003, s. 123

¹⁰⁵ Weber 1999

¹⁰⁶ Intervju nr.4

¹⁰⁷ Intervju nr. 4

¹⁰⁸ Høeg 2003, s. 120

¹⁰⁹ Intervju nr. 4

Med *stedet* forstår jeg det slik at hun mener kirken, kirkebakken og parkområdet der kirken står. Området er som tidligere beskrevet en svært vakker ramme omkring en slik dag. Men hun gir uttrykk for at dette ikke betyr noe for dem, kanskje fordi de er innflyttere og ikke har knyttet noen minner til stedet.

4.1.3 Kontinuitet og tilhørighet

Det har heller ikke Kristian og Maria, skulle man tro for de er også innflyttere, men da jeg spurte dem om tilknytning og tilhørighet, overrasket svaret deres meg. De har bodd her i to år og er nettopp i ferd med å flytte videre til nabokommunen.

- Intervjuer: Er begge to døpt?
- Begge: Ja.
- Kristian: Maria ble døpt i Estland.
- Intervjuer: Men dere hadde ikke noen tilknytning til Andebu eller Andebu kirke i utgangspunktet?
- Kristian: Jo, vi gifta oss der for et år siden.¹¹⁰

Han forteller at de gifta seg året før i den kirken de nå døpte begge jentene. Senere kommer han tilbake til at det kjentes riktig å døpe barna der også. Dette svaret reflekterer betydningen av kontinuitet, behovet for å skape sammenheng og mening i tilværelsen. To ritualer utført på samme rituelle sted, ser ut til å gi mer mening til handlingene. Da jeg skulle vurdere svaret opp mot begrepene tilknytning og tilhørighet, så jeg at dåpen i denne sammenheng kan vurderes som en sosial handling, men ikke for å knytte seg an til lokalsamfunnet, slik de andre informantene kan tolkes, men den peker innover mot familien. Dåpen i denne sammenheng har ikke til hensikt å integrere barnet og familien i lokalsamfunnet, men heller konsolidere en familie, og integrere denne familien i slekta. Kristian svar peker i retning av en tilhørighet på et annet nivå enn de andre informantene, han mener nemlig kjernefamilien og slekta. De andre peker mot det midtre nivået, altså lokalsamfunnet, og kanskje det norske samfunnet. En grunn til dette kan være at de skal flytte, derfor vektlegges ikke tilhørigheten til bygda for denne familien.

Høeg skriver om dåpen som en meningsbærende handling med ulike perspektiv. Noen opplever det som en meningsbærende kulturell handling fordi den virker samlende på familie og venner, andre fordi det er noe alle gjør, andre igjen fordi det er en sterk lokal tradisjon og

¹¹⁰ Intervju nr. 1

til sist vil noen mene at det gir mening fordi dåpen setter barnet inn i den tradisjonen som slekten har repetert gjennom generasjoner.¹¹¹ Det er ikke noe i Kristians svar her som indikerer at stedet som sådan har noen betydning utover det at det var her rituelle handlinger som samlet dem ble utført, ekteskapsinngåelsen samlet dem som par og dåpen konstituerer dem som familie, en slags rituell markering av at de er et fellesskap på nytt, men nå større. Denne sammenhengen med det at de giftet seg her påpekes, og slik jeg tolker det er det nettopp dette som gir mening. Dåpens funksjon med en slik forståelse konstituerer dem som familie, overfor hverandre og overfor samfunnet rundt. Eva Reimers sier det slik:

- I stedet er barnedåpen en meningsfull rite som gjør barnet deres til menneske, dem selv til foreldre, og som forankrer både barnet og dem i en sammenheng, som går ut over så vel familien som slekten.¹¹²

Dette er en moderne familie, begge foreldrene har tidligere forhold og særkullsbarn. Det yngste barnet er deres felles barn. I tillegg representerer de det mangfoldet moderne mennesker forholder seg til ved at de har ulik etnisk, kulturell og sosial bakgrunn. Samtidig har de noe felles, som det går fram av sitatet, begge er døpt og dette viderefører de til barna.

Beck skisserer tre hovedelementer ved individualisering som jeg vil trekke inn her. For det første "løsrivelse fra de tradisjonelle avhengighetene, tap av stabilitet og sikkerhet og ny kontroll og reintegrasjon."¹¹³ I Maria og Kristians bakgrunn kan en se en åpenbar sammenheng med dette sitatet. Barnet på tre år har bodd med dem i ett år, og hun har flere søsken i Estland, som lever under vanskelige forhold, altså liten grad av sikkerhet og stabilitet. Mor har skilt seg, altså løsrivelse fra tradisjonell avhengighet. Nå jobber hun og stefaren for å få de andre barna hennes hit til Norge. Dåpen reintegrerer dem som familie, knytter dem sammen i et fellesskap, et fellesskap som gir dem trygghet. Ved å døpe barna knyttes de seremonielt til familien hans her i Norge, dette er med på å sikre barna, ikke juridisk lenger, men sosialt og kulturelt, særlig gjennom fadderne. Det gir mening å feire at de nå er en del av dette samfunnet som gir håp om større trygghet for barna.

¹¹¹ Høeg 2003

¹¹² Andersen og Akerø 2002, s. 48

¹¹³ Henriksen og Krogseth 2004, s. 58

Mangfoldet i det moderne samfunnet gir økt følelse av utrygghet og risiko, jamfør Giddens¹¹⁴, ritualiseringen av Kristian og Maria som et par, dåp av barna og valg av faddere er med på å trygge barna. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 4.4.2.

I intervjuet med Maria og Kristian er det altså ikke tilhørighet til fellesskapet lest som lokalsamfunnet som er viktigst, slik jeg tolker svarene deres, men tilhørigheten til hverandre i kjernefamilien og slekta. Samtidig vektlegger de at dåpen markerer en kontinuitet, ved at de giftet seg og døpte barna på samme sted.

4.1.4 Tilhørighet

I motsetning til Maria og Kristian har Trine solide røtter i Andebu-samfunnet. Hun ble stilt det samme spørsmålet om tilknytning og tilhørighet. De døpte sitt andre barn i Høyjord stavkirke og har ei jente fra før på 3 år, som også er døpt i samme kirke som mor og mors slekt. Som det vil gå fram av sitatene er Trines tilhørigheten til bygda og kirken sterk.

- Intervjuer: Har dere noen tilknytning til stedet her og kirken?
- Trine: Ja, det har vi. Jeg er født og oppvokst her, og morfaren min var med å renovere stavkjerka.
- Intervjuer: Har kirkebygget, beliggenheten og området rundt noen betydning for dere?
- Trine: Det har jeg vel egentlig ikke tenkt over, for det har alltid vært Høyjordkjerka, den har alltid vært der og der har jeg vokst opp.¹¹⁵

Kirken har betydning og Trine føler tilhørighet til den. Selv om hun sier at hun ikke har tenkt over det, fremgår det av svaret hennes at hun identifiserer seg med kirken som et sted hun har vokst opp, og som hennes forfedre har vært med på å holde vedlike. Svaret korresponderer med Bergers teori om religionen som en canopy, en himmelhvelving over samfunnet. “..for det har alltid vært Høyjordkjerka, den har alltid vært der og der har jeg vokst opp”.¹¹⁶ Her uttrykker hun opplevelsen av kirkens funksjon, som en himmelhvelving over livet og oppveksten hennes. Svaret hennes antyder at kontinuitet er viktig og gir mening.

Tettstedet Høyjord er lite, det har et aktivt idrettslag, en barneskole som er nedleggingstruet, en nylig nedlagt dagligvarebutikk og stedets stolthet er stavkirken. Den markerer en kontinuitet fra slekt til slekt tilbake til 1100-tallet.

¹¹⁴ Giddens 1997, s. 16

¹¹⁵ Intervju nr. 3

¹¹⁶ Intervju nr. 3

I denne sammenhengen er det naturlig å vende tilbake til Høegs studier av forholdet mellom ritualer og tradisjon. Hun belyser: ”ritualer og sosial hukommelse og ritualer og sosialt fellesskap.”¹¹⁷ Trine er selv døpt i Høyjord stavkirke, begge barna hennes er døpt der, og ritualene inngår i en sammenheng som knytter slekta sammen bakover i tid. Ut fra svaret hennes er det ikke mulig å tolke om motivasjonen er religiøs, og dette spørsmålet vil jeg se nærmere på i neste kapittel, men det er mye som tyder på at tradisjonen er viktig, kanskje også sosiale forventninger på et slikt lite sted.

Ritualenes betydning for det sosiale fellesskapet peker fremover i tid, fordi tradisjonene videreføres til neste slektsledd. Det skapes en forventning om kontinuitet, om at neste generasjon vil følge tradisjonene og forholde seg til det religiøse minnet og å videreføre det. Slik sett blir dåpen som en kontrakt, et segl på at tradisjonen lever videre.

- Intervjuer: Dere har ikke gifta dere ennå?
- Trine: Nei.
- Intervjuer: Hvis det skulle bli aktuelt da..
- Trine: Da ville det skjedd i Høyjordkjerka. Vi syns det er litt stas med stavkjerka.¹¹⁸

Av det siste sitatet fremgår det at selv om hun føler tilhørighet til kirken, lever hun i et sekularisert samfunn der ulike samlivsformer er aksepterte og likestilte. Kanskje uttrykker dette svaret Trines individualiseringsprosess, at selv om hun gjør tradisjonelle valg og føler tilhørighet til kirken og bygdesamfunnet, er hun også et postmoderne menneske.

I likhet med Trine er Mina også født og oppvokst i Andebu. På spørsmål om hun og Arne har tilknytning til stedet og til kirken svarte begge bekreftende.

- Mina: Vi ville døpe i Andebu, men da vi så på helg så vurderte vi også Høyjord. Det er jo tre kirker å velge mellom her, men vi ville helst i Andebu kirke.
- Arne: Og så er Andebu den nærmeste for oss, viktig en sånn dag.¹¹⁹

Det har altså betydning for dem å døpe i den nærmeste kirken, siden de bor like i nærheten og føler det er den kirken de sokner til. Det var aktuelt å døpe i Høyjord med tanke på hvilken helg som passet best, og siden mor har tilknytning til Høyjord stavkirke (hun er konfirmert der¹²⁰) ble det vurdert, men de valgte å utsette dåpen for å få den i kirken der de hører til. I likhet med Trine i Høyjord uttrykker disse at selve kirken, ikke bare stedet har betydning. For

¹¹⁷ Høeg 2003, s. 117

¹¹⁸ Intervju nr. 3

¹¹⁹ Intervju nr. 5

¹²⁰ Intervju nr. 5

Mina markerer det å døpe i Andebu kirke en kontinuitet, fordi hun selv er døpt der, på lik linje med Trine. Det at det kan se ut til at Trine og Mina føler tilhørighet til kirken, ikke bare tilhørighet til stedet, kan forstås som et uttrykk for at de er troende, at de tilhører den religiøse minoriteten som holder det religiøse livet i gang på vegne av majoriteten, slik Davie uttrykker det i teorien om *vicarious religion*. Men ikke nødvendigvis. Denne tilhørigheten hun gir uttrykk for når hun sier: “helst i Andebu kirken”¹²¹, kan også være et uttrykk for sedvanehukommelsen. De har begge gjennom oppveksten knyttet minner til kirken, og derfor får den større betydning. Paul Connerton hevder ifølge Høeg at det er snakk om en sedvanehukommelse. “Gjennom seremonier, ritualer og symboler, blir sedvanehukommelsen videreført.”¹²² Denne hukommelsen er ifølge Halbwaschs: “en del av et helt ensemble av tanker som er felles for en sosial gruppe, som f.eks. slekt, religion eller klasse.”¹²³ Sedvanehukommelsen kan forstås som et minne, dette minnet deles med hele familien som er tilstede. Under seremonien vil de eldste i slekta minnes foreldrenes dåp, og slik knyttes fortid og framtid sammen. Dette minnet som deles skaper en følelse av tilhørighet.

4.1.5 Oppsummering

I gjennomgangen av dåpsfamilienes bakgrunn, går det fram at tilhørighet til lokalsamfunnet er avgjørende for de fleste, men tilknytningen til selve kirken har mindre betydning for flertallet av informantene. Dette er sannsynligvis et uttrykk for *civil religion*. Svarene fra flere av informantene sammenfaller. De er ikke del av kirken og det sosiale fellesskapet den representerer lenger, men de har ikke sluppet helt taket. Ved gitte anledninger slutter de seg an til kirken, og slik er kirkens sosiale funksjon fremdeles viktig. I et postmoderne samfunn trenger mennesker noen sosiale arenaer, forbindelsesmuligheter, for å skape trygghet og en følelse av tilhørighet og slik holdes tradisjonene i hevd. De fyller den avstanden som naturlig oppstår mellom mennesker i et postmoderne samfunn. Giddens skriver om den postmoderne tilstanden som kjennetegnes ved at “de store fortellinger” forsvinner, og følelsen av å høre til i historien med en fortid og fremtid er svekket¹²⁴, derfor holder vi fast ved ritualene og tradisjonene, fordi de skaper en kontinuitet mellom det som har vært og en positiv forventning om det som skal komme.

Det at man i liten grad er deltaker i menigheten, har få minner knyttet til stedet, gjør at kirkebygget, kirkebakken og området rundt kanskje ikke betyr så mye for den enkelte. Som

¹²¹ Intervju nr. 5

¹²² Høeg 2003, s.118

¹²³ Høeg 2003, s.118

¹²⁴ Giddens 1997, s. 12

Truls og Eva påpekte kjentes det feil å døpe barnet et sted hvor de ikke følte seg hjemme. At de nå har “bodd seg til”, etter fem år i bygda, gjør at det føles naturlig å døpe barnet her. For Trine og Mina stiller det seg annerledes. Her er opplevelsen av kontinuitet noe som øker følelsen av tilhørighet. Disse to er født, døpt og har vokst opp i bygda, og for dem gir det mening å døpe egne barn i den samme kirken. Jeg ønsket å undersøke dåpsmotivasjonen i Andebu, fordi jeg mente det var grunn til å tro at sosialiseringsfaktoren er sterkere her i forhold til å videreføre tradisjonene. I en omfattende amerikansk studie fra 1978 fant religionsosiologen Wade Clark Roof ut at: “mennesker med en sterk forankring i sitt eget lokalsamfunn var mer religiøst engasjerte enn mennesker med mer nasjonal og internasjonal orientering, og med løsere tilknytning til det lokale.”¹²⁵ En studie av sekularisering i Paris i mellomkrigstida, viser det samme, nemlig at byene virker sekulariserende, mens landsbygdas sosiale kontroll virker tradisjonsbevarende.¹²⁶

Graden av tilknytning til kirken varierer fra at man selv er døpt i samme kirke, at man er viet der, eller at det er denne kirken man sokner til. Slik jeg forstår det er kontinuitet viktig for alle informantene, men kontinuitet knyttes til et minnet, for noen med stedlig tilknytning knyttes minnet til kirken, for andre til tradisjonen. Det skapes et minne når barnet døpes, dette minnet hektes på tidligere eller framtidige rituelle handlinger i ens egen historie. Giddens forklarer tradisjonene som dypt meningsfulle fordi de fungerer som identitetsmarkører.¹²⁷

Gjennom dåpen knyttes man til kirken, forstått som menigheten eller fellesskapet av alle troende. Men gjennom svarene flere av informantene gir, forstår jeg det som en tilknytning til noe overordnet, les samfunnet/stedet der dåpen skjer. Og kanskje er dette særlig viktig med tanke på at vi lever i et sekularisert samfunn, mange flytter på seg, har svake eller ingen relasjoner i det de flytter til et nytt sted. Å være innflytter handler om å etablere seg og å bygge opp et nytt nettverk, kanskje langt unna slekt og venner. Dette er krevende, hvordan skal man knytte seg an til et nytt fellesskap? En mulig løsning er å handle slik man antar at omgivelsene forventer, noe altså Max Weber betegner som en sosial handling.¹²⁸ Å døpe barnet i det samfunnet man ønsker å etablere seg og se barnet vokse opp, er i følge Eva

¹²⁵ Furseth og Repstad 2003, s. 144

¹²⁶ Furseth og Repstad 2003, s. 105

¹²⁷ Giddens 1997, s. 79

¹²⁸ Weber 1999

Reimers “en kulturell handling i lojalitet til kollektivet.”¹²⁹ Svarene Truls og Eva gir, men også Birte og Pers svar kan forstås i lys av dette sitatet.

Det er langt på vei bekreftet at tradisjonene i Andebu står sterkt, jamfør statistikken over antall fødte, døpte og konfirmerte.¹³⁰ Man kan tolke dette som at kontinuitet og tilknytning vektlegges, enten for å konsolidere ens egen lille flokk, som jeg oppfatter er tilfelle i Kristian og Marias familie, eller for å knytte seg an til og vise lojalitet overfor fellesskapet, slik jeg forstår svarene fra de øvrige familiene.

Det å høre til i et fellesskap, det å føye seg inn i fellesskapets tradisjoner gjennom ritualer, ser ut til å være et sterkt insitament, kanskje sterkere enn religiøs motivasjon, selv om dette er vanskelig å måle. Dette er i alle fall et funn som peker mot tradisjonens betydning og foreldres ønske om å føre tradisjonene videre. Slik sett tilbyr dåpen som tradisjon og kirken som institusjon en kontinuitet mellom en selv og omgivelsene, bakover og fremover i tid.

4.2 Dåpssamtalen

Jeg observerte tre dåpssamtaler, med fem dåpsfamilier. Dette delkapittelet er sammensatt av tre elementer, nemlig mine observasjoner i samtalene, delvis gjengivelse av disse samtalene og svar i intervjuene på spørsmål om dåpssamtalen.

Først drøftes hvordan foreldrene opplevde kirkens formidling av dåpen. Denne delen deles i fire underkapitler; Det praktiske, Deltakelse, Føl dere hjemme og Dåpens funksjon. Deretter drøfter jeg foreldrene svar til presten på hans direkte spørsmål om hvorfor de vil døpe barnet. Dette er et sentralt spørsmål i forhold til problemstillingen min. Til slutt drøfter jeg hvorfor foreldrene mente at noen av spørsmålene til presten ble ubehagelige eller vanskelige å svare på.

Min innfallsvinkel er dåpsforeldrenes opplevelse og reaksjoner, ikke hva presten formidlet. Samtidig er det ikke lett å skille mellom presten og kirken, fordi foreldrene i liten grad gjør det. Presten er kirken. I denne analysen har hans rolle kun interesse i den grad den reflekteres i foreldrenes reaksjoner under samtalen, eller svar og kommentarer i intervjuet etterpå.

¹²⁹ Høeg 2003,s.120

¹³⁰ Tabell s.12

4.2.2 Det praktiske

Foreldrene møtte til dåpssamtalen på kirkekontoret. Jeg observerte at foreldrene var litt spente og avventende. Presten fokuserte på det praktiske, gikk grundig gjennom hva som skulle skje i kirken, dvelte ved selve ritualet og ritualets budskap, og deretter snakket han om hva det kunne innebære å gi barnet en kristen oppdragelse.

Når presten fokuserte på det praktiske var det særlig det fysiske som skjer i ritualet han snakket om, som for eksempel prosesjonen inn i kirken, at man reiser seg og sitter på signal, hvordan man holder barnet, hvordan vannet helles over hodet, hodet tørkes og dåpslyset tennes. I intervjuet spurte jeg Eva om hvordan hun opplevde dåpssamtalen. De hadde døpt et barn før, og hun gir uttrykk for at det hadde vært en annen opplevelse.

- Eva: ..nå fikk vi mer tid og et bedre innblikk i det som skulle foregå og sånn, så det syns jeg var mer ålreit. ()
- Intervjuer: Ja, han var grundig i gjennomgangen?
- Eva: Ja, jeg syns det var veldig ålreit, egentlig.¹³¹

Presten forberedte foreldrene, ved å skissere en forestilling der barnet spilte en hovedrolle. Dette sammenfaller med det Eva Reimers skriver om at man i dåpen spiller ut et drama, som er en fastlagt fortelling av Jesu egen dåp og det at han deretter påla alle troende å la seg døpe. Det fysiske som skjer blir en levendegjørelse av Jesu ord og gjerninger.¹³² For noen er det dette som gir mening, vi gjør det Jesus ba oss gjøre. For andre er det dypt meningsfullt å gjenta et ritual fastlagt i handlinger som generasjoner har utført før oss.

I van Genneps studie av livssyklusriter¹³³ fokuserer han på hvordan barnets fysiske endringer transformeres gjennom ritualet til sosial virkelighet. Etter at barnet er døpt tas det i mot, tørkes og overgis foreldrene, menigheten, forstått som fellesskapet.

Presten gjennomgikk dåpsgudstjenesten steg for steg i alle de tre samtalene. Dette tror jeg han gjør fordi han forutsetter at dåpsforeldrene ikke er faste kirkegjengere. Om man er i kirken jevnlig vil dåpen og det praktiske som skjer ikke være noe nytt, men noe man kjenner gangen i. I intervjuene signaliserte alle foreldrene at denne grundige gjennomgangen satte de pris på, Trine svarte slik:

¹³¹ Intervju nr. 1

¹³² Andersen og Akerø 2002, s. 205

¹³³ van Gennep 1999

- Intervjuer: Hvordan syns du dåpssamtalen gikk?
- Trine: Jeg syns den gikk bra. Jeg blir alltid litt nervøs foran sånne samtaler, men det gikk så greit atte. Jeg var veldig letta etterpå. Presten er veldig grei å snakke med. Han er så avslappa.¹³⁴

Her gir hun uttrykk for det jeg tror det fleste følte, en viss spenning foran et møte med mennesker man ikke kjenner, samtidig vet man at man skal snakke om religiøse spørsmål, noe som oppleves veldig privat. Nesten som å skulle opp til muntlig eksamen i tro, det er slik jeg forstår Trines opplevelse. Dette kan være et uttrykk for sekularisering, at religion er privatisert og derfor føles det veldig personlig å måtte svare på trosspørsmål med fremmede til stede. I intervjuet med Mina og Arne, på spørsmålet om hvordan dåpssamtalen gikk, uttrykker Mina noe av den samme opplevelsen:

- Det var helt greit. Og så er det jo ikke så mange der så det blir jo litt rart, men det gikk greit. Og så sitter presten der og han skal prøve å skape en avslappa og grei stemning og så er det et fremmed sted for mange og da blir det litt, ja..¹³⁵

Hun uttrykker følelsen av å være litt spent og utilpass. Opplevelsen av distanse, at han står over dem og har rett og myndighet til å spørre dem ut om noe det er vanskelig å svare på. Dette skaper en asymmetri i samværet, som kan minne om den situasjonen mange opplever f.eks. på et legekontor. Her uttrykkes, slik jeg ser det, sekularisering på individnivå, religiøse spørsmål er ikke noe man tenker på eller snakker om til daglig, og derfor føles det spenningsfylt og litt vanskelig. Samtidig kan det være et uttrykk for differensieringen i det postmoderne samfunnet. Religionen er skjøvet ut av det offentlige rom og har blitt et eget delsystem uten kontakt med de øvrige.¹³⁶

De fleste foreldrene inntok en passiv rolle. Presten ble kun avbrutt av humring og samtykkende ninking, så stemningen var etter hvert avslappet og hyggelig i alle de tre samtalen.

4.2.3 Bli med og føl dere som hjemme

Presten forsøker å aktivisere deltakerne i dåpsgudstjenesten, både store og små. Mitt inntrykk var at alle reagerte positivt på invitasjonen. Slik reagerte foreldrene i den første dåpssamtalen jeg observerte med Eva, Truls, Maria og Kristian.

¹³⁴ Intervju nr. 3

¹³⁵ Intervju nr. 5

¹³⁶ Botvar og Schmidt 2010, s. 12

- Presten: Live, liker hun å være med på ting?
- Eva: Ja, hun har et ønske om å få lov å tørke håret hans (ler). For det har hun sett andre ha gjort. Og det lurte hun fælt på om hun og kan?¹³⁷
- Presten: Er det noen av dere som har lyst å være med å lese?
- Kristian: Eneste var når vi gifta oss, så leste sønnen vår et lite dikt. Sønnen min.
- Presten: Ja! Du har en sønn? Ja, flott!
- Kristian: Han er tretten.
- Presten: Han er tretten? Han kan kanskje være med å bære korset i prosesjonen? Tror du han hadde likt det?
- Kristian: Jaa, det hadde`n helt sikkert.¹³⁸

Deltakelse er et sentralt element i den nye dåpsliturgien, forklarte presten. Ganske sikkert et bevisst valg fra kirkens side å fokusere på det sosiale i den nye gudstjeneste-liturgien. Slik tilpasser kirken seg ei ny tid der presten har mistet en del autoritet i lokalsamfunnet, men der kirken fremdeles har en funksjon som en viktig sosial arena. Samtidig minner dette om *civil religion*, ønsket om å øke forståelsen av at kirken har vært og fremdeles kan være et fellesskap der alle dømte hører til og kan delta.

Presten sa på sett og vis at han ville “rive ned gjerdene” mellom kirken og folket. “Føl dere som hjemme,”¹³⁹ inviterer han i alle tre samtale. Denne holdningen understreker folkekirketanken, at medlemmene hører til i fellesskapet og at alle kan bidra inn i dette. I intervjuet med Trine spurte jeg henne om forholdet til kirken som et fellesskap der man kan føle seg som hjemme.

- Intervjuer: Presten snakka om kirken som et fellesskap, et sted vi hører til fordi vi er dømte. Og vi skal ikke skjemmes over om ungene skriker.
- Trine: Nei, sånn som i gamle dager hvor en bare måtte sitte pent og pyntelig og..
- Intervjuer: Er det viktig for deg at han sier det?
- Informant: Ja, det gjør deg litt mer avslappa, at du tør å ta med ungene i kjerka også. Du sitter mer avslappa når du vet at presten tar det med ro, han også.¹⁴⁰

Trine opplever at presten mente det han sa, og dette gjorde henne mer trygg på at det er greit om ungene skaper litt uro. Sekularisering har ført til at avstanden mellom kirken og samfunnet

¹³⁷ Dåpsamtale nr. 1

¹³⁸ Dåpsamtale nr. 1

¹³⁹ Dåpsamtale nr. 1

¹⁴⁰ Intervju nr. 3

forøvrig, mellom ulike delsystemer har økt. Ved å oppmuntre til deltakelse og ved å forsøke å fjerne en nedarvet redsel for å provosere noen i kirken, minskes avstanden og folk slapper mer av. Samtidig kan dette forsøket på å minske avstanden, og å overlate noe av det seremonielle til deltakerne i gudstjenesten sees som et uttrykk for sekularisering på organisasjonsnivå.¹⁴¹ Kirken risikerer ved å overlate deler av prestens rolle til menigheten, å minske prestens autoritet og dermed mister handlingen religiøs betydning.

Som følge av sekulariseringen har tro og religiøs aktivitet for mange blitt et privat anliggende. Det at presten inviterer kirkegjengerne aktivt med i gudstjenesten velger jeg allikevel å se som et mottiltak mot religiøs privatisering og sekularisering, ikke som en måte å redusere kirkens autoritet på. Når kirkegjengerne står fram foran forsamlingen og leser en bibeltekst eller bærer korset i inngangsprosjonen, kan det forstås som en bekjennelsehandling, en tilslutning til religionen eller offentliggjøring av tro, det motsatte av privatisering. Samtidig kan man si det er en måte å møte individualiseringstrenden på. Presten er seremonimester i kirken helt utvilsomt, men enkeltindivider står frem og bidrar i gjennomføringen. De får en rolle, gir sitt personlige bidrag. Slik blir de tydeligere integrert i det kristne fellesskapet som menigheten utgjør, og slik ivaretar og tilpasser kirken seg til ei ny tid der enkeltindividet står i sentrum. Det var stolthet i stemmen til Kristian da han fortalte om sønnen sin som leste dikt for dem i bryllupet, og når informantene i intervjuene omtaler egne barns deltakelse i dåpsgudstjenesten.

4.2.4 Dåpens betydning

I dåpssamtalen omtalte presten selve dåpen og dens betydning for den dømte. Noe av det han sa gjorde spesielt inntrykk på foreldrene. Jeg gjengir deler av det presten sa, og hvordan foreldrene reflekterte over dette i intervjuet etterpå. I dåpssamtalen stilte Mina et kritisk spørsmål. Spørsmålet dreide seg om dåpens betydning i selve dåpsliturgien. Deler av denne samtalen gjengis og drøftes i dette kapitlet.

- Presten: Hva betyr dåpen? I vår kirke sier vi at i dåpen blir man Guds barn. Da pleier jeg alltid å si; Hva er de nå da?¹⁴²

Han fortalte om ei tid som sykehusprest, møtet med frustrasjonen og sorgen hos foreldre hvis han ikke nådde fram i tide og barnet døde uten å motta nøddåp.

¹⁴¹ Furseth og Repstad 2003, s.117

¹⁴² Dåpssamtale nr.1

- Presten: Derfor så velger jeg å tone det ned, og si at barna deres er, har vært i Guds hånd fra dag en, fra unnfangelsen. Men samtidig så sier vi det, at barnet blir Guds barn i dåpen. Da kan vi si det, at da blir det det det er. Det blir det det er. Også er det en slags motsetning, et paradoks. Det går ikke opp, men så får vi leve med det. Og så blir gudstjenesten på søndag en feiring av at barnet finns, og så er det en feiring av at det er Guds barn og det blir Guds barn gjennom dåpen. Jeg klarer ikke å se det noe annerledes.¹⁴³

Her møter han foreldrenes forventninger til dåpen. I dag er arvesynd-budskapet ikke et "lettsolgt" budskap. Det harmonerer ikke med individualiseringstrender og fokuset på de positive forventningene til enkeltindividet. Prestens utsagn kan leses som et uttrykk for sekularisering på organisasjonsnivå, ved at kirken tilpasser budskapet til noe som er mer "lettsolgt" i et sekularisert samfunn preget av individualisme, men og at man følger Luthers oppfordring om selv å tolke skriften,¹⁴⁴ slik presten gjør her når han sier at det blir det det er.

Temaet nøddåp som han tar opp her, referer til tilfeller der barnet av ulike grunner er for svakt til å leve opp. Fra gammelt av var dette med å få barnet "under dåpen" for mange svært viktig. Sykdommer vi ikke hadde vaksiner for og mindre renslighet, gjorde at mye sto på spill når et nytt barn kom til verden, og konsekvensene for den udøpte var forestillingen om evig fortapelse. Prestens ord om at "barna deres er, har vært i Guds hånd fra dag en, fra unnfangelsen," og at "barnet blir det det er," er ord som i en nødssituasjon trøster de utrøstelige, og dette er ord som for informantene gir mening og som de slutter seg til, viser det seg i intervjuene.

Det at barnet blir det det er, og det at presten oppfordrer til feiring av at barnet finnes, stemmer med et postmodernistisk syn på mennesket. Det stemmer også delvis med Eva Reimers sine funn i den svenske undersøkelsen av foreldres dåpsmotivasjon. Her vektlegges dåpens sosiale betydning, ikke den religiøse. Foreldrene svarer at i dåpen blir barnet et menneske, at barnet blir *til*, for alvor, får en identitet på en seremoniell måte.¹⁴⁵

I intervjuet med Kristian og Maria reflekterer Kristian slik over prestens utsagn:

- Kristian: Ja...Jeg syns egentlig det var veldig positivt det han sa om barn som dør før de blir døpt. Jeg har hørt andre prester som ikke er like positive. Utgangspunktet hans er jo riktig. Alle barn er jo Guds barn. Dåpen er jo bare et symbol på... som en bekreftelse.
- Intervjuer: Ja, han hadde en veldig god forklaring der, syns jeg, at de blei det de var.

¹⁴³ Dåpssamtale nr.1

¹⁴⁴ Furseth og Repstad 2003, s. 117

¹⁴⁵ Andersen og Aakerø 2002, s. 34

- Kristian: Ja, at de blei det de var, ja. Det stemmer med min forståelse, og det var veldig positivt.¹⁴⁶

Kristian gir uttrykk for at hans egen forståelse stemmer overens med prestens. Dåpen markerer ikke et risikabelt før og et trygt etter, slik Kristian mener noen prester tolker det. Men hvis barnet blir det det er, står egentlig ingenting på spill, da blir dåpen en feiring av at barnet tilsluttes det kristne fellesskapet, eller som en første bursdagsfeiring? Kristian er uansett tilfreds med prestens tolkning. Han opplever seg positivt bekreftet, de to er enige. Samtidig uttrykker svaret hans autonomi, det at han støtter seg mest til sin egen tolkning av hva det vil si å være Guds barn, at det er noe alle nyfødte er. Sitatet: "Alle barn er jo Guds barn," forstår jeg samtidig som en bekjennelse. Her tilkjenner han at han er enig med presten. Denne forståelsen antyder at han er troende, noe han bekrefter senere i dåpssamtalen. Sitatet er også et funn som trekker i samme retning som Giddens ord om det postmoderne samfunnet som er preget av refleksivitet, og at religionen stadig utfordres og nytolkes som følge av dette.¹⁴⁷

Man kan si at prestens budskap minner om tilpasning, barnet blir feiret i dåpen, nærmest en sakraliseringsseremoni av selvet: "en feiring av at barnet finns og at det blir Guds barn gjennom dåpen."¹⁴⁸ Individualiseringen ser ut til å konkurrere med fellesskapsmetaforen som er viktig i dåpsseremonien. Barnet blir feiret for det det er, og det blir medlem av et stort fellesskap. Så står man jo fritt til å legge i denne tradisjonen det man vil, man kan glede seg over at barnet blir feiret, at hele seremonien og festen etterpå dreier seg om en overgangsseremoni der det nye individet står i sentrum, eller føle tryggheten ved at barnet gjennom dåpen blir del av et større fellesskap, at det blir Guds barn.

I den siste dåpssamtalen tok Mina opp problematikken omkring arvesynd i et spørsmål som det var viktig for henne å få avklart. Presten hadde akkurat fortalt foreldrene at det hadde blitt innført en ny og lysere dåpsliturgi.

- Mina: Kan jeg bare spørre om noe, for jeg leste på nettet, kirken.no, om dåpsliturgien, og det kan godt hende dette var gammelt, men der sto det at barn var født med synd og bar slekter synd og skam, og det..det høres så voldsomt ut. Nå tolka jeg det helt bokstavelig jeg da, men..

¹⁴⁶ Intervju nr. 2

¹⁴⁷ Giddens 1997

¹⁴⁸ Dåpssamtale nr. 1

- Presten: Ja, når dere kommer fram til døpefonten så sier jeg; Den Herre Jesus Kristus; takk for dåpens vann som ved ditt ord er en nådens kilde. I dåpen frir du oss fra syndens og dødens lov og forener oss med deg ved den seier du vant i din død og oppstandelse. Tidligere i liturgien så var det sånn; de er barn født med menneskeslektens synd og skyld.
- Mina: Det var det det sto ja...
- Presten: Den formuleringa tror jeg ikke er med nå. Man blir fridd i fra det, men det understrekes ikke.
- Mina: Nei, det at man er syndig fra man er født...
- Presten: Nei, men samtidig så er det jo en del av vår tenkning om barnet, at hun (Henvendt til barnet) er ikke fullkommen. Og det at hun ikke er fullkommen er ikke noe som opptrer med trassalderen, skolestart eller puberteten. Vi er ufullkomne, vi har anledning til det onde og vi har anledning til det gode. Og hva som gjør at vi velger det onde eller det gode, det er ikke så lett å vite. Men det som er poenget er at som mennesker, med anledning til det gode og det onde, så er vi velkommen inn i kirken. Det er sånn vi er.¹⁴⁹

En sekulær refleksjon om arvesynd pareres med at det ikke er dette kirken vektlegger lenger. Dette gjør budskapet, og kanskje spørsmålet om å velge dåp mindre problematisk for Mina. I ei tid hvor vi snakker om sakralisering av selvet og at troen blir individualisert, er det vanskelig å selge en tanke om at et nyfødt uskyldig barn allerede ved fødsel er bærer av synd og skam. Samtidig fastholder presten kjernen i budskapet om arvesynd, når han sier at mennesker ikke er fullkomne. I intervjuet med Mina kommenterte hun svaret hans slik:

- Mina: Ja, jeg tenker om presten at han mener at alle barn er Guds barn.
- Intervjuer: Ja, han vektlegger at dåpen er en feiring av barnet, at de tas opp i menigheten og vi ferier at de blir det de er.
- Mina: Ja, for jeg liker ikke de skremselsgreiene, og den trur jeg ikke noen går på lenger. Men jeg er enig i det at i et menneske så ligger mulighetene til å gjøre noe som ikke er bra, men jeg er ikke med på at jeg og mine skal ta ansvar for det våre forgjengere tilbake til Adam og Eva har gjort.¹⁵⁰

Slik ser en at kristendommen er en religion som tilpasser seg endringene, den blir til i møtet mellom mennesker og den tida de lever i. Slik er det også med tradisjonene, de er stadig i endring. Prestens ord om at barnet etter dåpen “blir det det er”, er et svar på dette. Og nettopp disse ordene blir husket og sitert av flere av foreldrene i intervjuene etterpå, som noe de finner

¹⁴⁹ Dåpssamtale nr. 3

¹⁵⁰ Intervju nr. 5

meningsfylt og kan slutte seg til. I intervjuet reflekterte Mina over det at hun tok opp spørsmålet om arvesynd på denne måten.

- Intervjuer: Ja, for du hadde forberedt deg med et spørsmål. Hva syns du om responsen du fikk?
- Mina: Ja, da tenker du på det jeg spurte om som står om arvesynd? Nei, han forklarte at det var tatt ut av teksten nå. Jeg kan vel ikke si at jeg er uenig med presten, men jeg syns jo det er voldsomt å tro at et nyfødt barn skal ha ansvar for slekters arvesynd. Jeg tenker mer på dåpen at da blir du en del av kirken og av menigheten og ikke at du skal renses på noen måte.
- Intervjuer: Men opplevde du at det var sånn presten svarte deg, eller opplevde du det sånn i teksten?
- Mina: Jeg opplevde det sånn i teksten (som hun fant på kirken.no) og jeg forsto at det var en gammel tekst og at den er tatt vekk nå fra ritualet. Og for å være het ærlig så husker jeg ikke helt hva han sa, men tror han sa at det var tatt vekk og at det med arvesynden var for tøft for folk, for hardt eller for voldsomt da og derfor var det tatt ut. Men akkurat om han sa noe mer rundt det, det husker jeg ikke nå, og da kan det jo ikke ha gått så hardt innpå meg. (Latter)¹⁵¹

Her viser hun at det som hadde blitt vanskelig å godta da hun forberedte seg på dåpssamtalen, ikke var det lenger. Hun kommenterte seremonien ved å gjenta prestens ord slik hun husker eller tolker dem. Han hadde sitert ordene ved døpefonten; “Takk for dåpens vann...”¹⁵² Hun gjentok etter egen hukommelse at: “at da blir du en del av kirken og av menigheten og ikke at du skal renses på noen måte.”¹⁵³ Hun støtter seg til egen forståelse og ser bort fra vannets symbolikk som rensende. Slik jeg tolker det, er fokuset hennes særlig på det sosiale ved dåpen, nemlig at man blir del av menigheten, og for henne er det en trygghet.

4.2.5 Hvorfor velge dåp?

Dette spørsmålet – Hvorfor døper dere barna? var slik jeg ser det spenningshøydepunktet i dåpssamtalene. Presten stilte spørsmålet i alle de tre samtalene jeg deltok i. Responsen var ulik, slik det fremgår av sitatene. Men det ble hver gang litt stille, en ettertenksom liten pause, litt ansent stemning i rommet, sikkert fordi det føles som et svært direkte og personlig spørsmål. Slik innledet presten spørsmålet i den første dåpssamtalen:

- Pause.
- Presten: Hvorfor døper dere barna?
- Pause.

¹⁵¹ Intervju nr. 5

¹⁵² Dåpssamtale nr. 3

¹⁵³ Intervju nr. 5

- Presten: Når jeg spør det spørsmålet så blir folk enten litt sånn tankefulle og tenker; ja hvorfor i all verden gjør vi det, eller så tenker de Åh, åh! (Latter fra flere) Hva sier vi nå? Men jeg synes det er interessant, eller jeg synes det er ålreit å vite litte grann, ja hvorfor døper vi barna våre?
- Eva: Mm (smiler)¹⁵⁴

Spørsmålet reflekterer at vi lever i et sekularisert samfunn, dette spørsmålet berører religiøst ståsted, noe som for mange oppfattes som svært personlig og kanskje også forbundet med stor usikkerhet.¹⁵⁵ Dette vet presten, derfor ufarliggjør han spørsmålet ved å forsøke å speile foreldrenes tanker. Å stille slike spørsmål får fram tvilen i oss. Er man verdige til å føre barnet til dåpen, tar man seg til rette? Mange tenker nok i en slik situasjon: ”Vi som ikke er aktive kirkegjengere og ikke regner oss som troende, engang.” Man står fritt til å velge alternative overgangsritualer, derfor er det jo et betimelig spørsmål fra presten.

For noen blir spørsmålet vanskelig å svare på fordi det får fram en meningsforskjell mellom ektefellene, den ene ønsker dåp, den andre ønsker kanskje noe annet. Slik jeg opplevde det føler noen seg stilt til veggs, selv om man allikevel forstår at presten med rette stiller spørsmålet. Her delte svarene seg tydelig i to: tre av informantene ga uttrykk for at motivasjonen for dåp var et verdivalg, tro lå til grunnen for ønsket om dåp. De andre ga uttrykk for at det var et tradisjonelt valg. Dette kommer jeg tilbake til. Under siterer jeg Kristians svar på prestens spørsmål om hvorfor man velger dåp, som ble stilt i dåpssamtalen med Kristian og Maria, Eva og Truls:

- Kristian: Jeg er jo personlig kristen, og jeg har vokst opp i et kristent hjem og har en kristen oppdragelse.¹⁵⁶

Hans svar forstår jeg som at kristne bør døpe barna sine, han er kristen selv, derfor døper han. Dette henger logisk sammen, for Kristian er det en troshandling. I følge Max Webers teorier¹⁵⁷ er Kristians motivasjon for å døpe barna *verdirasjonell*, som kristen er det det riktige å gjøre. Man kan også si at handlingen er *formålsrasjonell*. Kristian har en målsetting, han vil gi barna en kristen oppdragelse, dåpen er middelet for å nå målet. Svaret er også en bekjennelse av tro. En bekjennelse fremfor presten, kona, den andre familien og meg, det som i et sekulært samfunn blir regnet som privat, blir her offentliggjort. Man kan si at situasjonen krever dette svaret, det er en logisk sammenheng mellom det å velge dåp og selv være troende, men i et

¹⁵⁴ Dåpssamtale nr. 1

¹⁵⁵ Botvar og Schmidt 2010, s. 12

¹⁵⁶ Dåpssamtale nr. 1

¹⁵⁷ Weber 1999

sekulært samfunn ville det vært like naturlig at han svarte at han ville følge tradisjonen. Samtidig er det ut fra teorien om differensiering av samfunnet i ulike delsystemer lett å se at denne samtalen må defineres innenfor et religiøst delsystem, innenfor dette delsystemet forventes et slikt svar. Etter denne bekjennelsen, henvendte presten seg til det andre paret. Far tok initiativ til å svare her også.

- Truls: Nei, jeg er jo også oppvokst i et kristent hjem. Og det er naturlig for meg også.
- Eva: Sånn sett er det jo mest for din skyld at det ble dåp. Det veide tyngre for han å velge dåp enn det veide for meg og ikke gjøre det. Så jeg gjør det jo mest for tradisjon og for pappaen. Men jeg er jo døpt selv og.. oppvokst sånn, ja, hm. Så det er jo litt med det løftet man står og avgir da. Jeg vet med meg sjøl at jeg kanskje ikke... Men der har du jo besteforeldre og sånn som kommer til å følge opp.¹⁵⁸

Her fremgår det at det har vært uenighet, han vil, og hun er usikker, men gjør det for hans og fredens skyld. Truls er ikke så tydelig som Kristian, men han vil døpe, sier "det er naturlig." Med naturlig forstår jeg at det gir mening, at for Truls, med hans oppdragelse i et kristent hjem gir det mening å føre tradisjonen med dåp videre, mens Eva understreker at for henne er det tradisjon, ikke noe mer. Truls ser ut til å være motivert for dåp ut fra et formålsrasjonelt perspektiv i likhet med Kristian. Han har hatt en kristen oppdragelse, og det kan virke som han mener det er naturlig at det skal hans egne barn også få, derfor er det naturlig å døpe barna. Truls bekjenner ikke tro i sitt svar, slik Kristian gjør overfor presten, men han understreker betydningen av å ha vokst opp i et kristent hjem, en kristen tradisjon. Dette bekreftes og understrekes av kona også.

Evas svar på spørsmålet om hvorfor de valgte dåp, er vanskeligere å si noe kategorisk om, hun gir uttrykk for at dette valget er hans, ikke hennes. Samtidig gjør hun det klart at hun ikke tar ansvar for å følge opp dåpsløftet. En mulig kategorisering av handlingsmotivet hennes kan være at det er en tradisjonsbundet handling, noe hun velger og ikke reflektere så mye over, bare noe man gjør fordi det er sedvanen her.¹⁵⁹ Ganske sikkert er det en sosial handling, slik Weber definerer det, en sosial handling som svarer til samfunnets forventinger. Videre kan man da si at det er en formålsrettet handling ut fra det hun er sitert på tidligere, at det handler om integrering i samfunnet, at dåpen markerer tilhørighet til et fellesskap. Dåpen gir mening fordi det er en tradisjon og fordi den integrerer det nye barnet, eller til og med en nyinnflyttet

¹⁵⁸ Dåpssamtale nr. 1

¹⁵⁹ Høeg 2003, s. 118

familie i lokalsamfunnet. Det å døpe er en handling i lojalitet til tradisjonene i bygda, lokalsamfunnet.¹⁶⁰

I dåpssamtalen med Trine svarte hun at de var enige om dåp, at: “Det er tradisjon, det vi har vokst opp med og sånn det er.”¹⁶¹ Svaret er i tråd med Weber handlingsteorier og peker i retning av en tradisjonsbundet handling, eller en formålsrasjonell¹⁶². Motivet kommer hun med selv: ”det vi har vokst opp med og sånn det er.”¹⁶³ Hun vil at hennes barn skal få samme eller lignende forhold til kirken, som hun selv har hatt, så hun følger tradisjonen og for henne er dette derfor et rasjonelt valg. Man kan si at motivasjonen er sammensatt av en formålsrettet handling og en tradisjonell handling, om den også er verdirasjonell er det vanskelig å si noe sikkert om.

I dåpssamtalen med Birte, Per og Mina, svarte Mina først på spørsmålet om hvorfor de valgte dåp:

- Vi står i kirken begge to, både Arne og jeg, og vi døpte førstemann og syns det er greit med den neste også, det at hun blir en del av det. Og så er det jo ikke til å stikke under en stol at det er en del tradisjon rundt dette her, det er det sikkert for mange, slekter gang, ligger jo også bak dette. Og så er det tanker og holdninger i kristendommen som er vel verd å ta med seg videre og godt å formidle videre til dem. Jeg har jo hatt en barnetro selv en gang, som jeg opplevde som god og trygg den gang og som jeg ønsker sjøl for egne barn.¹⁶⁴

Dette er et interessant svar, det er sammensatt av mange ulike betraktninger. Jeg har valgt å dele svaret hennes opp i seks ulike punkter, som jeg drøfter hver for seg:

1. “..det at hun blir en del av det.”

Her leser jeg svaret hennes som at hun og mannen og det første barnet allerede står i kirken, så derfor vi de at nestemann også skal være del av det samme fellesskapet som kirken representerer, men kanskje tenker hun på en mindre sammenheng, dem som familie? Formålet kan være integrering, at dåpen integrerer barnet i et fellesskap, stort eller lite. Handlingen kan derfor sies å være formålsrasjonell. Man kan også antyde at handlingen er

¹⁶⁰ Tabell s.12

¹⁶¹ Dåpssamtale nr. 2

¹⁶² Weber 1999, s. 11

¹⁶³ Dåpssamtale nr. 2

¹⁶⁴ Dåpssamtale nr. 3

verdirasjonell,¹⁶⁵ ved at man ønsker å innlemme barnet i det kristne fellesskapet, bli Guds barn gjennom dåpen.

2. “..ikke til å stikke under en stol at det er en del tradisjon rundt dette her.”

Her forstår jeg det slik at dette med dåp for dem også er en sosial handling. Svaret hennes er i tråd med Max Webers ord: “den som handler (aktøren) søker å fortolke sine omgivelser og handlingsmuligheter, og har en oppfatning av hvordan han eller hun bør handle innenfor disse rammene.”¹⁶⁶ Mina sier, med en viss motvilje slik jeg tolker henne (det er ikke til å stikke under en stol), at de svarer på en forventning som ligger i bygda når de døver barna sine. Dette stemmer med Høegs betraktninger om at man i Andebu vil finne typiske bygdemessige trekk, at dåp kan oppleves som et sosialt press, eller en sterk sosial forventning, og fremdeles er en del av “skikkeligheten” på landet.

3. “..slekters gang ligger jo også bak dette.”

I dette svaret reflekterer hun slik jeg tolker det over at det har en betydning for dem, det gir mening for dem, at det som var riktig og viktig for forfedrene deres også er det for dem. Dette svaret viser til behovet for kontinuitet, og det aktualiserer ifølge Høeg Connertons betraktninger om sedvanehukommelse.¹⁶⁷ Ved dåpen slutter man seg an til ei minnerekke der ens egne handlinger reflekteres i slekter som har levd før oss.

4. “..så er det tanker og holdninger i kristendommen som det er vel verd å ta med seg videre og godt å formidle til dem.”

Dette svaret vitner om at hun har et forhold til kristendommen, men hun har på sekulært vis behov for å avgrense dette til å gjelde tanker og holdninger. Svaret er et uttrykk for det Botvar kaller differensiering på individnivå, man deler opp virkeligheten og religionen og plukker ut de elementene som passer en selv.¹⁶⁸ Slik fremstår hun som et typisk postmoderne menneske, hun sympatiserer med deler av det kristne budskapet, men er kritisk og selektiv, i alle fall slik hun velger å formulere seg her. Svaret kan også leses som en bekjennelse av tro når hun sier: “...godt å formidle til dem.” Her uttrykker hun noe som kan relateres til Davies teori om *believing without belonging*.¹⁶⁹ En tilnærming til tro, der man tror men ikke ønsker å

¹⁶⁵ Weber 1999

¹⁶⁶ Weber 1999, s. 10

¹⁶⁷ Høeg 2003

¹⁶⁸ Botvar og Schmidt 2010, s.21-22

¹⁶⁹ Furseth og Repstad 2003, s. 40

forplikte seg til noe regelmessig gudstjenesteliv. Teorien dekker bare delvis, slik jeg har vært inn på før, for hun ønsker å høre til i det kristne fellesskapet, både for seg selv og familien sin også, men på uforpliktende vis. I følge dagens medlemskategorier kan man si at hun signaliserer at de ønsker å være sympatiserende medlemmer, ikke aktive utøvere, en beskrivelse som tilsvarer Davies *vicarious religion*.¹⁷⁰

5. “Jeg har jo hatt en barnetro selv en gang, som jeg opplevde som god og trygg den gang og som jeg ønsker sjøl for egne barn.”

Her refererer hun til noe som har vært viktig for henne, men formuleringen hentyder til at dette er et tilbakelagt stadium. Det var viktig da, men det betyr ikke så mye nå lenger, samtidig er dette noe hun vil at barna hennes skal oppleve, derfor er dåpen slik sett en målrettet handling, dåpen er formålstjenlig i forhold til at ved dåpen føres barna inn i det fellesskapet som formidler den tryggheten og de gode tankene og holdningene som har hatt og kanskje fremdeles har betydning for henne. Her uttrykker hun nærmest det sosiologen Giddens omtaler som en slags mental distanse.¹⁷¹

En slik betraktning omkring barnetro og ønsket om å videreføre religiøse elementer til egne barn, viser til denne refleksiviteten og er altså en del av det å leve i et sekulært samfunn. Hun svarte at barnetro har vært viktig for henne, og denne muligheten vil hun videreføre til egne barn. Sånn sett forstår jeg hennes motivasjon for handlingen som verdirasjonell. Ved å velge dåp, formidles verdier som handler om å innvie barna i det kristne budskapet. Etter Minas svar i dåpssamtalen, spurte presten Birte og Per om deres motivasjon for å døpe barnet.

- Presten: Dere, hva tenker dere?
- Birte: Det blir jo mye av det samme. Vi har vokst opp med de tradisjonene her sjøl, barnedåp og konfirmasjon og.. (Per nikker.)¹⁷²

Birte svarte på vegne av begge to, i alle fall fikk hun ingen innsigelser på svaret sitt. Hun avgrensar svaret til å gjelde tradisjoner, sier de har vært vant med barnedåp og konfirmasjon, og dette er bakgrunnen for valget. Slik jeg vurderer svaret kan dette være en tradisjonsbundet motivert handling. De formidler ingen tydelig hensikt med valget, men i intervjuet forstår jeg at motivasjonen er formålsrasjonell, fordi de er opptatt av å døpe barnet der de bor, altså kan

¹⁷⁰ Berger, Davie og Fokas 2010, s. 56-57

¹⁷¹ Furseth og Repstad 2003, s. 99

¹⁷² Dåpssamtale nr. 3

svaret leses som en sosial handling der formålet er å integrere barnet i fellesskapet. “Filosofen Jean-Jacques Rousseau mente at ethvert samfunn trengte en *civil religion* for å integrere samfunnsmedlemmene.”¹⁷³ Slik sett peker svaret deres i retning av denne teorien, men også Durkheims forståelse av at det å delta i ritualene kan tolkes som tilbedelse av samfunnet.¹⁷⁴

Dette spørsmålet skiller foreldrene, noen gir uttrykk for at motivasjonen er verdirasjonell, de tror, eller tror på deler av de kristne budskapet. Noen gir uttrykk for at det er et tradisjonelt valg. Kristian, Truls og Mina antydte at kristen oppdragelse, tro eller en barnetro var motivasjon for å velge dåp, de fire andre er mer vage og snakker om tradisjon som begrunnelse for valg av dåp. Der tradisjon blir oppgitt som motivasjon for dåp, har jeg tolket svarene i forhold til teorien om *civil religion*, som handlinger i lojalitet til fellesskapet, minnerekken og som svar på sosiale forventninger. Maria og Per svarte ikke på spørsmålet.

4.2.6 Ubehagelige spørsmål

Her tar jeg utgangspunkt i spørsmålet jeg stilte i intervjuet: “Var det vanskelige å svare på noen av spørsmålene fra presten? Begrunn.” Samtlige spurte var fornøyde med dåpssamtalen, særlig prestens grundige gjennomgang av det praktiske vektlegges som positivt. Ved å fokusere på dette trykker presten deltakerne og alminneliggjør deres eventuelle usikkerhet.

Jeg spurte alle informantene om de under dåpssamtalen fikk noen vanskelige spørsmål. Eva og Truls trakk fram at de hadde drøftet om de skulle døpe, og at han var helt klar på at han ønsket dåp. Eva sa: “..det veide tyngre for han å velge dåp enn det veide for meg å ikke gjøre det.”¹⁷⁵ Hun ga uttrykk for en polarisering mellom ektefellene i spørsmålet om dåp, og sa at han er “oppdratt kristelig og har gått på kristelig skole”.¹⁷⁶ Mens hun beskrev seg selv som: “alminnelig... hvis jeg kan si det sånn?”¹⁷⁷ Her gir hun uttrykk for en meningsforskjell, kanskje en kime til konflikt mellom de to som handler om oppdragelse og verdier. Hun var svært forsiktig med å kategorisere, men valgte å se seg selv som en som har den mest vanlige bakgrunnen i dag, slik jeg tolker dette. Det stemmer nok også. I intervjuet kom det fram at Truls hadde gått på en kristen privatskole, og det er et fåtall som sender barna sine til kristne privatskoler, selv om disse i Vestfold har et godt rykte.

¹⁷³ Furseth og Repstad 2003, s. 130

¹⁷⁴ Furseth og Repstad 2003, s. 48

¹⁷⁵ Dåpssamtale nr. 1

¹⁷⁶ Intervju nr. 1

¹⁷⁷ Intervju nr. 1

I intervjuet kom Mina inn på det at hun stilte presten kritiske spørsmål omkring kirkens dåpsritual og hva det innebar dette med arvesynd. Hun tenkte selv at dåpen handlet om “å bli en del av kirken”¹⁷⁸, og synes det var vanskelig å godta at barnet skulle renses for arvesynd gjennom dåpen.

Hun var alene med dåpsbarnet på denne dåpssamtalen og sa videre at samtalen gikk greit, men at man snakker om personlige spørsmål med folk man ikke kjenner (presten og det andre paret) og at dette kan kjennes litt vanskelig. Dette bekrefter Botvars sekulariseringsteorier, at religiøse spørsmål ikke lenger er noe man lett diskuterer offentlig, men tro er et privat anliggende og det føles vanskelig å samtale om trosspørsmål med fremmede.¹⁷⁹

Kristian og Maria hadde lite å si om dåpssamtalen annet enn at det var greit, ingen vanskelige spørsmål. Begge er enige om dette. Trine som var alene på dåpssamtalen sa også at samtalen hadde gått greit, men at hun hadde vært litt nervøs på forhånd og letta etterpå. Hun framholdt at presten er så avslappa og det hjelper.¹⁸⁰ Han stilte ingen vanskelige spørsmål. Dette er den informanten som kan virke mest tradisjonstro, slik jeg skrev i forrige kapittel. Tradisjonen tro forholder hun seg til presten som en øvrighetsperson, og gir uttrykk for en nedarvet fordom om at presten er streng. Erfaringsmessig var han ikke det, han innfridde ikke denne forventningen, i følge Trine.

Birte og Per mente også at dåpssamtalen gikk fint, men at spørsmålet om hvorfor man velger dåp er vanskelig å svare på.

- Intervjuer: Var det vanskelige å svare på noen av spørsmålene fra presten?
- Per: Kanskje det derre spørsmålet: Hvorfor vi velger å døpe. Det var litt vanskelig
- Intervjuer: Føler man seg litt satt til veggs?
- Birte: Ja (smiler) en gjør egentlig det altså. (latter)
- Intervjuer: Tenker du at det spørsmålet burde vært droppa?
- Birte: Neei, det er helt greit, men hvis du ikke vet, så vet du ikke.¹⁸¹

Slik jeg forstår dette svaret handler det om at spørsmålet føles privat. De ga tidligere uttrykk for at det at dåp er en tradisjon er deres motivasjon for å døpe, og føler nok som Mina at dette

¹⁷⁸ Intervju nr. 5

¹⁷⁹ Botvar og Schmidt 2010

¹⁸⁰ Intervju nr. 3

¹⁸¹ Intervju nr. 4

spørsmålet blir litt nærgående. De gir uttrykk for at de vil høre til, men gir ikke uttrykk for at de er troende, slik de hadde anledning til her. Ut fra dette kan man knytte sitatet til Davies teori om *belonging without believing*, en holdning som ifølge henne er svært utbredt i Europa¹⁸².

4.2.7 Oppsummering

Av alle informantene som hadde deltatt i dåpssamtalen kom det altså fram at prestens rolle som avslappet, ansvarlig for liturgien, tålmodig og grundig i gjennomgangen av ritualene er det som sitter igjen som positivt. Birte og Per trekker fram som ubehagelig å måtte svare for valget sitt og Mina brukte samtalen til å få klarhet i et teologisk og for henne etisk dilemma. Hun stilte seg kritisk til teologien, var modig nok til å konfrontere presten og hans svar beroliget henne.

Dåpssamtalene reflekterer det sekulariserte samfunnets autonomikrav, mange er kritiske, godtar ikke nedarvede sannheter uten å stille velbegrunnede spørsmål, noe som synliggjør forskjellen mellom informantene i denne undersøkelsen. Flere av informantene er ikke så opptatte av dåpens religiøse side, men er tydelige på dens sosiale og integrerende side. Mina uttrykker det paradoksale i å være skeptisk til dåp på den ene siden, samtidig som hun på den andre siden ønsker å videreformidle barnetroen som var viktig for henne selv, til egne barn. Presten har ikke lenger den samme autoriteten som før, men hans svar og evne til dialog vender skepsis til tillit.

4.3 Møtet med kirken og opplevelse av dåpsgudstjenestene

I intervjuet spurte jeg informantene om hvordan de hadde opplevd møtet med kirken og om dette møtet på noen måte hadde endret synet deres på kirken. Jeg stilte igjen et spørsmål om opplevelse av tilhørighet, om det var viktig for dem at barnet deres gjennom dåpen ble en del av det kristne fellesskapet i kirken. Jeg ba informantene beskrive selve dåpsgudstjenesten, trekke frem det de husket best og om de opplevde noe som spesielt fint eller høytidelig. På den måten ønsket jeg å få foreldrene til å reflektere over hva de opplevde i kirken.

4.3.2 Møtet med kirken

Eva og Truls bekreftet det jeg hadde forventet, at når man får et spørsmål om hvordan man opplevde møtet med kirken, så tenker man umiddelbart på presten. Kirken er presten, han er kirkens representant, måten han møter kirkegjengerne på er avgjørende for folks forhold til og

¹⁸² Berger, Davie og Fokas 2010, s.25

opplevelse av kirken. Men samtidig hadde jeg forventet at informantene ville trukket fram stemningen i kirken, det gamle vakre bygget og området rundt som en vakker ramme. Ikke noe av dette ble trukket fram som noe de forbant med kirken, overraskende nok, synes jeg.

- Intervjuer: Hvordan var møtet med kirken?
- Eva: Det som jeg ser er positivt endra er jo den prestegenerasjonen som er nå. Vi har vært i noen bryllup og dåp i de siste årene, og jeg syns jo at prestene begynner å bli litt mer sånn..
- Truls: Moderne?
- Eva; Ja, at de følger litt mer med i tiden de også, og det gjør jo at jeg ikke syns det er kjedelig i den grad å gå i kirken nå, som jeg kanskje syntes før. Jeg blir på en måte ikke så trøtt, eller jeg vet ikke jeg?
- Intervjuer: Ja, for det var en tydelig alminneliggjøring av budskapet?
- Eva: Ja, og det tror jeg er viktig, for å få folk til å henge med. Så det syns jeg de er flinke til, de henger med i tiden, og det er ålreit. Det er sjelden jeg sitter på en gudstjeneste nå og syns den blir langtekkelig. Så det syns jeg er veldig ålreit.¹⁸³

Her fremkommer det at informantene har sett på kirken som et kjedelig sted, og at presten er en som ikke henger med i tiden. Samtidig gir de uttrykk for at synet har endret seg, og denne dåpsgudstjenesten er nok en bekreftelse på at kirken er i ferd med å bli mer moderne, som Truls antyder. Med dette forstår jeg at kommunikasjonen mellom presten og menigheten ikke er så asymmetrisk som de hadde forventet. Flere av informantene trekker fram under dette spørsmålet at presten er så avslappa og rolig.

- Trine: Du sitter mer avslappa når du vet at presten tar det med ro, han også.¹⁸⁴

Igjen bekreftes dette som ser ut til å være en fellesforståelse, at presten er kirken, hvis han er rolig og imøtekommende, så senker foreldrene skuldrene. Svarene de gir vitner om en nedarvet forventning om at presten er streng og alvorlig, når de erfarer noe annet er det tydeligvis viktig for dem å understreke dette. I dåpssamtalene vektla presten at man i gudstjenesten skulle føle seg som hjemme, at man først og fremst måtte tenke på at barna skulle ha det bra, og ikke bli engstelig om det ble litt gråting.

¹⁸³ Intervju nr. 1

¹⁸⁴ Intervju nr. 3

På spørsmålet i intervjuet om hvordan de opplevde møtet med kirken, refererer Mina til selve dåpsgudstjenesten.

- Mina: Jo, vi hadde fått beskjed om at vi skulle møte opp bak i sakristiet, så det gjorde vi jo. Og der var de to andre også som skulle døpes, og presten var der og Gerd Ruth (kirketjeneren) var der, så det var veldig grei og rolig stemning. Og presten prata og fortalte litt mer og gjorde at vi slappa litt av der og, for det kan jo bli litt sånn urolig. Blir desserten stiv? Det var det vi var mest opptatt av. (latter) Og så var vi jo forberedt etter dåpssamtalen på hva vi skulle gjøre og hvor det skulle gjøres.
- Arne: Og så hadde vi gjort det før, det er jo også litt greit.¹⁸⁵

Foreldrene gir uttrykk for at det ble slik presten “lovet”. Dette tolker jeg som et uttrykk for at han har styrket folks tillit til kirken. Han fremstår som en leder, og er samtidig en av folket. Forholdet mellom presten og folket, forstått som medlemmene eller menigheten er symmetrisk.

4.3.3 Kirken som et fellesskap

I dåpssamtalene snakket presten om at kirken er et fellesskap, et sted vi hører til fordi vi er døpt. Jeg var spent på om informantene så det slik. Var det viktig for dem at barnet deres hørte til i dette fellesskapet? Min antakelse i forhold til dåpsmotivasjon bygger på Durkheims teori.¹⁸⁶ Dåp symboliserer lojalitet overfor et fellesskap med en bestemt moral, den markerer også integrering i familien og kanskje bygda. Det kan se ut til at det er den sosiale funksjonen ved dåpen som er viktigst i dag, ikke den religiøse.

I intervjuet stilte jeg spørsmålet: “Presten snakka om kirken som et fellesskap, et sted vi hører til fordi vi er døpte. Er det viktig for dere at barnet deres hører til i dette fellesskapet, hvorfor?” Her delte informantene seg, det var kun Mina som var tydelig på at dette fellesskapet er viktig for barnet deres og for dem. Hun sier:

- Etter at vi fikk vite at vi skulle snakke med deg om hvorfor vi døper så har jeg tenkt mer på det spørsmålet. Men da er det jo noe med det om tilhørighet, det at du har tilhørighet til det fellesskapet da. Det at du har tilhørighet til kirken. At det er en del av det vi er med i.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Intervju nr. 5

¹⁸⁶ Furseth og Repstad 2003, s. 48

¹⁸⁷ Intervju nr. 5

Hun bruker begrepet “tilhørighet til fellesskapet”, og ikke den religiøse betegnelsen “Å bli Guds barn”. Samtidig tolker jeg svaret hennes i religiøs retning. Det er viktig for henne at barnet tilhører det religiøse fellesskapet denne familien er en del av. Som jeg har vært inne på tidligere i analysen, markerer begrepet tilhørighet en tettere relasjon til kirken, enn for eksempel begrepet tilknytning.

På samme spørsmål om tilhørighet til kirken som et fellesskap, svarte Trine: “Ja, det gjør deg litt mer avslappa, at du tør å ta med ungene i kjerka også.”¹⁸⁸ Slik jeg forstår hennes svar, sier hun at siden hun er medlem, hører til i kirken, og barna hennes også gjør det, kan hun slappe av og føle seg mer hjemme, som del av et fellesskap.

Trine og Mina bekrefter at kirken er et fellesskap de ønsker at barna deres skal tilhøre. Her vil jeg komme tilbake til deres bakgrunn. De er begge født og oppvokst i Andebu, utvalget de representerer er for lite, men det fremgår av svarene deres en sammenheng som antyder at de føler en sterkere tilhørighet når det gjelder både det sosiale og religiøse aspektet ved dåp, enn de andre informantene. Kanskje kan dette skyldes at de har vokst opp i en kultur som fremdeles preges av tradisjonelle forventninger. Dette viser til teorien om *civil religion*, og minnet om at religionen fungerte som en felles referanseramme, som en himmelhvelving.¹⁸⁹

Per er av en annen oppfatning, han svarer: “Har ikke tenkt så mye over det egentlig.”¹⁹⁰ Senere svare han på noe som utdyper dette, når jeg omformulerer spørsmålet og sier:

- Intervjuer: Presten snakka i dåpsgudstjenesten at dåpen trygger barnet. Det blir del av et større fellesskap. Hva tenker dere om det?
- Per: - Vi tenker ikke på det sånn, trur kanskje ikke vi merker så mye til det fellesskapet. (smiler han.)¹⁹¹

Svaret hans preges av en ironisk distanse til det det spørres etter, og antyder paradoksalt nok en fullstendig avvisning av det fellesskapet de har brakt barnet inn i. Hvorfor har de da valgt å døpe? Svaret må vi søke etter utenfor en religiøs forståelsesramme, og slik jeg ser det kan Durkheims teori benyttes her.¹⁹² Ved å døpe barnet deltar de i en rite som ikke nødvendigvis markerer en tilbedelse av Gud, men en tilbedelse, eller aller helst en tilslutning til samfunnet. Målet er å integrere barnet i lokalsamfunnet, middelet er dåp.

¹⁸⁸ Intervju nr. 3

¹⁸⁹ Furseth og Repstad 2003, s.76

¹⁹⁰ Intervju nr.4

¹⁹¹ Intervju nr.4

¹⁹² Furseth og Repstad 2003, s.48

Dette kan tolkes som et rasjonelt valg, man ønsker ikke at barnet skal falle utenfor, derfor handler man slik det er forventet at man gjør der man bor.

Her gir han også uttrykk for at for dem handler det om å høre til uten å delta. De definerer ikke seg selv som del av et kristent fellesskap, og Grace Davie har definert denne typen forhold til kirken som *belonging without believing*. Det samme uttrykker Eva og Truls:

- Intervjuer: Og så er det noen som tenker at det er et passivt medlemskap som for noen i enkelte perioder i livet kan gi en viss trygghet. Tenker dere sånn?
- Eva: Nei, nei egentlig ikke..
- Truls: Neei, (nøler) i utgangspunktet så..nei.¹⁹³

Eva slår raskt fast at nei, slik tenker hun ikke, mens han nøler og svarer at han i utgangspunktet ikke tenker på kirken som et fellesskap de tilhører.

Dette spørsmålet er nokså avgjørende i forhold til tradisjonell forståelse av dåpen, man døpes til noe, dåpen er i religiøs sammenheng en forsikring med tanke livet etter døden. Fra gammelt av var det et uttrykk for endring av status. "Overgangen fra hedning til kristen innebar ikke bare for barnet en ny religiøs status, men også til en høyere sosial status. Bare døpte barn hadde arverett."¹⁹⁴

Ut fra svarene over kan en tolke at disse foreldrene har en sekulær tilnærming, at dåpen ikke presenterer en religiøs tilnærming, men en sosial innlemmelse i fellesskapet og en tradisjonell feiring av en ny verdensborger.

En av informantene, Kristian, var tydelig på at det kristne fellesskapet ikke betydde så mye, men fellesskapet med Gud, som dåpen er en inngang til, det var viktig. I dåpssamtalen sa han at han hadde bakgrunn i en menighet i byen. Svaret under markerer kanskje at det postmoderne mennesket selv velger ut de elementene de tror på og setter disse sammen til noe meningsfullt for den enkelte.

- Kristian: (Pause) ..Har egentlig ikke tenkt over det sånn sett. Min tro er kanskje litt annerledes enn andres. For meg er det viktig å ha fellesskap med Gud og Jesus. For venner kan en jo få andre steder, eller jeg vet ikke åssen jeg skal si det, jeg?
- Intervjuer: Jeg synes du sa det godt, for da sier jo du at gudsforholdet er noe personlig?

¹⁹³ Intervju nr. 1

¹⁹⁴ Andersen og Akerø 2002, s. 31

- Kristian: Ja, det er jo det. Jeg trenger ikke være med i den menigheten.¹⁹⁵

Her kommer han tilbake til at han har vært med i en frimenighet i Tønsberg, men ikke er aktiv der lenger, uten at det påvirker gudsforholdet hans. Sitatet hans kan leses som en referanse til Botvars sekulariseringsteorier,¹⁹⁶ fordi det viser til en sekulær forståelse av tro som en privatsak, noe mellom Gud og meg, uavhengig av noe aktivt forhold til et religiøst fellesskap. Mina uttrykker mye av den samme opplevelsen av kirken og det kristne fellesskapet.

- Mina: Ja, det tenkte jeg på når vi satt nede hos presten. Jeg husker ikke hva han sa, men det var noe i forhold til kirken, og da tenkte jeg at for meg er ikke troen å gå til kirken og søke den der. Jeg kan jo tro hvor som helst, eller jeg må ikke vise for andre at jeg tror i kirken, men jeg kan jo dra dit for å hente inspirasjon eller få ting der. Men jeg kan likeså godt snakke med Gud et annet sted.¹⁹⁷

Disse to gir uttrykk for det samme, at troen ikke er svekket, selv om den er fortrenget til privatsfæren.¹⁹⁸ Man tror ikke lenger i kor, men troen er noe dypt personlig som ikke nødvendigvis svekkes selv om det ikke deles med andre. Den kritiske tilnærmingen til det og tro er styrket, folk fest underkaster seg ikke kirken slik middelaldermennesket gjorde, og slik mange har gjort helt opp til i dag. Som følge av industrialisering og urbanisering har særlig arbeiderklassens deltakelse i religiøs sammenheng blitt svekket.¹⁹⁹ Men de tror fremdeles, uten å oppsøke kirken ukentlig, på samme måte som Kristian og Mina uttrykker det her. “Tradisjonelle former for religion basert på ytre autoriteter ser ut til å bli erstattet av en subjektiv form for spiritualitet. Den nye religionsformen tar utgangspunkt i menneskers personlige erfaringer.”²⁰⁰ Dette sier Botvar og Henriksen om religiøsitet i det postmoderne samfunnet.

Ut fra svarene jeg har fått på spørsmålet om tilhørighet til kirken som et kristent fellesskap, ser en at flertallet ikke føler en slik tilhørighet, men allikevel ønsker en tilknytning i form av et medlemskap. Slik svekkes det sosiale fellesskapet som kirken gjennom århundrer har representert. Som sosial arena er kirken utkonkurrert, men fremdeles identifiserer folk i Skandinavia seg med Folkekirkene representert ved ritualene og tradisjonene. Med sitt

¹⁹⁵ Intervju nr. 2

¹⁹⁶ Botvar og Schmidt 2010

¹⁹⁷ Intervju nr. 5

¹⁹⁸ Botvar og Schmidt 2010, s. 13

¹⁹⁹ Davie 1999, s.194

²⁰⁰ Botvar og Schmidt 2010 s. 60

utenfraperspektiv hevder Davie at det folk i Skandinavia faktisk tror på, er å høre til.²⁰¹ Slik fungerer minnet om det som har vært som en himmelhvelving over livene våre, og minnene om en slik tid gjør at majoriteten fremdeles holder fast ved tradisjonene. Og så støtter vi heller opp om og respekterer minoriteten som velger å holde liv i menigheten, de som vikarierer for dem som sympatiserer.

4.3.4 Opplevelsen av dåpsgudstjenesten

I intervjuene spurte jeg informantene om hva de husket best fra dåpsgudstjenesten, om de hadde opplevd noe under gudstjenesten som de synes var spesielt høytidelig eller fint, og hva de la i dette at dåpen er en hellig handling.

Jeg deltok på dåpsgudstjenestene i august og september i Andebu kirke, og merket meg nye tradisjoner, tradisjoner som jeg tolket i retning av at kirken er i dialog med samfunnet ellers. Fokuset på individet var påfallende, men ritualet bar også preg av å ha til hensikt å innlemme det nye barnet i fellesskapet, altså et sosialt og integrerende element, noe som trekker i retning av Durkheims beskrivelser av religionens funksjon som integrerende og samfunnsbevarende.²⁰²

I Andebu menighet kan individualiseringen identifiseres på mange vis for eksempel ved at det tennes et dåpslys for barnet. Dette får familien med seg hjem etter seremonien, med ønske om at det skal tennes hver dåpsdag til minne om denne markeringen. Lystradisjonen ivaretar tinging, fokuset på individet og påminnelse om at barnet er døpt og at dette forplikter på sett og vis, ved at foreldrene har sagt ja til å gi barnet en kristen oppdragelse. Presten sier: "Nå skal dåpslyset tennes for Lars, og så skal Lars være et lys for andre, slik Jesus er verdens lys." I dette føyes det individuelle fokuset sammen med det religiøse, Jesus og Lars får samme oppdrag – være et lys for andre. Dette kan tolkes som en sakralisering. Barnet får vann over hodet, dåpsvann, og lyset tennes – to sterke religiøse og tradisjonelle symboler, slik sett kan hele seremonien sees som en sakraliseringsrite.

I tillegg har en i menigheten brodert en klut, med barnets initialer på, til å tørke av hodet på dåpsbarnet. Det oppfordres til at søsken tørker hodet etter at barnet har fått vann over seg. Dette for å øke deltakelsen i gudstjenesten, men det styrker fellesskapet på flere nivåer, nemlig fellesskapet mellom familiemedlemmene som deltar og mellom familiemedlemmene og menigheten.

²⁰¹ Davie 2002, s. 3

²⁰² Furseth og Repstad 2003, s. 48

Dåpsbarnet får navnet sitt offentliggjort foran forsamlingen. Som del av denne tradisjonen løfter kanskje presten barnet ut av mors armer, holder det fram for menigheten og sier: ”Dette er Lars! Nå er han en del av vår menighet!” Slik introduseres barnet for flokken, en tydelig ritualisert handling som markerer individets tilslutning til fellesskapet. Overgangsritualet ble tolket av van Gennep ved sine fysiske referanser som en feiring av endring fra en tilstand til en annen²⁰³, dåpen inkorporerte barnet i samfunnet.

4.3.5 Feststemning

I intervjuene spurte jeg informantene om hva de husker best fra dagen, Eva svarte:

- Ja, for utenom selve dåpen, så tror jeg det må være at han spilte gitar og sang og så syns jeg den orgelsoloen på slutten var veldig flott. Mm. Det må være de to tingene der. Det var sånn at jeg tenkte at jeg håpa den sangen aldri skulle bli ferdig. Det var så flott å høre på. Hun var så flink.²⁰⁴(Kirkens kantor)

Kulturelle innslag, i denne sammenhengen en orgelkonsert og det at presten inkluderte barna, er ved siden av selve dåpen, det informantene trakk fram som det de husker best fra dåpsgudstjenesten. Det at det var solosang i den ene gudstjenesten og en liten kirkeorgelkonsert i den andre, var noe foreldrene satte pris på. Presten fikk med seg små og store i en enkel allsang der han selv spilte gitar. Dette trekkes frem som noe positivt alle husker og satte pris på.

Evas svar bekrefter også sitatet i teorikapittelet som omtaler kirkens rolle i et sekulært samfunn. Kirken har blitt et delsystem, er ikke lenger som en himmelhvelving, men en mulig leverandør av mening og en kulturell ressurs i samfunnet.²⁰⁵I tillegg trekker foreldrene frem det tradisjonelle innholdet, at de gikk i prosesjon opp kirkegulvet, at barnet fikk vann på hodet og at familien var samlet til fest.

På spørsmålet hva de husker best fra dagen, understrekes ritualets sosiale dimensjon. Alle informantene fremhevet betydningen av å ha samlet familien rundt en slik begivenhet. Men også sedvane-hukommelsen fremheves, ved at mye av det som har med det beste minnet å gjøre gjenspeiler betydningen av det kroppslige, de praktiske handlingene som utføres. I intervjuet svarte Truls og Eva:

²⁰³ Andersen og Akerø 2002, s. 31

²⁰⁴ Intervju nr. 1

²⁰⁵ Henriksen og Krogseth 2004

- Truls: Det var fint å se Live ta av lua, og så var det bra fest etterpå, hele familien på festen og..
- Eva: Ja, og så syns jeg selve seremonien var veldig fin. Han var veldig flink til å legge gudstjenesten slik at han tok hensyn til at det var barn der.²⁰⁶

Truls og Eva var opptatt av det rituelle, men også den sosiale dimensjonen, så som prestens evne til å inkludere alle og festen med familien etterpå.

Maria og Trine vektla det samme, at familien samlet til fest er fint og viktig en slik dag, samtidig ga de begge uttrykk for at det religiøse og symbolske ved ritualet var viktig og meningsfylt for dem. Maria sa: “For meg er det veldig høytidelig når de har vann på barnets hode.”²⁰⁷ Trine svarte: “Jeg syns det er i kirken, når han fikk vann i hodet og de tente livslyset for han. Det syns jeg er det fineste. Og at familie og venner sitter der og er med på det.”²⁰⁸ Her tydeliggjøres individ-flokk-relasjonen, det at et nytt individ feires og slutter seg til flokken, et urgammelt ritual som fremdeles gir mening.

4.3.6 Noe spesielt høytidelig

Høeg benytter van Genneps teori om overgangsritualer når hun analyserer selve dåpsritualet. Ritualene preges av tre faser. I dåpen gjenfinner hun særlig atskillelse- og integrasjons-ritene. Fra gammelt av kunne ikke foreldre tre inn i kirken med det udøpte barnet, udøpte hadde ikke adgang til kirkerommet, altså en adskillelsesfase. Symbolverdien i dette videreføres i dag ved at dåpsforeldre og barnet samles i sakristiet hvor de venter med barnet fram til prosesjonen. Dåpsprosesjonen skal synliggjøre overgangen. Denne overgangsfasen regnes som en kritisk fase, rett før barnet blir innlemmet i fellesskapet, noe står på spill. Da engster foreldrene seg særlig for gråting, at barnet skaper uro. I selve integrasjonsriten endres barnets status gjennom dåpens rensende vann.²⁰⁹ Dette er ritualets høydepunkt. I intervjuet ga Maria og Kristian uttrykk for det som for dem var ritualets høydepunkt:

- Maria: Veldig fin dåp. Vann på hodet og ingen gråting, veldig bra. (latter)
- Kristian: Det jeg husker best var at hun sovna når hun fikk vann på huet. Det virka som hu fikk sjelefred, da.
- Intervjuer: Ja, sånn opplevde du det?

²⁰⁶ Intervju nr. 1

²⁰⁷ Intervju nr. 2

²⁰⁸ Intervju nr. 3

²⁰⁹ Andersen og Akerø 2002, s.199-200

- Kristian: Ja, sånn opplevde jeg det.²¹⁰

Foreldrene var overrasket over at barnet ikke gråt. De forklarte at hun hadde vannskrekk og hylte hver gang hun fikk vasket håret sitt. Dette tok de opp i dåpssamtalen også, de gruet seg til hylingen når presten skulle helle over hodet hennes. Men nå, etter at det hadde gått så fint uttrykker de nærmest en slags spirituell begeistring, noe svært uventet hendte i dåpen og barnet fikk sjelefred, som faren formulerte det. Her gir han uttrykk for en individuell åndelig erfaring, svaret kan tolkes i lys av menneskets religiøse erfaringer i et postmoderne samfunn, man er sin egen religiøse autoritet.²¹¹

Et siste moment jeg vil ta med er en reaksjon på prestens tale i dåpsgudstjenesten den 16. september. Denne søndagen skulle også konfirmantene presenteres. Jeg spurte Birte og Per hva de husker best fra gudstjenesten.

- Birte: Den talen der han tok opp det med mobbing og sånt noe.
- Intervjuer: Hvorfor merka du deg det?
- Birte: For jeg har opplevd det sjøl.
- Intervjuer: Så det traff deg?
- Birte: Mmm.²¹²

Her gir hun uttrykk for at prestens ord berørte henne, når hun sa dette var hun tydelig følelsesmessig berørt av minnet. Vi husker best det som berører oss, enten det er vakker musikk, personlig deltakelse, ord som styrker mellommenneskelige bånd eller at man inkluderes i ritualene. Ved siden av å ha en religiøs funksjon, kan man se at gudstjenesten også har en viktig sosial funksjon for deltakerne, og av svarene deres ser vi at det er individuelt hva som berører.

På spørsmålet om hva de opplevde som spesielt høytidelig, svarte Truls og Eva:

- Truls: Ja, jeg syns jo det er greit at det er litt høytidelig for de ungene som skal døpes. Det er jo en gang i livet, ikke sant?

²¹⁰ Intervju nr. 2

²¹¹ Furseth og Repstad 2003

²¹² Intervju nr. 4

- Eva: Du blir jo liksom gjort stas på, lik som at det ikke blir i overkant, da. Det blir høytidelig uten at det blir for fint.
- Truls: Det var jo ålreit at han var flink til å inkludere ungane, at han bar korset når vi gikk inn i prosesjon, han sønnen til de andre. Og Lea søstera hans (ser på barnet på fanget) tok av lua og tørka av ham. Det var ålreit.
- Eva: Jeg syns det var høytidelig under den orgelsoloen, jeg da. Det var så flott, og det er jo ikke ofte i kirken at man hører folk klappe. Det var applaus etterpå, og jeg syns at det er litt sånn, at det er lov?²¹³

Her gir far uttrykk for at for han er det ekstra høytidelig når barna inkluderes, at sønnen i den ene familien bar prosesjonskorset og dattera deres tørket broren sin. Det at de innlemmes i ritualene har betydning for Truls, og at dette gjøres litt høytidelig. Mor gir uttrykk for lettelse over at det ikke blir for fint, for høytidelig. Slik jeg tolker denne meningsforskjellen uttaler hun en bekymring for at det rituelle skal virke ekskluderende på henne som ikke i utgangspunktet ønsket dåp, frykten for at de skal føle seg fremmede i noe som er en feiring av deres eget barn. Her uttrykker hun slik jeg ser det en sterkere skepsis til det religiøse, enn han. trakk fram

Truls syns det er fint når barna tar del i de rituelle handlingene, mens Eva mener det er kulturinnslaget som hevet stemningen. Man kan tolke svarene deres i retning av at for han er det det sosiale, integrerende aspektet som er det viktigste, mens for henne den estetiske og individuelle opplevelsen.

Trine som døpte sønnen sin i Høyjord stavkirke trakk fram at nattverden gjorde denne dagen spesielt høytidelig. Her vektlegges det religiøse innholdet, at det i denne gudstjenesten er et ritual til, i tillegg til dåpen, dette understreker den høytidelige stemningen for foreldrene.

Trine sa: “Det at det var nattverd var ekstra høytidelig. Da er det ikke en vanlig gudstjeneste.”

²¹⁴ Informantene trakk også fram at selve dåpshandlingen, den religiøse handlingen var det mest høytidelige denne dagen.

²¹³ Intervju nr. 1

²¹⁴ Intervju nr. 3

4.3.7 Hellig handling

På spørsmålet om hva de legger i det at dåpen er en hellig handling ble alle usikre. Jeg spurte Trine: “Noen vil si at dåpen er en hellig handling. Hva tror du ligger i dette?” “Det er vel det med at de blir tatt imot av Gud, og tatt imot av kirken.”²¹⁵

Begrepet hellig er ikke dagligdags. Alle nølte, flere av informantene så på hverandre og ba om hjelp til å svare. Noen svar ble vage og generelle.

- Birte: Det er vel det at det er noe vi alltid har gjort, på en måte.
- Per: Det er vel en viktig del av kristendommen.²¹⁶

Mina reflekterer slik over spørsmålet:

- Mina: Jeg har ikke noe godt svar. Jeg klarer ikke å forklare det, tror jeg. Nei vi døper nok mer fordi vi vil at barna skal bli en del av menigheten. Den tryggheten som er i det, og det som jeg nevnte når vi var nede på menighetshuset at jeg har hatt en naiv barnetro om at det er en som passer på. Og at det er trygt og godt. Og når vi dør så går vi til himmelen. Og det er godt for barn å tro, syns jeg. Og så kan jeg heller kanskje syns det er rarere nå enn da jeg var barn.²¹⁷

Dette svaret er vel mer et svar på problemstillingen min enn på spørsmålet om hvordan man forstår dåpen som en hellig handling, men hun knytter det til sin egen erfaring med tro, og setter dette i sammenheng med spørsmålet om det hellige. Dette er ikke overraskende, for det hellige defineres som noe som er helt utenfor vår vanlige fatteevne.²¹⁸ Slik kan man vel si at det hellige er likt det å tro, man kan ikke med fornuft forklare eller bevise hva det er. I svaret hennes understrekes den nære sammenhengen igjen, mellom det sosiale og det religiøse. Tryggheten ved at barnet blir del av et større fellesskap, ikke rasjonelt, men følelsesmessig forklart. Hun føyer også inn troen på etterlivet her, samtidig egen tvil på dette nå, fordi hun er voksen.

Denne refleksjonen er i tråd med Giddens beskrivelser av mennesket i et moderne samfunn fullt av farer.²¹⁹ *Tillit* til en verden som er svært kompleks, tillit til en gammel institusjon, slik Den Norske kirke er og *troen* på et liv etter døden kan gi trygghet, skape et fundament og gi mening, slik Trine og Mina antyder.

²¹⁵ Intervju nr. 3

²¹⁶ Intervju nr. 4

²¹⁷ Intervju nr. 5

²¹⁸ <http://snl.no/hellig>

²¹⁹ Giddens 1997, s. 16

4.4 Dåpsmotivasjon, fenomenologi

I dette kapitlet stilte jeg et spørsmål som var sentralt i forhold til problemstillingen, nemlig; Hvorfor valgte dere å døpe barnet? Dette spørsmålet var foreldrene forberedt på skulle komme, de har fått informasjon om intervjuet i skrivet de fikk med hjem fra dåpssamtalene²²⁰, og de har svart presten på spørsmålet i dåpssamtalen.

I tillegg spurte jeg foreldrene om det å døpe barnet kjentes som et press fra omgivelsene, og om hva de vektla ved valg av faddere. Jeg spurte også om hva de tenker om at dåp gir automatisk medlemskap i kirken. Jeg ventet kanskje å finne en bekreftelse på en ny sekulær forståelse av dåp, der de tradisjonelle ritualene ikke lenger er religiøst motiverte, men mer preget av den sosiale dimensjonen, tilslutningen til fellesskapet og sakralisering av selvet.

4.4.2 Hvorfor valgte dere dåp?

Dette spørsmålet har informantene tidligere besvart i dåpssamtalen med presten. Jeg var forberedt på at det ville kunne komme fram noen nye momenter i intervjuene, fordi spørsmålet ble stilt i to ulike situasjoner og av to mennesker i ulike roller. Når presten spør er han representant for kirken, for det delsystemet informantene søker medlemskap i for sine barn. Bare i rollesituasjonen som oppstår i dåpssamtalen skapes det religiøse forventninger til svaret som gis. Når jeg, som i denne situasjonen er forskeren, reiser hjem til informantene og gjør rede for at jeg er ute etter deres personlige opplevelse og forståelse av dåpen, uavhengig av hvordan kirken formidler den, er jeg forberedt på å få et annet svar.

I intervjuet med Truls og Eva, tok de igjen opp den meningsforskjellen som var mellom dem i dåpssamtalen, da jeg spurte dem hvorfor de valgte dåp. Samtidig spurte jeg dem om de hadde vurdert alternativer til dåp i kirken:

- Eva: Vi gjorde vel egentlig ikke det, for det var vel ikke så mange alternativer for deg?
- Truls; Neei, jeg syns ikke det. Det er mye for tradisjon. Det å døpe er egentlig en selvfølge. Ikke fordi det trenger å bety så mye, men jeg syns at det er en fin tradisjon, egentlig.
- Eva: Ja, for jeg kunne gjerne vurdert alternativer, men det er jo igjen det at det veide tyngre for deg å døpe enn det veide for meg å la være.
- Truls: Ja, jeg syns det er viktig jeg, og når du var så, at ingen av delene var så viktig for deg, så...²²¹

²²⁰ Vedlegg 2

²²¹ Intervju nr. 1

Han holder fast ved at motivasjonen er tradisjon, men nå er svaret han gir mer dempet. I dåpssamtalen sluttet han seg til Kristian, den andre faren, som forklarte dåpsmotivasjonen med at han er personlig kristen. Etter dette fortalte Truls at han også hadde vokst opp i et kristent hjem, og at han derfor så det som naturlig å døpe barna sine, uten å legge til en bekjennelse for egen regning.

I intervjuet gjentok han samme begrunnelse, at dåp var naturlig, underforstått fordi han kom fra et kristent hjem. Svaret han gir viser at motivasjonen henger sammen med oppdragelsen hans. Ordene han bruker fungerer som forsterkere. Han omtaler dåpen som “en selvfølge”, “en fin tradisjon” og ”jeg synes det er viktig, jeg.” Han viser, slik jeg ser det, at han er sterkt forankret i kristen tradisjon og denne tradisjonen oppgis som hovedgrunn. Her henvises indirekte til *civil religion* og det postmoderne mennesket som vil ivareta minnet om hvordan samfunnet har vært. Svaret er også et uttrykk for differensiering, han sier ja til å videreføre religiøse tradisjoner, men slik jeg vurderer svarene hans sier han indirekte nei til deltakelse i kirken. Svaret hans kan tolkes i retning av Max Webers beskrivelse av en formålsrasjonell handling, der målet er sosial integrasjon og dåpen er et av midlene.²²²

Men jeg forstår også svaret hans som et forsøk på demping av argumentasjonen for å “møte” henne, minske avstanden mellom dem, særlig når han sier: “Ikke fordi det trenger å bety så mye, men jeg synes det er en fin tradisjon, egentlig.”²²³ Som det fremgår av sitatet til Eva, holder hun fast ved det samme svaret som i dåpssamtalen, at hun gjør det for mannen sin. Svaret hennes kan tolkes i retning av nedgang, i relasjon til Botvars sekulariseringsteorier.²²⁴ I svaret signaliserer hun at hun kunne ha vurdert alternativer til dåp i kirken, hvis dette hadde vært aktuelt for mannen hennes. Slik signaliserer hun at det religiøse ikke har noen betydning for henne, kun for ham, samtidig har hun vært tydelig på dåpens sosiale funksjon tidligere.

Kristian begrunnet sin dåpsmotivasjon med en bekjennelse, i dåpssamtalen med presten. I intervjuet var han i likhet med Truls mer moderert.

- Intervjuer: I dåpssamtalen stilte presten dere det spørsmålet som er mitt mest sentrale, hvorfor valgte dere å døpe barna deres? Vurderte dere alternativer?
- Kristian: Altså det vi ... ved å velge dåp gir du ungene seinere frihet til valg. Hvis de vil konfirmere seg seinere så kan de velge borgerlig, kristelig hva som helst. Hvis du ikke er døpt så kan du ikke velge fritt, da må du døpe deg før du konfirmerer deg, og det blir et større valg.

²²² Furseth og Repstad 2003, s. 50

²²³ Intervju nr. 1

²²⁴ Botvar og Schmidt 2010, s. 12

- Intervjuer: Så da tenker du at du hjelper ungen med å ta det valget?
- Kristian: Ja, da står de fritt.²²⁵

Her unngår han å svare på spørsmålet, og det er min skyld siden jeg slo sammen to spørsmål. Ikke på noe punkt i intervjuet omtaler han seg selv som personlig kristen, men han refererer til familien sin som “veldig kristne.”²²⁶ Slik sett blir hans svar i intervjuet mulig å tolke som en demping av det opprinnelige svaret på spørsmålet, og kanskje skyldes dette at en slik bekjennelse kommer lettere fremfor presten enn fremfor en student som man ikke kjenner ståstedet til.

Bekjennelse av tro oppleves som svært privat i et sekulært samfunn, men omsorg for egne unger, det å legge til rette for at de skal få et enklere valg når de blir tenåringer, det er positivt og forventet. Slik blir hans svar et ekko fra Max Webers tanker om at vi handler slik vi tror samfunnet forventer at vi skal gjøre.²²⁷ Meningsforskjellen i svarene han gir er et uttrykk for differensiering. Det samme spørsmålet besvares, men settingene er ulike og vi, presten og forskeren representerer to ulike delsystemer i samfunnet.²²⁸ Svaret på spørsmålet om dåpsmotivasjon hos presten var et verdirasjonelt svar, det han gir i intervjuet forstår jeg som et formålsrasjonelt svar. At svarene blir forskjellige er kanskje en konsekvens av at vi lever i et sekulært samfunn.

I intervjuet bruker også Trine ordet naturlig for å forklare hvorfor de døper barna, på samme måte som Truls og Kristian.

- Trine: Nei, det faller ganske naturlig, føler jeg, eller har vi i hvert fall følt. Samme var det med hu andre også, det falt veldig naturlig, liksom. Og så med nestemann da, så blir det likt.
- Intervjuer: Vurderte dere alternativer?
- Trine: Nei, det gjorde vi ikke. Men jeg har hatt venninner som bare har hatt navnefest, og det har jeg vært med på. Men vi føler ikke at det blir det samme. Vi vil gjerne ha det inn i kirken og ha det slik det er en tradisjon for oss.²²⁹

Her begrunner hun valget på flere måter, først med at det er et naturlig valg for dem, slik hun gjorde det i dåps samtalen. Med ordet “naturlig” forstår jeg det som at hun mener en tradisjon. I denne sammenhengen bør det nevnes at hun lever og har vokst opp i bygda Høyjord, der

²²⁵ Intervju nr. 2

²²⁶ Intervju nr. 2

²²⁷ Weber 1999

²²⁸ Botvar og Schmidt 2010, s. 12

²²⁹ Intervju nr. 3

tradisjonene holdes stolt i hevd. Tidligere har jeg omtalt hennes begrunnelse for dåp som motivert ut fra et ønske om kontinuitet og tilhørighet. Begge foreldrene er selv døpt, og nå ønsker de det samme for barna sine. Tilhørigheten slik hun nevner det her, peker innover mot kjernefamilien. Dåpen integrerer barnet i familien. I svaret sitt gir hun også uttrykk for at hun kjenner til at andre gjør det annerledes. Slik forstår jeg at dåpen også er en formålsrettet handling²³⁰ i lojalitet til det lokalsamfunnet hun ønsker å være en del av, men ut fra svaret hun gir i neste sitat, er motivasjonen også verdirasjonell.

- Intervjuer: Hvis barnet spør når det blir eldre hva dåp er, hva svarer dere da?
- Trine: Ja, hva vil vi svare? Vi sier vel noe om at vi førte han inn i kirken og kristendommen og sånt noe. Vi ville gjerne at han skulle lære om Gud og Jesus og kristendom, og følges opp i det. At han blir tatt imot i kirken.²³¹

Dette svaret peker i retning av at dåpen er religiøst motivert, men ut fra måten spørsmålet er stilt, at det skal fungere som forklaring av dåpen for et barn, tolker jeg det slik at hun ønsker at barnet skal lære om kristen tro, at det er noe de vil følge opp og videreformidle. Om motivet er forkynnelse, fordi de selv tror, eller om det er videreføring av en tradisjon, det er det ikke lett å si noe sikkert om, ut fra svaret hennes.

På spørsmålet om hvorfor de valgte dåp, svarte Birte og Per i intervjuet, slik jeg tolker svaret deres, at motivasjonen er å føye barnet til den tradisjonelle minnerekka.

- Intervjuer: Hvorfor valgte dere å døpe barnet? Vurderte dere noe annet?
- Birte: Nei, vi vurderte ikke noe annet. Det er vel mest fordi vi er døpt.
- Intervjuer: Føles det trygt å gjøre det som er tradisjonen?
- Per: Jaa, det ville være veldig rart og ikke gjøre det, i alle fall.²³²

De oppgir som hovedgrunn at det er fordi de selv er døpte, altså en tradisjon de er en del av og som de vil videreføre til egne barn. Svaret de gir minner om svarene de andre også har gitt, altså at det er naturlig å følge tradisjonen. Svaret viser til sedvane, og at sedvane er meningsfullt. Høeg setter det inn i en større sammenheng: "Ved at foreldrene bærer barnet til døpefonten, fadderne tar av luen og presten øser vann over barnets hode, overføres og vedlikeholdes en viktig side ved norsk kulturhistorie."²³³

²³⁰ Weber 1999

²³¹ Intervju nr. 3

²³² Intervju nr. 4

²³³ Høeg 2003, s. 119

Per svarer i siste del av svaret omkring dåpsmotivasjon at: “det ville vært veldig rart og ikke gjøre det.” Om dette utsagnet tenker jeg at han mener trygghet, at det å følge tradisjonene er trygt, og at det å bryte med tradisjonene forbindes med utrygghet. Det kreves en større overbevisning å bryte med dem. Jeg har ikke noe grunn for å tolke sitatet over i religiøs retning, men tenker at det er sosialt motivert. For å spissformulere tanken: Hvem vil være rar? Hvem vil stå utenfor?

Da jeg intervjuet Mina og Arne, svarte de mer spesifikt på hvorfor de valgt dåp, og i motsetning til de andre informantene som dempet svaret eller opprettholdt det sammen i de to ulike situasjonene hvor spørsmålet ble stilt, var Mina mer presis i svaret sitt i intervjuet i forhold til i dåpssamtalen. På spørsmålet om hvorfor de døpte barna sine, svarte hun: “Ja, det er en trygghet.”²³⁴ Hennes svar fokuserte på barnet, og reflekterte tro, troen på at dåpen trygger barnet. Til nå har svarene på dette spørsmålet i intervjuene vært generelle, de beskriver dåpen som “et naturlig valg”, “en tradisjon” og “en selvfølge”, men den siste informanten uttrykker det Max Weber ville kalt en formålsrettet og verdirasjonell handling, de valgte dåp for å trygge barnet, svaret uttrykker religiøs tro, slik jeg tolker det. Men man kan også tolke det i retning av at det gir trygghet å følge tradisjonen, igjen som en formålsrettet handling i lojalitet til kollektivet.

Anthony Giddens slår fast at “den verden vi lever i er full av farer.”²³⁵ Vissheten om dette fører han inn i en diskusjon der han analyserer det moderne samfunnet og belastningen på individet ut fra begrepene tillit, fare, risiko og sikkerhet. Refleksiviteten i moderniteten har ført oss inn i ei sidegate der man ser at det ikke er noe som er helt sikkert eller trygt lenger. “Jo mer komplekst et samfunn er, jo mer tillit har vi behov for.”²³⁶ Det er her religionen tilbyr beskyttelse mot de farene man aner. Tillit til et religiøst delsystem, slik Mina gir uttrykk for, gir derfor en følelse av trygghet, man har tillit til at man reduserer risiko for farer, fordi man tror.

Som sagt skiller svaret til Mina seg ut, men det korresponderer med Kristians svar som også må kunne vurderes som en formålsrettet handling, å døpe for å sikre barna valgfrihet når de blir større. Han gjør et poeng av valgfrihet, ved å døpe barnet holdes alle muligheter åpne, men i forhold til svaret han ga i dåpssamtalen med presten, er det religiøse fokuset kanskje naturlig nok redusert.

²³⁴ Intervju nr. 5

²³⁵ Giddens 1997, s. 16

²³⁶ Furseth og Repstad 2003, s.70

Spørsmålet om press fra omgivelsene for å døpe barnet ga liten tilslutning. Kun Truls og Eva ga uttrykk for at de familiære forventningene til dåp på farssiden var til stede. Truls svarte: “Ja, det var sikkert det for min familie.” Og Eva bekreftet dette: “Ja, vi snakka jo om dette med mora di, og da sa jo hun at hun var glad for det.”²³⁷ De andre familiene ga uttrykk for at det ikke var press, men en naturlig forventning. Det kan tyde på at det her er tale om en indre og en ytre forventning, og at det altså er samsvar mellom forventningene. Dette skyldes nok at dåpsprosenten i Andebu er så høy, barnedåp i kirken regnes som naturlig, selv om det ellers ikke føles naturlig å gå dit regelmessig, er det å holde tradisjonene i hevd fremdeles forventet.

En kan tenke seg disse tradisjonene som del av det bygdemessige, “slik vi gjør det her”. Hvis man ønsker å fremstå, ikke som gode kristne, men som gode foreldre, så viderefører man de tradisjoner som har fungert til alle tider.

4.4.3 Fadderne

I intervjuet spurte jeg informantene om valg av faddere. De fleste fortalte at de hadde valgt de samme fadderne nå som til førstemann. De hadde valgt søsknene sine til faddere, folk de forholdt seg til i hverdagen. De problematiserte at noen valgte venner, og at venner kunne forsvinne. De valgte ikke faddere med tanke på å trygge barnet hvis noe skulle skje, men en som barnet ville like å ha kontakt med bestandig, derfor er familie et førstevalg. Fremfor en som følger opp kirkens religiøse forventninger til fadderne, velges en som vil ha generelt “god innflytelse”²³⁸ på barnet. Mina sa det slik: “Ut fra de valga vi har gjort så er det kanskje ikke de som.., eller de står jo i kirken de også, men, ja..”²³⁹

Mina gir uttrykk for at faddernes religiøse ståsted ikke hadde noen betydning for dem, men de ønsker å sikre barnet ved å skape trygge og stabile relasjoner. Dette fremgår av alle svarene jeg fikk omkring valg av faddere. Slik uttrykkes behovet for kontinuitet og igjen ønsket om å integrere barnet i fellesskapet. I et postmoderne samfunn med mange ulike livsprosjekt og svake relasjoner er det viktig at noe omkring barnet og familien er stabilt, at man skaper minner sammen med noen som vil følge en gjennom livet, og: “Noen som en vet ikke vil forsvinne”,²⁴⁰ slik Trine uttrykte det. Dette understreker igjen dåpens sosiale funksjon, i dåpen etableres sosiale rammer rundt barnet, også i form av et nettverk, ved valg av faddere.

²³⁷ Intervju nr. 1

²³⁸ Intervju nr. 5

²³⁹ Intervju nr. 5

²⁴⁰ Intervju nr. 3

Jeg ønsket å finne ut hvilke forventninger foreldrene hadde til fadderne. Så de for seg at fadderne kunne være omsorgspersoner for barna deres om noe skulle skje med dem selv? Eller opplever man i dag at det offentlige er kommet nærmere kjernefamilien, at man lettere aksepterer at det offentlige tar ansvaret, altså barnevernet, om foreldrene skulle falle bort.

- Intervjuer: Tenker dere rundt det med faddere at det er en trygghet hvis noe skulle skje dere?
- Truls: Nei, det var ikke så mye det at det kunne skje noe med oss, at det var det som var utgangspunktet.
- Eva: Nei, det har ikke så mye å si i dag, det. Det var heller det at den som står som fadder er en som barnet liker å ha kontakt med. Så det ikke blir sånn at når de blir femten så vet de ikke hvem dette er.²⁴¹

Disse to har ikke tenkt over fadderne som deres stedfortredere, *in loco parentes*, om noe skulle skje dem, men svaret er ikke utdypet, derfor forstår jeg svaret deres som at fadderne er tenkt som en viktig støtte for barna deres og for dem som familie. Mina har tydeligvis samme tanken, at faddernes ansvar strekker seg ikke så langt som å gå inn i foreldrenes sted, om disse skulle falle fra. Hun sier:

- Ja, for det er jo en litt sånn ære og tilleggserklæring å være det. Og vi ser jo på de som fornuftige og gode mennesker, så hvis noe skulle skje med oss og en tenker den veien, og men nå tror jeg vel ikke det er den veien lenger at de tar seg av. Men jeg tror de er noen som yter god innflytelse overfor våre unger.²⁴²

Fokuset er ikke på trygghet, men på utvikling og stimulering av det nye individet i positiv retning. Faddernes viktigste bidrag er å øve god innflytelse, være forbilder. Kanskje kan man lese svarene slik at valg av faddere er viktig i forhold til barnets individualiseringsprosess. Fadderne skal bli “viktige voksne” i forhold til tilknytning og tilhørighet.

Maria og Kristians familie skiller seg ut. Jeg har tidligere antydnet at de kanskje har en annen agenda med valg av dåp. De vil skape en konsistent familie, knytte bevisst sammen det som før har vært to familier. Begge foreldrene har vært gift før, hun i Estland. Der hos hennes tidligere ektemann bor fremdeles fire av barna hennes, men de håper å samle alle her. For å markere at hun og barna hennes er velkommen og hører sammen med hans slekt, er hans mor spesielt valgt som fadder for hennes datter. Kristian forklarte det slik: “Cora er jo ikke vår,

²⁴¹ Intervju nr. 1

²⁴² Intervju nr. 5

derfor valgte vi mamma, for å knytte henne nærmere min familie. Hun er jo ikke egentlig farmor, men vi kaller henne bestemor.”²⁴³

Kanskje er det ikke uvanlig å tenke slik i et sekulært samfunn, der familiemønstre er mer mosaikkpregede, at tradisjoner kan nytolkes. De kan fungere som gode overganger for å skape en ny trygghet og et nytt samhold. Dette er i alle fall en formålsrasjonell, men også en verdirasjonell handling. Eva Reimers` kommentar om dåpen sammenfaller med svaret Kristian gir. Sitatet beskriver godt deres motiv, slik jeg tolker det, og det tydeliggjør dåpens sosiale funksjon:

- Dåpens sterke stilling avhenger delvis av at den foruten å bekrefte dåpskandidatens identitet og eksistens, også formår å gi en sosial bekreftelse av foreldrerollene og de ulike deltakernes roller i forhold til barnet og hverandre. Slektningene omkring kjernefamilien kommer sammen og slektsbånd og integrerende solidaritet konfirmeres.²⁴⁴

4.4.4 Medlemskap i Den norske kirke

Ingen av de spurte hadde noen innvendinger mot at man gjennom dåpen ble automatisk medlem av Den norske kirke. De svarte alle at det var greit. Her fokuserte de på at dåpen er et rasjonelt valg, det koster ingenting og det gir muligheter på lang sikt. De presiserte at det er et uforpliktende medlemskap, det er ingen ulemper og det gir barna større muligheter til å velge fritt når de skal stå til konfirmasjon.

Mina uttrykker dette sekulære synet på medlemskap i Den norske kirke, at det er uforpliktende, samtidig reflekterer hun over om det er riktig å tenke slik:

- Det er et uforpliktende medlemskap. Det krever ikke så mye av deg, egentlig. Og på en måte så er det trygt og godt å være der, samtidig så kan en jo tenke at vi er litt ukritiske, at vi egentlig skulle ha vurdert det dypere, men vi har valgt det både for oss sjøl og for ungene å være der.²⁴⁵

Her reflekterer hun over medlemskapet, og refleksjonen bærer preg av at hun er usikker på om det er riktig med et slikt uforpliktende medlemskap, samtidig slår hun fast at det er et valg de har gjort, uten å vurdere det så dypt. Hun reviderer medlemskapet betydning for dem.

²⁴³ Intervju nr. 2

²⁴⁴ Andersen og Akerø 2002, s.39

²⁴⁵ Intervju nr. 5

Giddens mener en slik betraktning er typisk for postmoderne mennesker, ingenting tas for gitt, spesielt ikke spørsmål som angår religiøs praksis.²⁴⁶ Slik jeg leser svaret hennes kommer hun tilbake til det hun tidligere har sagt om barnetro, og at hun begrunner medlemskapet deres med denne, for henne gode erfaringen: “Og på en måte så er det trygt og godt å være der, samtidig så kan en jo tenke at vi er litt ukritiske.” Akkurat dette utsagnet tror jeg er representativt, det favner om det paradoksale i det å tro og tvile, og dette paradokset rommer det mange tenker om medlemskap i Den norske kirke. Utsagnet kan derfor fungere som en forklaring på de høye medlemstallene.

Truls og Eva har samme rasjonelle tilnærming, men virker mindre kritiske til medlemskapet. De spurte refererer i denne sammenhengen ikke annet enn de praktiske fordelene.

- Truls: Ja, det er greit. Det er jo ikke noen forpliktelse som ligger i det å være medlem av Den norske kirke, egentlig.
- Eva: Nei, nei, det er det overhode ikke og når man velger å døpe barnet sitt så blir det automatisk medlem av Den norske kirke, så det er jo bare sånn, en konsekvens av det. Og som du sier, det er jo ikke noen ulempe med et sånt medlemskap.
- Intervjuer: Nei, det koster oss ingenting..
- Begge; Nei.
- Eva: Det er jo lettere for dem senere i livet og da, tenker jeg, hvis de er 15 år og ikke døpt, så er det litt pinlig å døpe seg. Og da er det kanskje lettere at man føler seg pressa til borgerlig konfirmasjon fordi man ikke er døpt i utgangspunktet. Mens er du døpt, så står du mer åpen til å velge. Det er lettere, tror jeg, å melde seg ut enn å melde seg inn?²⁴⁷

Her tar de opp en motivasjon for å døpe barnet, som refereres i undersøkelsene til Høeg også, at medlemskapet gjør det lettere senere i livet når barnet skal stå til konfirmasjon.²⁴⁸ Dette svaret, at dåpen gir barnet valgmuligheter, er også et uttrykk for foreldrenes ønsker om at barnet ikke skal skille seg ut. Det kan tolkes i lys av Durkheims teori om at ritualene markerer en tilslutning til samfunnet.²⁴⁹ Foreldres frykt for at barnet skal skille seg ut, ikke bli tatt i mot av fellesskapet, kan være en motivasjon for å velge dåp. Det er ingen av informantene som har betenkeligheter med å legge føringer for barnets religiøse orientering, men Eva er inne på tanken når hun sier: “Det er lettere, tror jeg, å melde seg ut enn å melde seg inn?”²⁵⁰

²⁴⁶ Furseth og Repstad 2003, s. 99

²⁴⁷ Intervju nr. 1

²⁴⁸ Høeg 2003

²⁴⁹ Furseth og Repstad 2003, s. 48

²⁵⁰ Intervju nr. 1

Bekymringen for å stå utenfor kirken er noe Per også gir uttrykk for, og denne bekymringen er ikke relatert til det religiøse, men den sosiale belastningen han mener det kan være å stå utenfor et etablert fellesskap, slik jeg tolker svaret hans:

- Mm. Og for meg er det viktig at ungen ikke står utenfor kirken når de er i den alderen at de skal velge hvordan de skal stå til konfirmasjon. Det er vanskelig for ungdommer som først må døpe seg, før de kan stå til konfirmasjonen.²⁵¹

Kristian uttrykker den samme holdningen til det automatiske medlemskapet i kirken:

- Jaa. Som jeg sier så er det jo greit for ettertida. Og mange velger jo kristelig bryllup, selv om de ikke er så kristelige av seg hele gjengen. Det samme er det jo med dåp også, man døper av samme årsak. Det er en tradisjon, absolutt en tradisjon, selv om det er mange som ikke velger å gjøre det av ulike årsaker.²⁵²

De gir på sett og vis uttrykk for at kirken er et slags offentlig gode, en institusjon med fordums makt, og at de synes det er fint at den er der, og vil benytte seg av dens tilbud fra tid til annen. Med medlemsfordeler trekker de frem valgfrihet ved konfirmasjon og det at man får gifte seg i kirken. I denne sammenhengen fremgår det at kirken som institusjon har en viktig posisjon i folks bevissthet, men ingen makt over folk slik den hadde før. Det er ikke som å være medlem av et idrettslag der en stadig må stille til dugnad, det er mer som å være en innbygger i en kommune, man har rett til å benytte seg av de kommunale tjenestene. Samtidig tilbyr kirken fremdeles tradisjoner og ritualer som gir mening og skaper tilhørighet. Det knytter en an til det religiøse fellesskapet, den minnerekken som skaper kontinuitet mellom generasjoner.

Mine funn kan tolkes i lys av Grace Davies teori om *vicarious religion*. Et mindretall utøver religionen på vegne av en majoritet. Svarene stemmer med hennes beskrivelse av religiøsiteten i Europa som også betegnes som *belonging without believing*²⁵³. Allikevel blir det ikke riktig å betegne informantene som ikke-troende. Flere har i intervjuene gitt uttrykk for tro, men dette medlemskapet betegnes som hvilket som helst annet medlemskap, og man står fritt til å engasjere seg slik man vil. Kanskje kan det sammenlignes med det å stå som medlem i et idrettslag, det betyr jo ikke det samme som at man spiller fotball på A-laget, mange er støttemedlemmer og går for å se en kamp i ny og ne.

²⁵¹ Intervju nr. 4

²⁵² Intervju nr. 2

²⁵³ Berger, Davie og Fokas 2010, s. 57

Religionen har havnet i en konkurransesituasjon på linje med andre fritidsaktiviteter, og i denne konkurransen taper den terreng mot hovedkonkurrenten, nemlig en teknologisk liten skjerm. Det viser seg, skriver Grace Davie, at det ikke lenger er noen nødvendig sammenheng mellom religiøs tro og religiøs deltakelse, og at det å rekruttere aktive medlemmer til alle typer frivillige organisasjoner har vært vanskelig i de siste tiårene. Derfor konkluderer hun med at det er ikke folks religiøsitet som i utgangspunktet er i endring, men hele samfunnet.²⁵⁴

²⁵⁴ Berger, Davie og Fokas 2010

5 Konklusjon

Det er søndag formiddag midt i april. Ett år er gått siden jeg satt her på gudstjenesten og lurte på hvorfor “alle” fremdeles døper barna sine. Det er dåp i dag også, to barn skal døpes, og presten tar imot, leder seremonien med samme vennlighet. Han utfører ritualet som prester har gjort før han, døper barna i døpefonten av kleberstein fra 1200-tallet. De tykke veggene fra 1170 kan vitne om årene som har gått, og om endringene som har skjedd. På noen få kirkebenker i midtskipet sitter de samme gamle damene som i fjor, litt hvitere i håret kanskje, men med blick som følger forventningsfulle med når den stolte prosesjonen stiger opp kirkegulvet.

Jeg har gjennomført en kvalitativ undersøkelse av dåp i dag, utvalget har vært lite, derfor var det kun relevant å se om det var noen sammenfall mellom mine funn og resultater fra tidligere større undersøkelser. I den sammenhengen har jeg lest Ida Marie Høegs analyse av medlemsundersøkelsen i Den norske kirke i 2000 ²⁵⁵ og Eva Reimers studier av dåp i Den svenske kirke fra 1995 ²⁵⁶. Resultatene mine stemmer godt overens med deres funn. Flere av mine informanter sier de velger å døpe sine barn primært på grunn av tradisjon, og kaller dåpen “en fin tradisjon”, “naturlig”, “en selvfølge”. “Det er naturlig å døpe,” sa flere av dåpsforeldrene, mens min tanke for et år siden var at det er unaturlig å døpe, når man ikke pleier å ha noe med kirken å gjøre ellers. Resultatene av denne undersøkelsen tilsier at det også i et bygdesamfunn som Andebu, også i et postmoderne sekulært samfunn, føles naturlig å følge tradisjonene.

Men hva er så ritualenes og tradisjonenes funksjon i et postmoderne samfunn? Ved å døpe, ved å utøve de religiøse ritualene, underkaster vi oss samfunnet som en moralsk størrelse.²⁵⁷ Durkheim hevdet at ritualene er sosialt integrerende, og at religionens rolle er å fungere som et normativt fundament.

- Gjennomsnittsmennesket har en meget middelmådig moral. Bare de aller viktigste moralske vurderingene finnes innpodet i det med en viss styrke. Men heller ikke de har den autoriteten og den bestemte utformingen som den kollektive typen, dvs. samfunnet har.²⁵⁸

²⁵⁵ Høeg 2003, s. 109

²⁵⁶ Andersen og Akerø 2002, s. 29

²⁵⁷ Furseth og Repstad 2003, s. 48

²⁵⁸ Durkheim 2001, s. 177

Det er nødvendigvis ikke bare Gud foreldre tilber gjennom å døpe barna, men kanskje heller samfunnet. Begreper som “å underkaste seg” og “tilbedelse” er begreper Durkheim benytter fordi han beskriver ei annen tid. Slik jeg ser det, er disse ordene ikke treffende lenger, derfor har jeg brukt begreper som tilslutning, tilknytning og tilhørighet når jeg omtaler forholdet mellom kirken og informantene. Begrepene hans passer ikke inn i en postmoderne kontekst, der all deltakelse er forbeholden, eller som Giddens sier: ”Man kan “gi seg over” men med et glimt i øyet.”²⁵⁹ Allikevel kan Durkheims teorier gi viktige perspektiver på mine spørsmål om dåpsmotivasjon. Det stemmer med det jeg har funnet, at man for å føle seg integrert i samfunnet går via noe man rett og slett ikke kjenner seg igjen i, eller tror på.

Årsaken til dette paradokset finner vi ved å se på dåpen som en lang tradisjon i Norge. Gjennom dåpen kopierer vi handlinger som har fungert som integrerende i vårt land i over 1000 år. Begrepet *civil religion* viser til teorien om at samfunnet preges av et religiøst minne fra den gangen da religionen var som en himmelhvelving over folket²⁶⁰. Dåpstradisjonen minner oss om hvem vi var som folk og hvem vi fremdeles delvis ønsker å være, spesielt i møte med andre kulturer. Man kan si at dåpstradisjonen frembringer en polarisering mot dem med ulikt syn eller annen kultur. Kirken tilbyr gjennom ritualene en rød tråd som et postmoderne menneske kan holde seg fast i. At man kaller det en tradisjon ser i dag ut til å bety at man kan fylle det med de verdier en selv vil, i alle fall i en postmoderne forståelsesramme. Det er grunn til å tro at det er nettopp derfor dåpstradisjonen står så sterkt, ritualet føyer nytt og gammelt sammen til noe høytidelig og meningsfylt for den enkelte. Fokuset på individet er sterkt, men også på individets plass i fellesskapet.

Paradokset – det at dåp er en kristen tradisjon og et religiøst ritual som årlig gir kirken mange medlemmer som ikke ønsker å være delaktige i det kristne fellesskapet, har jeg forsøkt å forklare med Davies teori om *vicarious religion*.²⁶¹ Kirkens makt og innflytelse er betydelig redusert og kun et lite mindretall holder liv i gudstjenestelivet, på vegne av majoriteten av befolkningen. De gamle damene i kirkerommet fungerer som museumsvoktere, med ansvar for å videreføre minner om ei tid som er forbi. Majoriteten knytter seg an til den religiøse minnerekka ved livets store markeringer, eller ved behov. Slik blir dåpens funksjon først og fremst at den er en integrasjonsrite. Det å følge de kristne tradisjonene, oppleves som en tilslutning til fellesskapet. Dåpen er en døråpner til bygdesamfunnet. Å videreføre minnet

²⁵⁹ Furseth og Repstad 2003, s.99

²⁶⁰ Furseth og Repstad 2003, s.106

²⁶¹ Berger, Davie og Fokas 2010, s. 25-26

innebærer altså ikke nødvendigvis en religiøs praksis, men er et uttrykk for lojalitet til stedets tradisjoner.

Vicarious religion – eller stedfortrederreligion, kan også bety at det er en type folkelig religiøs praksis som baserer seg på andres religiøse praksis i deres sted. Dette er i alle fall en mulig tolkning av de funnene jeg har gjort: kirken er der med sitt religiøse innhold, sin tradisjon, sin kultur og sine ritualer, men menneskene er der ikke lenger, kun en sjelden gang. Men hva er viktig for dem? Hva gir mening for mennesker i dag? Jo, opplevelsen av å høre til i fellesskapet, da har man sikret seg.²⁶² Slik er kirken et fellesskap kirkelige ansatte og den kirkelige kjernemenigheten ivaretar for alle, og som alle derfor kan være del av og tilhøre.

Liten deltakelse i det religiøse fellesskapet behøver ikke være et tegn på en radikal religiøs nedgang, men kan heller være et uttrykk for sekularisering, at religionen er privatisert.²⁶³

Davie kaller det *believing without belonging*²⁶⁴, og svaret fra en av mine informanter eksemplifiserer dette. Troen defineres som noe uavhengig av det kristne fellesskapet i kirken, noe i den troende selv. Informanten gir uttrykk for at hun er troende, og det er noe hun er uavhengig av deltakelse i religiøst liv i kirken, men allikevel ønsker hun at barna deres skal høre til der.²⁶⁵ Begrepet *believing without belonging* passer derfor ikke, for hun ønsker at barna skal høre til i kirken, i et religiøst fellesskap, men uten at de forplikter seg til regelmessig deltakelse.

Gjennom deltakelse i dåpssamtalen, selve dåpshandlingen og intervjuet etterpå, fikk jeg dannet meg et bilde av foreldrenes opplevelser og tanker omkring dåpen. Ut fra egne funn og den forskningen jeg ble kjent med omkring dåp, fremgår det at ved å døpe slutter man opp om kristen etikk, som et moralsk fundament, og man slutter opp om de norske verdiene. I Reimers undersøkelse konkluderer hun med at man døper barnet til svenskhet, det samme kan sies om norsk dåpsmotivasjon, ifølge Høeg, dåpen markerer tilslutning til en felles kultur.²⁶⁶ Mine funn synes å bekrefte dette.

I tillegg til at dåpen kan være motivert ut fra verdisyn, gikk det fram av alle de jeg intervjuet at valget var preget av tradisjon, eller som Max Weber ville sagt, en tradisjonell handling.²⁶⁷ De velger dåp fordi de ikke ønsker å bryte med det som er den stedlige tradisjonen, formålet

²⁶² Giddens 1997, s.16

²⁶³ Botvar og Schmidt 2010, s.12

²⁶⁴ Davie 1999, s.194

²⁶⁵ Intervju nr. 5

²⁶⁶ Høeg 2003, s. 123

²⁶⁷ Weber 1999

er å handle slik man forutsetter er forventet der man bor. Slik blir dåpen en lojalitetserklæring til det fellesskapet man ønsker å integrere barnet inn i, samtidig viser man respekt for en tradisjon som slektene før oss har praktisert. En slik vurdering kan tolkes i lys av Davies teori om *belonging without believing*, men i likhet med den andre teorien er heller ikke denne dekkende, for i dag kan vi ikke fastslå at de ikke er troende ut fra at de ikke deltar regelmessig i kirken.

I analysen drøftet jeg informantenes forhold til kirken og brukte begrepene tilknytning og tilhørighet. Dette er ord med ulikt styrkeforhold. Ut fra funn i Andebu ser det ut til å være en opplevelse av at tilknytning til kirken gir tilhørighet til bygda. Kirken fungerer som en døråpner til samfunnet, noe man identifiserer seg med som gir innpass, men også noe som skaper kontinuitet i forhold til egen historie. Slik forklares dette av en av informantene: "...det har jo til nå vært statskirken som de aller fleste har vært medlemmer av. Det er bare noe man gjør, det er fellesskap, tilhørighet."²⁶⁸

Skiller Andebu seg fra andre bygder? Jeg har ikke noe grunnlag for å si det, annet enn antyde at svaret til to av informantene kan peke i retning av at den som er født og oppvokst på stedet føler ikke bare tilhørighet til stedet, men også kirkebygget. Kirken og området rundt oppfattes som et viktig sted, med mange minner knyttet til slekta og bygdefellesskapet. Det kan fremdeles se ut til at bygdas sosiale kontroll, og det fellesskapet man ønsker barna skal bli en del av, virker tradisjonsbevarende. At Andebu fremdeles er et relativt homogent samfunn, kan sees av dåpsstatistikken²⁶⁹, den viser at dåpen som tradisjon er nærmest ubestridt og at koblingen mellom tradisjon og religion fremdeles kan leses i svarene informantene gir. Dette vil kunne endre seg over tid, for om dåpen først og fremst fungerer som en sosial integreringsrite, vil den over tid kunne erstattes av alternative ritualer som initierer det samme, uavhengig av kirken, slik vi ser tegn til byene.²⁷⁰

²⁶⁸ Intervju nr. 5

²⁶⁹ Tabell s. 12

²⁷⁰ Høeg 2003, s. 115

Litteraturliste

Andersen, Rolf Simeon og Akerø, Hans A. (red.) 2002. *Himmelgaven. Kirkens møte med mennesker ved dåp*. Oslo: IKO-forlag

Bauman, Zygmunt og May, Tim 2004. *Å tenke sosiologisk*. Oslo: Abstrakt forlag

Berger, Peter, Davie, Grace og Fokas, Effie 2010. *Religiøse USA – sekulære Europa*. København: Forlaget ANIS

Botvar, Pål K. og Schmidt, Ulla (red.) 2010. *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforlaget

Davie, Grace 1999. *Religion in Britain*. Oxford UK and Cambridge USA: Blackwell

Davie, Grace 2002. *Religion in Europe. A Memory Mutates*. New York: Oxford University Press

Durkheim, Emile 2001 (1897). *Selvordet. En sosiologisk undersøkelse*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Furseth, Inger og Repstad, Pål 2003. *Innføring i religionssosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget

Giddens, Anthony 1997. *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax Forlag

Heggem, Synnøve og Dahl, Espen (red.) 2003. *Dåp - konfirmasjon - kateketisk praksis. Et ritetperspektiv på sosialisering*. Høeg, Ida Marie: *Jeg døper deg i Faderen og Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Dåp og tradisjon i Den norske kirke*. Oslo: Det praktisk-teologiske seminar

Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto 2004. *Pluralisme og identitet. Kulturanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker i møte med religiøs og moralsk pluralisme*. Oslo: Gyldendal akademisk

Kallevåg, Kristin Graff 4/2012. *Liv og Lys*. Oslo: Det Teologiske Menighetsfakultet

Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend 2010. *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oslo: Gyldendal Akademisk

van Gennep, Arnold 1999. *Rites de passage. Overgangsriter*. Oslo: Pax Forlag

Weber, Max 1999. *Verdi og Handling*. Oslo: Pax Forlag

<http://www.andebu.kommune.no/Om-Andebu/Fakta-om-kommunen/> 31.07.12

http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp? 31.07.2012

Vedlegg

Vedlegg 1

INTERVJUGUIDE TIL MASTEROPPGAVEN OM DÅP I VESTFOLD

Spørsmål til informantene; dåpsforeldrene:

INFORMANTENES BAKGRUNN

- Navn og alder på informantene
- Hvor bor dere?
- Hvor lenge har dere bodd der?
- Har dere bodd sammen lenge?
- Er dere døpt begge to? Hvor?
- Har dere noen tilknytning til stedet? Hvorfor? Har kirkebygget, beliggenheten og området rundt noen betydning for dere?

DÅPSSAMTALEN

- Hva syns dere om dåpssamtalen?
- Var det vanskelige å svare på noen av spørsmålene fra presten? Begrunn

MØTET MED KIRKEN

- Hvordan var møtet med kirken?
- Presten snakka om kirken som et fellesskap, et sted vi hører til fordi vi er døpte. Er det viktig for dere at barnet deres hører til i dette fellesskapet, hvorfor?
- Har synet deres på kirken endret seg noe? Hvorfor? Hvorfor ikke?

DÅPSGUDSTJENESTEN

- Hva husker dere best fra gudstjenesten?
- Kan dere forsøke å beskrive hva som skjedde under dåpsgudstjenesten?
- Når under gudstjenesten syns du stemningen var spesielt høytidelig eller fin?
- Er det noe av det presten sa som du har tenkt over etterpå eller lurt på?
- Noen vil si at dåpen er en hellig handling. Hva tror du ligger i dette?

HVORFOR DÅP? FORSTÅELSE AV DÅPEN (fenomenologi)

- Hvorfor valgte dere å døpe barnet?
- Vurderte dere alternativer?
- Hvordan reagerte familie og venner på valget?
- Kan familiens eventuelle ønske om barnedåp føles som et press? Forklar
- Hvem er barnets faddere? Slekt og/eller venner?
- Hva la dere vekt på ved valg av fadderne?
- Hvis barnet spør når det blir eldre hva dåp er, hva svarer dere da?
- En side ved dåpen er at barnet blir medlem av den norske kirke. Hva tenker du om det?
- Når man får barn, gjør en seg mange tanker om barnets framtid, og mange bekymrer seg. Presten snakka om at dåpen trykker barnet. Det blir del av et større fellesskap. Hva tenker dere om det?
- Var slike tanker med i vurderingen når dere valgte tradisjonell dåp? (Presten – en forsikringsagent?)
- Hvilket av disse sitatene er mest dekkende for din oppfatning av barnedåpen?
 - a. Barnedåp er for oss en **navnefest** og en gammel og god **tradisjon**
 - b. Barnedåp er **tradisjon** og det gir en viss **trygghet**, selv om vi ikke regner oss som troende
 - c. Det kristne fellesskapet er viktig for oss, og barnedåp innebærer at man blir et **Guds barn** og en del av **det kristne fellesskapet**
 - d. Evt. eget forslag
- Hva er det fineste minnet fra selve dåpsdagen? Hva husker dere best?
- Hvis dere får flere barn, vil dere velge barnedåp igjen?

Vedlegg 2

Andebu 26.08.2012

Forespørsel om deltakelse i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er masterstudent i religion og etikk ved Menighetsfakultetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er dåp i Vestfold, og jeg skal undersøke foreldres dåpsmotivasjon i Andebu kommune. Jeg er interessert i å finne ut hvorfor vi fremdeles døper barna våre, med tanke på at vi nå lever i et samfunn der kirken har mindre betydning.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 5-8 dåpsfamilier i Andebu kommune. Spørsmålene vil dreie seg om motivasjon for dåp. Som en del av oppgaven vil jeg også forsøke å finne ut om man kjenner til alternativer til dåp og hvilken status dåp har i bygde-Norge.

Undersøkelsen min vil være todelt. Jeg vil være tilstede og bruke båndopptaker under dåpssamtalen mellom dere og presten. Ca. en uke etter dåpen vil jeg intervju dere om erfaringene med barnedåp og møtet med kirken. Vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2013.

Dersom du fremdeles har lyst å være med på intervjuet, er det fint om du sier fra på dåpssamtalen, gir beskjed til presten, eventuelt ringer meg eller sender sms på mob. 41271714. Ring også hvis det er noe du lurer på eller sende en e-post til solveigt1@vfk.no. Du kan også kontakte min veileder Kjetil Fretheim ved Menighetsfakultetet på tlf.22590625.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Med vennlig hilsen

Solveig Tinderholt

Solvangveien 9

3158 Andebu

Mob.nr. 41271714